

Dark Tourism: Historieopfattelse, motivation & konsumering

- *En kvalitativ undersøgelse af historieopfattelse og dens brug ved dødsrelaterede turismeattraktioner*

Kandidat speciale i turisme af
Anette Omand Rasmussen
Aalborg Universitet, 2009

Titelblad

Titel: Dark Tourism: Historieopfattelse, motivation & konsumering - En kvalitativ undersøgelse af historieopfattelse og dens brug ved døds-relateret turismeattraktioner

Semester: 10. Semester

Semesterets tema: Speciale

Vejleder: Ana María Macías

Påbegyndt: 1. september 2008

Afleveret: 2. marts 2009

Antal sider: 112

Antal normalsider: 76,5 (183.551 enheder)

Udarbejdet af

Anette Omand Rasmussen
Cpr. Nr. XXXXXX-XXX

Abstract

The aim of this paper is to gain an understanding of how historical views and consciousness influence the motivation for visiting dark tourism sites and the way the sites are absorbed. By providing such insight this paper contributes to a greater understanding of dark tourism.

The method chosen to achieve the above is a qualitative approach where ten semi-structured interviews have been conducted. Statistical numbers show the most likely groups to visit sites related to dark tourism are well educated and between the age of 20-29 or 50-59, hence the ten Danish participants all belong to these groups. The groups are however not likely to have the same approach on history or the same historical consciousness, since they have been exposed to different teaching approaches during their educational background. The interviews were conducted during November and December, 2008.

The conclusion of this paper is, that although some people are motivated to visit sites related to dark tourism with the site as the only motivation, the majority choose to visit these sites due to proximity, their knowledge of historical events, and genealogy, thus emotional reasons.

When the respondents view on history is linked to their motivation to visit dark tourism sites it is found that justification for visiting these sites is the historical value, the possibility to learn from history and to understand it, and the way a historical site can be seen as evidence of a historical event. History itself is however also seen as entertaining. This divides dark tourism sites into two categories: Dark Heritage Tourism and Dark Tourism. When visiting sites related to dark heritage tourism, people are motivated by a personal belonging to an imaginary community and absorb the site in this context. When visiting sites related to Dark Tourism the main objective is entertainment and the sites are defined by the age of the historical event and the historical significance.

"History is more or less bunk. It's tradition. We don't want tradition. We want to live in the present and the only history that is worth a tinker's dam is the history we made today." (Henry Ford, Chicago Tribune, 25. maj, 1916)

"Those who cannot remember the past are condemned to repeat it"
(Life of Reason, Reason in Common Sense, Scribner's, 1905, s. 284)

Se bilag 1 for bemærkning til disse to citater

Forord

Formålet med specialet er, at undersøge hvorledes personers historieopfattelse påvirker og skaber motivation for, at besøge døds-relaterede lokaliteter i forbindelse med ferie, foruden hvilken betydning denne har for konsumeringen af disse produkter. Nærværende speciale henvender sig primært til personer, der er beskæftiget indenfor turisme industrien samt personer, der har en interesse for dette område. Grunden er, at læseren vil få et større udbytte af specialet, hvis vedkommende har en forståelse for dette. Derudover henvender nærværende speciale sig til personer med en interesse for undersøgelser af, hvorledes historie bruges. Specialet er tværfagligt og tager udgangspunkt i historieteori samt turisme med vægt på dark tourism. Igennem en kvalitativ undersøgelse bliver forbindelserne mellem disse to områder analyseret og konkluderet på.

Jeg vil gerne takke min vejleder for hendes inputs og vejledning samt venner og familie for deres kommentarer og hjælp under forløbet. En yderlig tak skal lyde til alle de personer, som har deltaget i undersøgelsen.

Indholdsfortegnelse

Abstract	5
Forord	9
Indledning	12
Problemformulering	13
Relevans	15
Afgræsning	16
Læsevejledning	19
Speciales metodiske fundament	20
Specialets videnskabsteoretiske tilgang	20
Den Hermeneutiske cirkel	21
Tilgang til undersøgelsesfeltet og specialets videnproduktions forløb	23
Specialets undersøgelses teknikker	24
Forsknings oversigt	26
Introduktion af forsker og forskningslitteratur	27
Historie og arv	30
Historie, begreb, brug og bevidsthed	31
Historiebegreb	32
Historie brug	33
Historiebevidsthed	33
Elementer i dark tourism forskningen	37
Definition af Dark tourism begrebet	37
Rojeks Black Spots	37
Lennon & Foleys Dark Tourism	38
Seatons Thanatourism	40
Tarlows Dark Tourism	41
Opsummering af de forskellige dark tourism definitioner	43
Motivationerne for at besøge et Dark Tourism Produkt	45
Opsummering af forskernes motivations teorier	50
Dark Tourism Spektrummet	50
Opsummering differentieringen i dark tourism	53
Historie og dark tourism – mindekultur og erindring	54
Erindring	54
Mindekultur og erindringssted	55
Historie og dark tourism – mediernes betydning	58
Opsamling af historie og dark tourism- mindekultur, erindring og medier	60
Empiri metode introduktion	61
Udvælgelse af respondenterne	61
Præsentation af respondenterne	65
Interviewets opbygning og senere bearbejdning	66
De undersøgte motivationer for at besøge dark tourism produkter	69
Udvælgelsesprocessen	71
Den geografiske nærhed, herunder også respondentens slægtsmæssige tilknytning til et geografisk område	72
Respondentens forhåndsviden om den hændelse eller person som dark tourism produktet tager udgangspunkt i eller respondenternes viden om selve produktet	74
Betydningen af alderen på, og til dels antal personer involveret i, den oprindelige hændelse som dark tourism produktet tager udgangspunkt i	76

Motivation for besøget	78
Det forestillede fællesskab	78
Romantik, barbari, mystiske og åndelige oplevelser	79
De døde eller hændelsen i fokus	81
Forståelse og tvivl	82
Det Forbudte	83
Nysgerrigheden	84
Respondenternes historieopfattelses betydning for deres motivation til at besøge dark tourism produkter	86
Forskellige historieopfattelser	87
Uddybelse af historie som forklarings model og historie som lærer	88
Teorien om to dark tourism kategorier	92
Dark Heritage tourism	94
Dark Tourism	96
Konklusion	97
Bilag 1, Bemærkninger til de to indledende citater	103
Litteratur liste	105
Bøger	105
Artikler	106
Specialer	108
Internetsider	109

Indledning

I efteråret 2007 besøgte jeg The U.S Holocaust Memorial Museum i Washington D.C. i forbindelse med mit praktik ophold ved VisitDenmark New York. Selvom jeg har en faglig historiske baggrund, har jeg kun sporadisk beskæftiget mig med perioden omkring anden verdenskrig. Holocaust museet besøget berørte mig dybt pga. formidlingen og stemningen, men jeg oplevede også en meget lille snert af foragt netop pga. formidlingen og fremstillingen, idet Holocaust nærmest blev fremstillet som et amerikansk fænomen. At formidle historien og de konkrete fakta blev sekundært ift. formidlingen af de amerikanske værdier og amerikanernes selvopfattelse¹. Min historieopfattelse kolliderede med den amerikanske fremstilling.

Specialet er inspireret af Preece & Price (2005) undersøgelse af personers motivation for at besøge Port Arthur, Tasmania. Preece & Price (2005) undersøgelse bestod af 24 "incidental sampling" interviews, hvor det blev klarlagt, at personers motivationer kunne inddeles i tre temaer, disse var læring, historisk interesse og fascination af det anormale og bizarre². Det historiemæssige motivations tema danner baggrund for foreliggende undersøgelse, som tager udgangspunkt i 10 kvalitative interviews fordelt på to aldersgrupper. Til forskel fra Preece & Price (2005) tager specialet udgangspunkt i to døds-relaterede lokaliteter som samtidigt er turisme produkter, der repræsenterer to forskellige historiske perioder. Det antages på forhånd, at undersøgelses personerne har kendskab til samt en holdning til disse to. Ground Zero blev valgt som repræsentant for en nutidig hændelse. Anden Verdenskrig med fokus på Auschwitz-Birkenau blev valgt som repræsentant for den ældre historie. Herudover arbejdes der med flere forskellige døds-relaterede lokaliteter, som kan knyttes til tiden før anden verdenskrig. Ved at fokuseres på forskellige døds-relaterede produkter som repræsenterer forskellige historiske hændelser og perioder, undersøges respondenternes historieopfattelse.

Formålet med specialet er, at klarlægge hvorledes personers historieopfattelse influerer på personernes motivation for, at besøge døds-relaterede lokaliteter og om alderen på den hændelse, som lokaliteten tager udgangspunkt i har en betydning for personer motivationer til, at besøge lokaliteten samt konsumeringen af produktet. Hensigten med nærværende speciale er, at synliggøre hvorledes respondenterne bliver motiveret af egen historieopfattelse i forbindelse med turisme samt hvilken betydning denne har for konsumeringen af produkterne. Et område som er stærkt underbelyst i den akademiske sfære.

¹ Se yderlig Yuill, 2003 s. 44-46

² Preece & Price, 2005 s. 193-195

Problemformulering

Dark tourism - som dækker over forskellige former for døds- og ulykke relaterede turisme aktiviteter - er et svært tilgængelig begreb og forskningen indenfor denne del af turismen er af nyere karakter. Stone og Sharpley (2008) kalder ligefrem dark tourism forskningsområdet for skrøbeligt, fordi der er nogle fundamentale forhold som ikke er undersøgt, og fordi der er mange områder som er mangelfulde eller uklare³.

Der findes mange forskellige tilgange til dark tourism begrebet og mange forskellige tolkninger af dette og lignende begreber. Disse tolkninger tager ofte udgangspunkt i forskellige måder, at anskue døds-relaterede lokaliteter på, samt de besøgende. Et af de omdiskuterede emner er, om dark tourism udelukkende kan defineres ud fra de døds-relaterede produkter der normalvis inkluderes i betegnelsen, eller om besøgendes motivation og udbytte af besøget har betydning for, hvorledes begrebet skal defineres. Derudover er der flere forskere der differentierer imellem forskellige typer dark tourism⁴.

Et område der ofte er behandlet er, turisters motivationer for, at besøge døds-relaterede lokaliteter. Der findes dog ingen entydige undersøgelser for, hvilke forhold der motiverer turisterne og således heller ingen entydig undersøgelser for, hvorledes produkterne bliver konsumeret. De undersøgelser der findes tager oftest udgangspunkt i enkelte døds-relaterede produkter eller en bestemt kategori af produkterne. Et problematisk forhold der skal medtages ved klarlægningen af personers motivation til at besøge døds-relaterede produkter er, at personerne måske ikke vil indrømme, hvad der motiverer dem. Seaton (1996) udtrykker sig således, at en interesse i døden ikke er velanset i det 20 århundrede og derfor vil en sådan interesse ofte bliver maskeret som en interesse i andre forhold som fx historie eller kulturen⁵.

Emnet døden har været tabu belagt og et svært emne at behandle i det offentlige rum, men indenfor de sidste årrække er der ifølge Michael Hviid Jacobsen sket en ændring. Den distancerede død er blevet et offentligt anliggende og dermed er der kommet huller i tabuet⁶. Dette kan måske forklare den stigende interesse for og eksponeringen af døds-relaterede lokaliteter⁷. Men selvom der er kommet huller i tabuet, er døden på visse

³ Stone & Sharpley, 2008 s. 575-576

⁴ <http://www.dark-tourism.org.uk>

⁵ Seaton, 1996 s. 244

⁶ [http://vbn.aau.dk/research/doeden_er_ikke_laengere_et_tabu\(14933564\)/](http://vbn.aau.dk/research/doeden_er_ikke_laengere_et_tabu(14933564)/)

⁷ <http://www.dark-tourism.org.uk>

områder stadig tabubelagt. I skrivende stund er visse døds-relaterede forhold acceptable, mens andre skaber røre og debat fx indenfor fin kulturen⁸. Et sidste - ligeledes relevant - forhold ved klarlægningen af personers motiver, som kun få dark tourism forsker arbejder med er, at visse former for motivation kan være af en ubevidst karakter således, at personerne ikke selv er bevidst om deres eget motiv for, at besøge døds-relaterede produkter⁹.

Et af de aspekter der er underbelyst i forhold til besøgendes motivation er, hvorledes den besøgendes historieopfattelse influerer på vedkommendes motivation til, at besøge døds-relaterede produkter. I nærværende speciale vil vægten være på, at klarlægge hvorledes historieopfattelsen influere på personernes motivation, samt om historieopfattelsen ændre sig alt efter hvor gammelt den hændelse er, som det pågældende døds-relaterede produkt omhandler og om dette har betydning for, hvorledes produktet bliver konsumeret. Med udgangspunkt i dette er følgende problemformulering udarbejdet

Hvilken betydning har personers historieopfattelse for deres motivation til at besøge døds-relaterede produkter og hvilke betydning har det når de konsumere produkterne?

⁸ (<http://www.information.dk/158162>)

⁹ Burns & Holden, 1995 s. 36-43

Relevans

I takt med turisme industrien udbredelse er der sket en specialisering. Denne specialisering udmunder ofte i de såkaldte niche turisme former, og er en modvægt til den såkaldte masse turisme¹⁰. Dette speciale omhandler dark tourism, en niche turisme form, der indenfor den sidste årrække har oplevet en stigende popularitet hos turisterne¹¹.

Specialiseringen tager oftest udgangspunkt i viden om turisternes rejseadfærd¹². For en dark tourism aktør¹³ er det således relevant at vide, hvorledes potentielle turister motiveres til samt konsumere dark tourism produkter. Dark tourism forskere undersøger forsat, hvorledes turister konsumer dark tourism produkter. I forbindelse med denne forskning er det blevet synliggjort, at der eksisterer en kobling mellem historie, dark tourism og turisten, men undersøgelse af, hvorledes denne kobling virker, er mangelfuld. Nærværende speciale er relevant, fordi det belyser, hvorledes koblingen mellem historie og dark tourism virker, og hvilken betydning det har for, hvorledes turister konsumere og vurdere dark tourism produkterne. Således bidrager specialet med viden om koblingen mellem historie, dark tourism og konsumering, en viden som er relevant for de aktører, der beskæftiger sig med dark tourism produkter, og for de personer der beskæftiger sig med, hvorledes ikke-faglige personer bruger historie.

Specialet har et dansk fokus, idet alle respondenter er danskere. Dermed omhandler specialet, hvorledes en dansker konsumere og vurdere dark tourism produkter ud fra produkternes historiske tilknytninger og personens egen historieopfattelse. Denne tilgang er primært relevant for de aktører, der ønsker at markedsføre dark tourism produkterne overfor et dansk segment.

Danmark som turisme destination byder på mange lokaliteter som tilnærmelsesvis kan benævnes dark tourism, men en egentligt kommercialisering af disse er sjældent forekommende. Hvad årsagen hertil er, vil specialet ikke redegøre for, men specialet er relevant for de aktører, der eventuelt ønsker at udvikle disse lokalisationer.

¹⁰ Robinson & Novelli, 2005 s. 3-4

¹¹ <http://www.dark-tourism.org.uk/>

¹² Weaver & Lawton, 2006 s.172-173

¹³ Defineres som værende de personer der udbyder, skaber eller markedsføre et turisme produkt

Afgræsning

I specialet afgrænses der fra at placere dark tourism iht. andre turisme former. Dette valg er foretaget, fordi det ikke er hensigtsmæssigt, at påbegynde en større redegørelse af delvis urelevante fællestræk med andre turisme former, som fx heritage tourism, culture tourism, dannelsesrejser, war tourism mm. Dette betyder, at læseren vil få størst udbytte af specialet, hvis vedkommen selvstændigt kan indplacere og udrede dark tourisms relationer til andre turisme former. Specialet henvender sig derfor primært til personer beskæftiget i turisme industrien eller til personer med en interesse i turisme.

Nærværende speciale indeholder mange komplekse begreber, men der afgrænses fra at behandle alle begrebernes kompleksitet. I følgende afsnit redegøres der for, hvorledes begreberne bruges i specialet.

Begreber som turisme, turister, besøgende mm indgår alle i specialet, men der eksisterer ikke nogen entydig definition af disse. Primært fordi begrebernes betydningsmæssige indhold afhænger af, hvem der bruger dem og til hvad. Desuden opererer personer ofte med en intuitiv forståelse af især turisme begrebet¹⁴. Formålet med specialet er ikke at klarlægge begreberne, og der afgrænses således fra en yderligere gennemgang og diskussion af begreberne. I specialet bruges UNWTO's turisme og turist definition

"Tourism comprises the activities of persons travelling to and staying in places outside their usual environment for not more than one consecutive year for leisure, business and other purposes. The usual environment of a person consists of a certain area around his/her place of residence plus all other places s/he frequently visits." (World Tourism Organization 1995)¹⁵.

Denne definition er valgt, fordi den ikke fastlægger, med hvilke grunde en person rejser, men pointerer, at der kan eksistere forskellige. Dermed bliver det muligt at undersøge, om der eksistere bestemte grunde til, at respondenterne rejser til og besøger dødsrelaterede produkter. I specialet bruges betegnelserne turist og besøgende i visse henseende synonymt. En besøgende defineres i nærværende speciale som værende en turist der besøger og konsumere et bestemt produkt.

¹⁴ Sørensen, 2007 s. 29-31

¹⁵ Sørensen, 2007 s. 34

Begreberne produkter og lokaliteter bruges i nærværende speciale, som synonym med attraktioner og disse defineres således

"[Attraktioner] forstået som natur, menneskeskabte værker, eller begivenheder (Swarbroke 2001) som har en appel til folk uden for lokalområdet, der er så kraftig, at de kan få folk til at rejse/bevæge sig for at opleve attraktionerne ved selvsyn eller ved egen tilstedeværelse eller deltagelse." (Lyck, 2007 s. 239)

I nærværende speciale skelnes der ikke imellem attraktioner, som er opstået grundet en efterspørgselsdrevet attraktionsudvikling eller grundet udbudsdreven attraktionsudvikling¹⁶.

Alle produkter der bruges som eksempler i interviewene er døds-relaterede og hovedvægten ligger på dette aspekt. Det betyder, at produkterne bliver symboler på dark tourism og produkternes unikke karaktertræk bliver sekundære. Hvilket betyder, at det ikke er relevant at gennemgå de forskellige inkluderede produkter. Produkterne, der således indgår i undersøgelsen, skal ikke sammenlignes, deres relevans er at de er døds-relaterede og repræsenterer noget som turisterne vælger at besøge. Et andet gennemgående træk ved produkterne er, at de ofte er blevet synonyme med de historiske hændelser, som de omhandler¹⁷. Dette betyder, at i nærværende speciale, bliver produkterne opfattet som repræsentanter for en historisk begivenhed og/eller periode.

Der afgrænses yderligere fra, at behandle turisternes ubevidste motivationer - med undtagelse af personers historieopfattelse som pr. definition er delvis ubevidst - som fx teorier om mennesket aggressive drifter som dark tourism ifølge Burns & Holden (1995) åbent appellere til¹⁸. Denne afgrænsning er foretaget grundet, at respondenterne ikke kan redegøre for disse motivationer, hvis de er helt eller delvis ubevidste. Dermed afgrænses der også fra, at der i specialet bliver taget stilling til, om en interesse i døden, som dark tourism produkterne repræsenterer, er en del af den menneskelige natur eller ej.

Yderligere henvises der ofte i specialet til begrebet forstillede fællesskab, som dog ikke altid henviser til Andersons (2001) definition, men er en løsning oversættelses af denne

¹⁶ Lyck, 2007 s. 239

¹⁷ Lennon, gengivet i Rebendorff, 2008

¹⁸ Burns & Holden, 1995 s. 36-38

og lignende begreber. Forstillede fællesskabs begrebet er ofte at genfinde i tekster omhandlende nationale identiteter, nationer, erindringsfællesskaber mm. Men en gennemgang af disse ofte forskellige udlægninger vil ikke være at finde. Forstillede fællesskaber henviser i nærværende speciale til den mentale og emotionelle identifikation personer danner om egen tilhørsforhold til en større gruppe, hvori den enkelte person ikke har mulighed for at personligt at møde samtlige gruppemedlemmer eller bare at høre om disse¹⁹. Personerne i gruppen føler sig yderligere forbundet med de andre gruppemedlemmer grundet nogle fællesnævner og fælles værdier som fælles fjerdebilleder, historie, traditioner, æresbegreber, ritualer, helte samt fælles adgang til det styrende politiske organ og fælles sprog²⁰. Det forestillede fællesskab er et tænkt fællesskab i tid og rum.

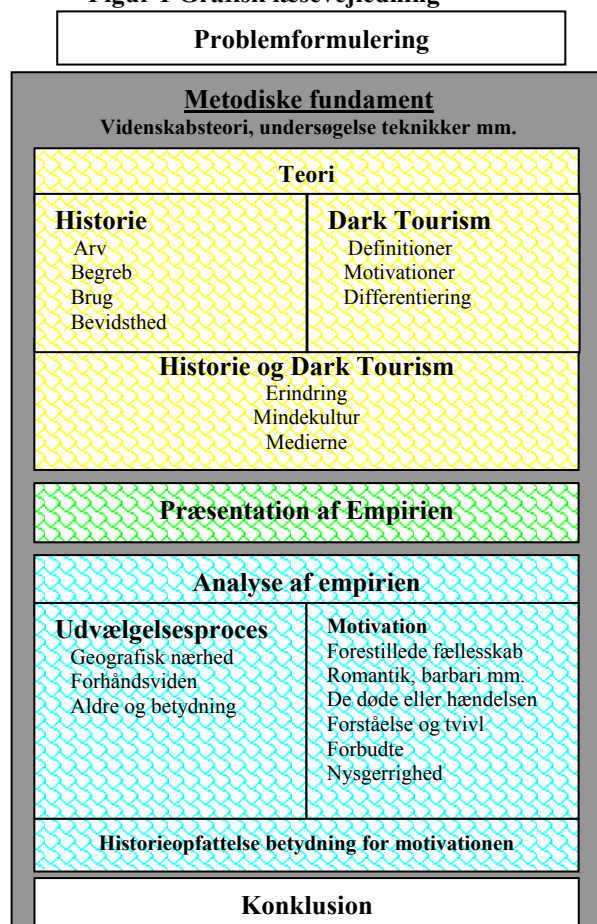
¹⁹ Bauman & May, 2003 s. 192-200, Anderson, 2001 s. 48-49

²⁰ Smith, 2003 s. 33, Adrianse, 2003 s. 522-528, Andersen, 2001 s. 95-115

Læsevejledning

Specialet er meget omfattende og for at hjælpe læseren er følgende grafisk læsevejledning udarbejdet se Figur 1. Overordnet er specialet opbygget af tre dele som følgende (1) formalier herunder afgræsning og metode mm. Disse afsnit udgør rammerne for specialet, og er markeret med grå farve i figuren. (2) Teori delen som er markeret med gult og (3) empiri og analysedelen som er markeret med hhv. grønt og blå. Problemformuleringen er placeret udenfor det grå område, fordi denne ikke er underlagt de samme rammer som resten af specialet. Delene er indplaceret kronologisk fra problemformulering til konklusion.

Figur 1 Grafisk læsevejledning

I begyndelsen af hvert afsnit vil der umiddelbart være en præsentation af afsnittet, hvori det fremgår hvad afsnittet indeholder, hvorledes det er opbygget og hvad formålet med afsnittet er. Umiddelbart efter hvert afsnit vil der være en opsummering. Heri vil det fremgå, hvorledes specialet er placeret i forhold til de informationer, der er givet i afsnittet.

Speciales metodiske fundament

I dette afsnit redegøres der for specialets metodiske fundament. Afsnittet indeholder en præsentation, argumentation og kritik af den videnskabsteoretiske tilgang, og de metodiske valg som er foretaget. Formålet med afsnittet er, at synliggøre de rammer, hvorunder specialet udfoldes.

Specialets videnskabsteoretiske tilgang

Specialets videnskabsteoretiske indfaldsvinkel er hermeneutikken, som kan oversættes til fortolkningskunst eller fortolkningslære. Hermeneutik er oprindelig betegnelsen for de metoderegler, der blev udviklet til, at fortolke juridiske og teologiske tekster med det formål, at afdække det særlige sandhedsindhold teksterne mentes at besidde. Efterhånden udviklede hermeneutikken sig til, at omfatte alle former for menneskelige aktiviteter og produkter. Hermeneutikken er således studiet af menneskelige fænomener²¹.

Grundpillen for den hermeneutiske videnskab er, at menneskets handlinger opfattes som værende meningsfulde og tilsigtede. Mennesket handler grundet nogle bestemte hensigter (følelser, normer, forpligtelser, ansvar mm.). Mennesket vil således altid have en bestemt grund til at handle som det gør. Hermeneutikeren ønsker at studere denne handling for at forstå, hvilke hensigter der ligger bag. Dette indebærer, at hermeneutikeren ønsker at forstå den undersøgte persons livsverden, fordi personens handlinger tager udgangspunkt heri. Livsverdenen henviser til den verden som individerne oplever i deres dagligdag. Denne livsverden skabes af individets oplevelse af omverdenen (både socialt og materielt) samt individets opfattelse af sig selv mm.²². Livsverdenen i relation til nærværende speciale relateres primært til den måde, hvorpå respondenterne kobler dark tourism og historie samme. Dermed undersøges hvilke hensigter der ligger til grund for respondenternes besøg af dark tourism produkter, og om disse hensigter er influeret af en bestemt historieopfattelse.

For at opnå forståelse af et andet subjekts livsverden er det nødvendigt, at skabe overensstemmelser mellem ens eget og subjekts livsverden. Denne anskuelses form tager udgangspunkt i den eksistentielle hermeneutik. Udgangspunktet for denne er, at al forståelse sker ud fra og på grundlag af, en forforståelse eller forudforståelse. Den

²¹ Pahuus, 2003, s. 140-143, Andersen, 1994 s. 158

²² Andersen, 1994 s. 155-158

eksistentielle hermeneutiks tankegang bygger Gadamer (1960) på. Ifølge Gadamer (1960) er det kun muligt at forstå andre menneskers handlinger ved at tage udgangspunkt i egen forståelse af mennesket, værdier og verden mm. For at to mennesker kan forstå hinanden bliver der således nød til at ske en slags tilpasning imellem deres livsverdener²³.

Et kritikpunkt ved hermeneutikken er, at alle forskere påbegynder sit arbejde med en forforståelse af emnet, idet det indenfor denne videnskab er implicit forstået, at der ikke eksisterer forudsætningsløs viden. Forskeren tager udgangspunkt i egen forståelse af det der undersøges og udarbejder på baggrund af dette, logiske argumenter i sin fortolknings proces²⁴. Hermeneutikken kan således kritiseres for, at forskningen uundgåeligt vil blive subjektivt præget, idet fortolkningen retter sig mod noget subjektivt oplevet og ikke mod noget objektivt observerbart, forskeren vil altid fortolke ud fra egen livsverden, selvom denne, igennem dialog med det andet subjekt, vil blive korrigeret²⁵. Den forståelse der medtages i interviewet bygger på undersøgelse og teori omkring historieopfattelse og turisme samt egne besøg af dark tourism produkter.

Et andet af kritikpunkterne af den hermeneutiske videnskabsteori er, at "tolkning" befinder sig et sted imellem "at finde" og "at skabe". Prøver fx litteraturforskeren at *finde* tekstens struktur, at *fremanalysere* den, at *skabe overblik*, eller *skabe* den. Det sidste forekommende, som en uacceptabel videnskabelig fremgangsmåde. For at undgå dette kræves det, at konklusionen skal kunne valideres. Den argumentation og bevisførelse som en forsker fremfører, skal være logisk og gennemskuelig. Dette betyder dog ikke, at to undersøgelser af samme forhold fx en tekst automatisk skal have samme konklusion. Den ene konklusion kan være i direkte modstrid med den anden. Dette betyder ikke at den ene er falsk, idet to undersøgelser af samme tekst, kan betyde at forskellige aspekter af teksten bliver bearbejdet og dermed medfører forskellige konklusioner.

Den Hermeneutiske cirkel

Som førnævnt er det kun muligt, at opnå forståelse igennem en tilpasning af livsverdener. Dette sker igennem en dialog, hvorunder fordomme elimineres og ny forståelse opstår. Dette sker både i dialogen med respondenterne og i dialogen med

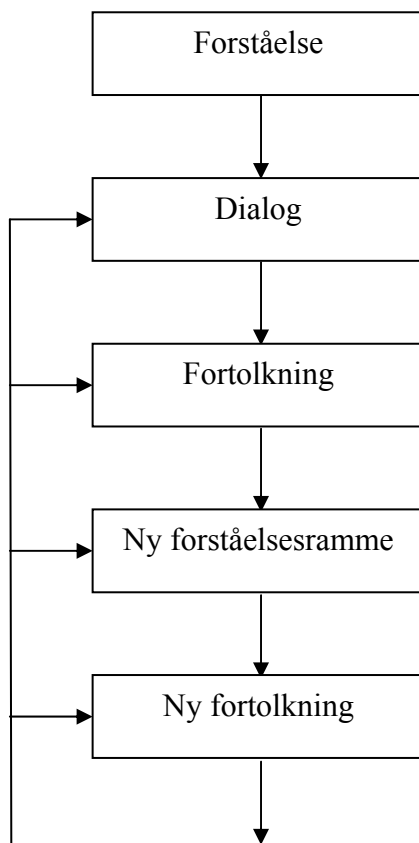
²³ Pahuus, 2003 s. 148-152, Andersen, 1994 s. 173

²⁴ Kjørup, 1997 s. 74-76

²⁵ Andersen, 1994 s. 160

teorien. Denne erkendelsesproces kaldes også for den hermeneutiske cirkel eller spiral illustreret ved Figur 2

Figur 2 Fortolkningsprocessen/ Den hermeneutiske cirkel

Kilde; Andersen, 1994 s. 173

Der findes flere forskellige typer hermeneutiske cirkler. Hver især kan tilknyttes hermeneutikkens forskellige tidsmæssige faser, alle er dog kendetegnet ved at analytikeren bevæger sig imellem fortolkning og forståelse, og imellem de enkelte dele og helheden. I nærværende speciale er følgende to cirkler brugt. Subjekt-objektcirkel hvor jeg som analytiker bevæger mig imellem min egen livsverden og respondenternes livsverden både i selve interviewet og senere vha. de transskriberede interviews. Ved denne proces opnås der forståelse af hvorledes respondenternes motiveres til at besøge dark tourism produkter og hvilken historieopfattelse de er i besiddelse af. Desuden spørgsmål-svarcirkelen hvor jeg som analytiker i min søgen efter at forstå stiller spørgsmål til respondenterne (den transskriberede tekst) som ved hel eller delvise

besvarelse kan medføre nye spørgsmål²⁶. Alle disse forhold tager dog udgangspunkt i min forforståelse af emnet dark tourism og historie som er opnået igennem studiet af emnerne.

Den forståelse der opnås i nærværende speciale er forståelsen for, hvilke generelle træk der findes i interview materialet. Formålet med nærværende speciale er således, at udrede hvilke fællesnæver som respondenterne giver udtryk for, når det undersøges, hvorledes deres historieopfattelse influere på deres motivation for, at besøge dark tourism produkter. De fællestræk som findes i interview materialet, vil sandsynligvis kunne genfindes i andre undersøgelser.

Processen i den hermeneutiske cirkel, hvor analytikeren bevæger sig imellem fortolkning og forståelse samt imellem de enkelte dele og helheden, er tilnærmelsesvis en uendelig proces. Processen stopper kun ved, at analytikeren aktivt vælger at stoppe. I princippet sker dette når analytikeren føler, at det ikke længere er relevant at inddrage mere viden eller hvor analytikeren finder, at problemformuleringen er blevet besvaret på en fagligforsvarlig måde. En problematik ved den hermeneutiske arbejdsproces er, at forskeren selv afgør, hvornår vedkommen har tilstrækkelig data til at udføre en valid og logisk konklusion. Dette betyder i princippet, at det er svært at afslutte processen, fordi der altid er områder, der kunne belyses yderligere. En hjælp til at modvirke dette er, at gøre undersøgelses området så konkret som muligt og afgrænse undersøgelserne til kun at bearbejde et lille, men relevant område²⁷. Således omhandler dette speciale dark tourism motivationer for at belyse, hvorledes personers historieopfattelse kommer til udtryk i forbindelse med dark tourism og hvilken betydning dette har for konsumeringen af produktet.

Tilgang til undersøgelsesfeltet og specialets videnproduktions forløb.

Det videnproduktions forløb som specialet tager udgangspunkt i er det deduktive, som Andersen, 2005 definerer det. Denne metode tager udgangspunkt i, at forskeren har oparbejdet en generel viden om et bestemt emne. Denne viden bliver derefter anvendt på enkeltstående individer eller tilfælde. I relationer til specialet er der oparbejdet en generel viden om dark tourism og motivationerne for at besøge døds-relaterede produkter. Desuden en viden om historie (begreb, brug og bevidsthed). Denne viden er brugt i en undersøgelse af personers historieopfattelse betydning for vedkommendes

²⁶ Pahuus, 2003, s. 145-148, 153-154

²⁷ Andersen, 2005, s 198 & Kjørup, 1997 s. 74-76

motivationer til, at besøge dark tourism produkter og visa versa. Idet den deduktive metode tager udgangspunkt i forhåndsviden er en af faldgrupperne ved denne metode, at undersøgelse af empirien ikke vil afsløre ny viden, men derimod bare gentage eller bekræfte allerede erkendte sammenhænge. For at modvirke dette kræves det, at problemformulering ikke er for tæt på det allerede formulerede og bearbejdede forhold²⁸. Idet undersøgelser af koblingen mellem historieopfattelse og motiver og dens betydning for konsumeringen af dark tourism produkterne er fraværende indenfor den førende dark tourism forskningslitteratur, er denne faldgruppe forsøgt undgået.

Specialets undersøgelses teknikker

Overordnet er der to tilgange til, at samle og bearbejde data på den kvalitative og den kvantitative. I dette speciale er den kvalitative tilgang valgt. Herunder findes forskellige metoder til at samle data på. I dette speciale er interview metoden valgt²⁹.

Denne metode er den mest optimale i forhold til problemformuleringen, idet den muliggør, at der kan opnås en dybere forståelse af de adspurgtes historieopfattelse. Derudover findes der ingen kvantitativ data omkring emnet og det var derfor mest hensigtsmæssigt, at skabe en mængde kvalitative data som sidenhen evt. kunne bruges til, at skabe en kvantitativ datamængde. Det er dog udenfor specialets rammer. Empirien udgøres af 10 interviews af en varighed mellem 30 min og 1 time. De nærmere detaljer omkring disse interviewes vil blive behandlet i empirien præsentationen.

Helle & Køppe (2003) konstaterer, at selvom den kvalitative fremgangsmåde er meget udbredt, og diverse bøger indeholder mange metodologiske diskussioner, findes der forholdsvis lidt materiale, der kritiserer den principielle videnskabelige karakter, hvilket i sig selv er uheldigt, fordi der således ikke bliver stillet spørgsmål til den kvalitative metodes fundament. Andersen (2003) fremfører, at et af de forhold der især er problematisk når der arbejdes med kvalitativt data er, at disse er særlig følsomme overfor forskerbias (hvor forskeren personligt påvirker forskerresultaterne) grundet den personlige informationsindsamling. Ved at være opmærksom på dette, er dette forsøgt undgået. Derudover pointerer Andersen (2003) at der er få retningslinjer for, hvorledes dataene skal bearbejdes således, at forskeren ikke "bedrager" sig selv. Et yderligt element i relation til kvalitative undersøgelser som Kjørup (1997) pointerer er, at de kvalitative data ofte opfattes som værende de oplevede virkelighedsnære, hvorimod de kvantitative data opfattes mere videnskabelige, fordi der kan sættes tal på dem. Et yndet

²⁸ Andersen, 2005 s. 32, Helle & Køppe, 2003 s. 289

²⁹ Helle & Køppe, 2003 s. 277-302

modargument til dette er, at alle rådata er af kvalitativ natur, nogle af dataene er bare blevet kategoriseret og optalt og fremgår således som kvantitative data³⁰. Fordelene ved den kvalitative metode er, at den muliggør, at forskeren kan gå i dybden og afdække nogle bagvedliggende forhold, som de kvantitative data ikke ville kunne forklare.

³⁰ Helles & Køppe, 2003 s. 281, Kjørup, 1997 s. 44, Andersen, 2005 s. 211

Forsknings oversigt

I dette afsnit gives der en kort introduktion til dark tourism forskningen med hovedvægt på de forskere, der arbejder med studier af fænomenet. En mere dybdegående redegørelse for betegnelse dark tourism findes senere i specialet. Afslutningsvis præsenteres Jensen (2003), hvis forskning indenfor historie som fag og livsverden primært vil blive benyttet i nærværende speciale, når historie som brug og begreb bliver gennemgået.

Dark Tourism er et nyt forskningsområde. Døds- og ulykke relaterede turisme aktiviteter er i sig selv derimod ikke et nyt element i turisternes rejsemønstre men har aldrig været så udbredt som nu³¹. Hvad de bagved liggende grunde dette skyldes er svært at redegøre for, men måske skyldes det delvis masseturismens fremkomst samt opblødning af døds-tabuet.

Døds- og ulykke relaterede turisme betegnes almindeligvis som dark tourism, selvom den tekniske betegnelse ifølge Tarlow (2005) er Thanatourism³², et begreb som Seaton (1996) oprindeligt introducerede. Betegnelse dark tourism som oprindeligt er udarbejdet af Lennon & Foley (1996) er den mest brugte betegnelse og derfor også den betegnelse, der benyttes i nærværende speciale. Der findes også andre betegnelser som dækker over samme fænomen, dog defineret forskelligt. I dette speciale introduceres og bruges kun de teorier og begrebs definitioner, der tilsammen udgør rygraden i dark tourism forskningen

Dark tourism forskningsområdet er kendetegnet ved, at der ikke eksisterer nogen entydig definition af dark tourism. Ej heller eksisterer der nogen entydig definition af hvilke type døds-relaterede produkter, der kan karakteriseres som dark tourism produkter, samt hvad der kendetegner disse, udover at de har forbindelse med eller fokus på døden, ødelæggelser, ulykker, lidelser, uhygge mm. Dark tourism opfattes som værende en undergruppe af cultural heritage tourism. Problemerne med at skabe en begrebsmæssig ramme for dark tourism er forårsaget af den fortsatte uenighed om, hvorledes cultural heritage er defineret, som igen er påvirket af den fortsatte debat, der eksisterer omkring culture og heritage koncepterne og forståelsen af disse.

³¹ Stone & Sharpley, 2008 s. 575, Stone & Sharpley, 2008 s. 574, Wight, 2006 s. 120, By Staff at New Scientist, 2007 s. 50

³² Tarlow, 2005 s. 48

Introduktion af forsker og forskningslitteratur

I dette speciale ligger fokus på seks forskellige teoretikere. Disse er valgt, enten fordi teoretikernes modstridende definitioner af dark tourism kan skabe en bedre forståelse af dark tourism begrebet og problematikkerne omkring emnet. Eller fordi deres arbejde på anden måde skaber klarhed omkring dark tourism konceptet, og de stridsområder der eksisterer.

Chris Rojek engelsk professor i sociologi og kultur var en af de første, der beskæftigede sig med dark tourism. Rojek (1993) ønskede at placere turisme i en bedre teoretisk sociologisk ramme, som et bidrag til den kritiske sociologi, beskæftiger sig med de forandringer som turismefeltet undergik under og i relation til moderniteten og postmoderniteten. Hans teorier om dark tourism er stadig citeret og brugt i dag, og hans indledende arbejde med at placere døds-relaterede produkter i forhold til moderniteten og især postmoderniteten præger stadig nutidens forskning, hvilket er grunden til, at hans arbejde er repræsenteret i dette speciale, om end mest som et forståelses skabende element³³. Rojek (1993) kan kritiseres for, at han definerer dark tourism produkter ud fra deres ensartethed og ikke med udgangspunkt i hvorledes turisterne gør brug af dem, et emne som han ellers prøver at bearbejde indgående i relation til andre moderne og postmoderne turisme produkter. Derudover anser Rojek (1993) dark tourism som værende et moderne og især postmoderne fænomen, uden at behandle det faktum, at besøg af gravsteder mm er et gentagende fænomen i tid.

John Lennon & Malcolm Foley, begge skotske professor i Hospitality og Tourism ved Caledonian Business School, introducerede oprindeligt betegnelsen dark tourism. Meget af den pioner forskning der er gjort på området kan Lennon & Foley (1996) krediteres for. Således har deres arbejde inspireret til videre forskning, men også til udviklingen af modstridende synspunkter. Lennon & Foley (2000) er de første, der har foretaget et omfattende studie af dark tourism i form af et studie af flere forskellige cases, men de kritiseres for deres manglende synliggørelse af deres teoretiske ramme, noget som ifølge kritikkerne er kendetegnede for dem³⁴.

A. V. Seaton engelsk professor ved University of Bedfordshire og direktør for the Scottish Tourism Research Unit er fremhævet som en af de vigtige forskere af dark tourism. Et af de vigtige træk ved Seaton er, at han står i modsætnings forhold til både Rojek (1993) og Lennon & Foley (1996), idet han ikke anser dark tourism som værende et post

³³ Rojek, 1993 s. ix-xiii, 1-9

³⁴ Kazalarska, 2002 s. 16

moderne fænomen. Derimod anser Seaton (1996) dark tourism som en integreret del af rejsemønstret fra middelalderen og frem. Et område hvor Seaton (1996) er pioner er, at han er en af de første, og til dato en af de få, der beskæftiger sig med dark tourism med udgangspunkt i turisternes motivation i modsætning til produkterne. Samtidigt er han også den første, der analyserede dark tourism ud fra en historisk kontekst. Et kritikpunkt ved hans arbejde er, at hans motivations typologi er ensidig, og der er en manglende refleksion over hvilke andre faktorer, der gør dark tourism populært, herunder udbyderens rolle.

Peter E. Tarlow amerikansk doktor med speciale i hvorledes kriminalitet og terrorisme påvirker turisme industrien. At Tarlow (2005) er brugt i dette speciale sker primært, fordi han inddrager en anden dimension i sin måde, at forstå dark tourism på, hvilket måske skyldes hans historie faglige baggrund. Ifølge Tarlow (2005) eksisterer der nogle dybtliggende årsager til, at visse døds- og ulykke relaterede hændelser kan blive udgangspunkt for et dark tourism produkt og andre hændelser ikke bliver det. Således er det ikke alle turisme produkter, der omhandler død og ødelæggelses mm. der i realiteten er dark tourism produkter. Tarlows (2005) bidrag til dark tourism forskningen er begrænset. Han har kun bidraget med én artikel og i denne relaterer han ikke til nogen overordnet teoretisk ramme. Dog fremkommer Tarlow (2005) med mange gode pointer og er en af de få fremtrædende turisme forsker som knytter historieopfattelse og dark tourism sammen, dog uden at undersøge denne kobling nærmere.

Philip Stone engelsk senior lektor ved University of Central Lancashire underviser i tourism, hospitality and event management og er redaktør af The Dark Tourism Forum. Stone har været og er stadig yderst produktiv i sit forfatterskab. Således er han en af de førende forskere indenfor området. Stone arbejder med flere forskelligt lydende definitioner af dark tourism, hvilket skaber forvirring. Stone (2005) er valgt i dette speciale, fordi han repræsenterer den gruppe forskere der finder, at dark tourism produkter ikke skal opfattes som værende en type produkt, men derimod inkludere flere forskellige typer produkter. Stone (2005) kan kritiseres for, at begrænse sig selv, når han kun vælger at kigge på produkterne og ikke andre faktorer.

Richard Sharpley er ligesom Stone engelsk professor ved University of Central Lancashire underviser i Tourism & Leisure Management. Sharpley er inkluderet i dette speciale, fordi hans teorier om, hvorledes en typologi af dark tourism produkterne kan foretages, står i et modsætningsforhold til andres teorier herunder Stones (2005). Samtidigt behandler Sharpley nogle område, som de færreste dark tourism forsker behandler. Sharpley

(2005) kan kritiseres for, at han anser dark tourism turister som værende udelukkende motiveret af en døds fascination og afgrænser sig fra at behandle andre motivationer, selvom han nævner, at de sandsynligvis eksisterer³⁵.

De valgte teoretiker er alle af britisk oprindelse på nær Tarlow. Britannien er kendetegnet ved at indeholde mange kommercielle dark tourism produkter i modsætning til fx Danmark, der har en synlig mangel. Dette kan tænkes at være relevant for deres måder at beskrive og opfatte dark tourism på.

Bernard Erik Jensen lektor og ansat ved Århus universitet Institut for Didaktik. Jensen er en af de førende danske forsker indenfor historie metode og teori. Der er tre vigtige forhold som skal pointers ved Jensens arbejde. For det første anser Jensen menneskene som værende historiefrembringende såvel som historiefrembragt, således tager han primært udgangspunkt i historisme tankegangen. Derudover anser Jensen historie som et bindeled imellem fortiden, nutiden og fremtiden. Jensen ser således på historie som et procesbegreb i den forstand, at mennesket lever i og med tid. Herudover mener Jensen, at det er muligt for mennesket at betragte sig selv og omverden fra forskellige perspektiver hvilket medfører, at mennesket er i stand til opnå social forståelse og indsigt i, hvorledes mennesket har tænkt og handlet på forskellige tidspunkter. Disse synspunkter kommer til udtryk i Jensens forfatterskab, men samtidigt stiller han spørgsmålstejn ved disse. Eftersom Jensen er en af de få, der beskæftiger sig med historie metode og teori i en dansk kontekst, er det oplagt, at bruge ham i dette speciale³⁶, idet empirien udelukkende er baseret på danske respondents udsagn og holdninger til døds-relaterede produkter og historie.

³⁵ Sharpley, 2005 s. 217-221

³⁶ Jensen, 2003 s.1-393

Historie og arv

Historie og til dels arv begreberne er betydningsfulde i nærværende speciale, fordi der eksisterer en kobling mellem dark tourism og historie. Derfor er det vigtigt allerede tidligt, at introducere disse begreber før selve dark tourism begrebet bliver gennemgået. I dette afsnit bliver der redegjort for forskelle og ligheder imellem de to begreber. Afslutningsvis redegøres for, hvorledes begreberne bruges i nærværende speciale i relation til dark tourism.

Historie og arv (heritage) begreberne er ligesom flere andre begreber i nærværende speciale svært tilgængelige, idet der eksisterer forskellige samtidige definitioner og holdningerne til begreberne. Især er historie begrebet kontroversielt, fordi det bruges forskelligt og på tværs af traditionelle faggrænser³⁷ Nuryanti (1996) definerer arv/heritage på følgende måde

"The word heritage in its broader meaning is generally associated with the word inheritance; that is, something transferred from one generation to another. Owing to its role as a carrier of historical values from the past, heritage is viewed as part of the cultural tradition of a society." (Nuryanti, 1996 s. 249)

Nuryanti (1996) ser arv som værende det der forbinder historie med nutiden, således udgør arv de historiske forhold, som er af betydning for nutidens samfund og kultur³⁸. Yuill (2003) vælger derimod at lægge sig op af Zuzaneks (1998) definitioner og definere historie som nogle faktuelle data og arv som nogle forhold, der frembringer en familiær og personlig følelse³⁹.

Ashworth & Tunbridge (1996) tager udgangspunkt i fortiden. Fortiden repræsenteret som historie og fortiden repræsenteret som arv. Både historie og arv gør brug af fortiden i relation til et nutidigt formål, og begge bearbejder en selektiv del af fortiden. Forskellen er, at indenfor historiefaget bliver valget af hvilke fortidige hændelser der skal gengives, som relevante for nutiden afgjort af en elite gruppe, nemlig historikerne, hvorimod arv udvælgelses processen foretages af forskellige aktør (regeringen, befolknings grupper, religiøse selskaber, udvalg mm). Dette medfører, at fortiden som historie fremlægges af

³⁷ Jensen, 2003 s. 336

³⁸ Nuryanti, 1996 s. 249

³⁹ Yuill, 2003 s. 13-14

de professionelle historikere, og fortiden som arv fremlægges af amatørerne (ikke historiker). Det er således ikke historikerne der afgør, hvad der er arvet fra fortiden og opfattes som værende relevant for nutiden og dermed videregives til fremtidige generationer⁴⁰.

På baggrund af disse definitioner kan historie og arv betegnelserne fremlægges på følgende måde. Historie er formidling af fortiden (fortidsfikseret historiebegreb) og dermed fortolkning af kilder (faktuelle forhold) på en saglig måde. Arv derimod er fortidige elementer, som bliver fremstillet som værende relevante og menings skabende for nutidige mennesker, gerne på et personligt/kulturelt plan. Men i kraft af at begge begreber inkluderer fortidige elementer vil der automatisk være nogle fortidige forhold, som er relevante for begge begreber. Dette gør Ashworth & Tunbridges (1996) definition lettilgængelig fordi de skelner imellem aktørerne bag begreberne og ikke så meget begreberne selv.

En anden måde at skelne imellem arv og historie begreberne er ved at sidestille historie med fortiden (det fortidsfikseret historiebegreb) og dermed argumentere for, at denne del er overstået, hvorimod arv stadig udgør et meningsskabende element for nutidens mennesker.

I nærværende speciale skelnes der imellem arv og historie på følgende måde. Arv sidestilles med det der er arvet. Det der er arvet er de fysiske døds-relaterede lokaliteter som nutidens turister tillægger værdi på et personligt/kulturelt plan. Historie er ikke bundet til en fysisk lokalitet, men udgør et element i turisternes livsverden. Historieelementet i turisternes livsverden kaldes for historiebevidsthed.

Historie, begreb, brug og bevidsthed

Dette afsnit består af to dele. I første del gennemgås hvorledes historie kan betragtes (begreber og brug). I anden del gennemgås hvorledes personers historiebevidsthed virker, og hvilke elementer den indeholder. Formålet med afsnittet er at give et overblik over historie begrebets kompleksitet og mangfoldige anvendelses muligheder. Hovedvægten ligger på historie generelt, for at vise hvorledes mennesket bruger og opfatter historie. Historie brug og opfattelse i forhold til dark tourism vil blive gennemgået i senere afsnit om mindekultur og erindringssteder samt dark tourism og

⁴⁰ Ashworth & Tunbridge, 1996 s. 268

medierne. Alle de forskellige elementer der bliver redegjort for i dette afsnit udgør til sammen det, som der i specialet bliver refereret til som, historieopfattelse.

Historiebegreb

Der eksisterer forskellige måder at anskue historie på, og der eksistere forskellige teorividenskabelige tilgange. Erslev (1911) er krediteret for at være den, der oprindelig gjorde historie synonym med det fortidige. Det betyder, at nutidige mennesker som udenforstående kan studere det fortidige⁴¹. Modsætningen til dette er historie som procesbegreb. Hvor der eksistere et sammenspil mellem fortid, nutid og fremtid. Dette sammenspil kan udtrykke sig på forskellige måder. Den første måde, at anskue procesbegrebet på er den handlingsteoretiske tilgang. Historie er processer som mennesker er med til at frembringe (mennesket som historiefrembringende). Menneskets valg af projekter har betydning. Modpositionen til dette historie procesbegreb er antagelsen om, at menneskets projekter ingen betydning har. Mennesket er et produkt af gentagelse, igennem de projekter mennesket vælger opnår de "kun" at reproducere allerede eksisterende strukturer. Endnu et synspunkt er, at mennesket både er historiefrembringende, men samtidigt historiefrembragt. Mennesket kastes ind i et samfund, hvori der eksistere nogle normer og mønster, mennesket kan vælge, at reproducere disse mønstre igennem sine projekter eller vælge radikale og anderledes fremgangsmåder i sine projekter og dermed skabe en anderledes tankemåde eller fremgangsmåde⁴².

Historie som forløb anskues også forskelligt. Historieforløbet kan anses som værende underlagt nogle bestemte mekanikker der medfører, at historien bevæger sig i den "rigtige" retning. En anden måde at anskue historieforløbet på er, som en gentagende proces, hvori der indgår lovmæssigheder, som mennesker igennem studie kan afkode. En tredje anskuelse er historieforløb som kontingent i tid og rum, hvor historieforløbet er tilfældigt, hvor alt kunne have forløbet anderledes, under andre betingelser. Yderligere kan historieforløb ses som værende et produkt af utilsigtet konsekvenser. Mennesket arbejder med en forventnings horisont i sine valg af projekter, men nogle gange kan disse projekter medføre utilsigtet konsekvenser, samtidigt kan mennesket blive konfronteret med nye og uforudsete udfordringer som kan have konsekvenser for dens projekter⁴³.

⁴¹ Jensen, 2003 s. 54 & Frederiksen & Schrøder, 2004 s. 13

⁴² Jensen, 2003 s. 336-357

⁴³ Jensen, 2003 s. 336-357

Alle eller dele af disse måder at anskue historie og historieforløb på kan sandsynligvis findes i respondenternes tilgang til historiebegrebet, men en yderligere gennemgang vil ikke blive foretaget, udover i det omfang det er nødvendigt for at sammenligne og derigennem synliggøre respondenternes holdninger til historie.

Historie brug

Kjeldstadli (2002), som sætter lighedstegn imellem historie og fortid, identificere tre måder hvorpå mennesket (ikke den faglige historiker) kan bruge historie. Historie fungerer som en retskraft, hvor noget bliver gyldiggjort med udgangspunkt i historiske forhold eller dokumenter. Historie fungerer som et tilhørsforhold, hvor kulturelle og sociale tilhørsforhold og kodeks for opførsel tager udgangspunkt i en historisk tilknytning. Den sidste er historie som underholdning, herunder historie i turisme branchen⁴⁴. Jensen (2003), som ser historie som en proces, identificerer også flere forskellige måder, hvorpå mennesket bruger historie i dagligheden. Disse er historie brugt som (1) identitetsdannende, (2) perspektiverende (3) scenariekompetence (4) legitimerende/delegitimerende (5) oplysende/klargørende (6) fornøjelse/legende. Der er overlapninger imellem disse to forskere, men grundlæggende er de enige om, at historie kan bruges på forskellige måder med forskelligt formål. Der er ingen af disse brugsmåder, der udelukker hinanden, og derfor er det muligt, at finde situationer, hvor to forskellige historie brug tilknyttes det samme element, som fx dark tourism produkter, hvor turistens udbytte af besøget inkluderer, at historie er brugt som oplysende, perspektiverende, retskraft og som underholdning.

Historiebevidsthed

Historiebevidsthed er et forsøg på at karakterisere menneskets måde at leve og med tid, hvor mennesket både er historiefrembragt såvel som historiefrembringende (historie procesbegreb). En historiebevidsthed er ikke noget som mennesket kan fravælge, men udgør automatisk en del af mennesket mentale værktøjskasse. På danske bruges ordet "tavs viden" om historiebevidsthed, men det engelske ord "tacit knowledge" er bedre, fordi "tacit" angiver, at det drejer sig om noget implicit og uudtalt, hvilket betyder, at selvom det er noget der findes, så har det karakter af at være noget fraværende⁴⁵.

⁴⁴ Kjeldstadli, 2002 s. 15-18

⁴⁵ Jensen, 2003 s. 58-68, 258 & Jensen, 2000 s. 200-201 & Nielsen, 2003 s. 1-2

Historiebevidsthed defineres som værende sammenspillet mellem fortidsfortolkning (historiebevidstheden som en erindrende funktion), samtidsforståelse (historiebevidsthed som en diagnosticerende funktion) og fremtidsforventning (historiebevidsthed som en anticiperende funktion). Historiebevidsthed er et alment eksistensvilkår, ud fra hvilket mennesket orienterer sig og handler. Mennesket forventninger og fremtidsmuligheder bliver kalkuleret ud fra mennesket samtidsforståelse og fortidsfortolkning (hvorfor er det blevet som det er). Historiebevidsthed er medvirkende til, at mennesket kan skabe sammenhæng i tid og rum, hvorved det også bliver et vigtigt element i den individuelle og kollektive identitet. Historiebevidsthed udgør en sociokulturel forudsætning for at mennesket kan fungere både som individ og gruppemedlem i et samfund⁴⁶. Historiebevidsthed er også en af de måder hvorved mennesket opnår en samhørighedsfølelse over tid og rum⁴⁷ (det forestillede fællesskab). Historiebevidsthed er noget mennesket automatisk er i besiddelse af, men ifølge Nielsen er det nødvendigvis ikke noget positivt i sig selv. Historiebevidsthed skal kvalificeres før det kan blive positivt. Kvalificering af historiebevidstheden sker igennem historieundervisningen⁴⁸. En persons grad af modtagelse af historieundervisning har således betydning for, hvor kvalificeret personens historiebevidsthed er og således betydning for, hvorledes de vurderer fx dark tourism produkter. Hvis en historiebevidsthed ikke er kvalificeret kan det tilnærmelsesvis siges, at være en forstillede fortid, hvor personer besidder nogle mentale billeder af, hvorledes historie tager sig ud, dette behøves nødvendigvis ikke at være i overensstemmelse med de faktiske forhold⁴⁹. Sammenhængen mellem historiebevidsthed og historiebrug illustreres i Figur 3.

Figur 3 Historiebevidsthed og historiebrug

Historiebevidsthed	Historiebrug
Som personlig og kollektiv identitet	En identitetsdannende historiebrug
Som mødet med ”de andre” og det anderledes	En perspektiverende historiebrug
Som sociokulturel læreproces	Scenariekompetence som historiebrug
Som interesse-, princip- og værdiafklaring	En legitimerende og de-legitimerende historiebrug
Som intellektuel og lærd beskæftigelse	En oplysende og klargørende historiebrug
Som adspredende beskæftigelse	En legende og fornøjende historiebrug

Kilde: Jensen, 2003 s. 70

⁴⁶ Jensen, 2003 s. 58-68, 258 & Nielsen, 2003 s. 1-2

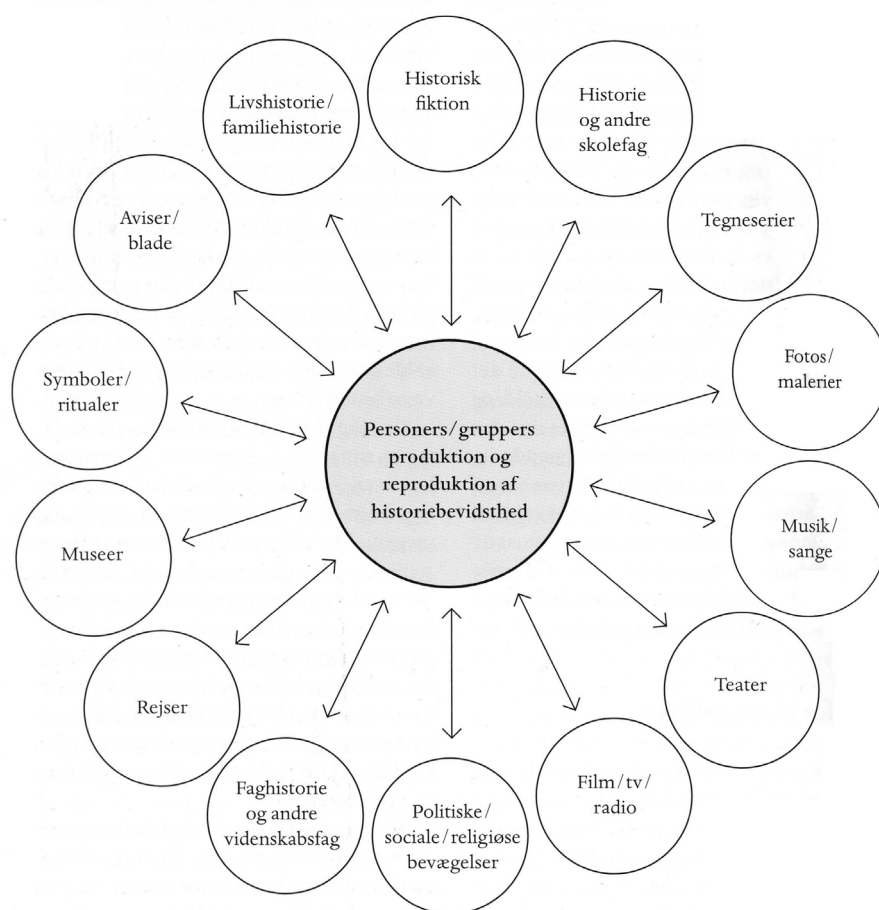
⁴⁷ Kjeldstadli, 2002 s. 63

⁴⁸ Nielsen, 2005 s. 28-29

⁴⁹ Se yderlig Kazalarka, 2002 s. 57-67

Som Figur 4 viser, er der mange forskellige elementer der udgør og påvirker en persons historiebevidsthed. Mennesket bruger historiebevidstheden i relation til det samfund eller de grupper det indgår i hvilket betyder, at mennesket i mødet med andre kan vælge at tage udgangspunkt i historiebevidstheden og se det "nye" igennem det, som vedkommen allerede har erfaret. I relation til nærværende speciale er det mest relevant, at beskæftige sig med rejse elementet sammenblandet med andre elementer som museer, symboler/ritualer, familiehistorie, historisk fiktion, information fra medier mm. som bliver aktiveret når turisten besøger dark tourism produkter. Der eksisterer en vekselvirkning imellem den besøgende og de – dark tourism - produkter vedkommende konsumerer.

Figur 4 Historiebevidsthedens dannelses- og brugssteder

Kilde: Jensen, 2003 s. 88

Historie- begreb, brug og bevidsthed udgør tilsammen en persons historieopfattelse. Det vil ikke fremgå hvor specialet er placeret i forhold til dette afsnit, idet formålet med specialet er, at undersøge personers historieopfattelse i relation til dark tourism. Personers historieopfattelse varieres og kan således tage udgangspunkt i en eller flere af

de elementer, der er blevet gennemgået i dette afsnit. Historiebevidsthed er som før nævnt "tavs viden" men udgør et meget vigtigt element i personers historieopfattelse. At denne viden er "tavs" medfører, at det er svært for personer at redegøre for den. Ifølge Jensen (2000) er det derfor nødvendigt, at bruge "omgåelsestrategier" når personers historiebevidsthed undersøges, dette kan bl.a. gøres ved, at danne en slags ramme, hvori personer kan udtrykke sig om bestemte temaer⁵⁰. I relation til nærværende speciale udgør dark tourism rammen og Ground Zero og Auschwitz-Birkenau m.fl. de temaer som personer kan udtale sig om. Derved bliver det muligt, at skabe et indblik i hvilken "tavs viden" samt historieopfattelse personer har indenfor dark tourism området.

⁵⁰ Jensen, 2000 s. 200-201

Elementer i dark tourism forskningen

Afsnittet består af tre dele. I første del vil nogle af de meste brugte dark tourism definitioner blive gennemgået. I anden del vil der blive redegjort for forskellige teorier om, hvad der motiverer turister til at besøge dark tourism produkter, og sidste del omhandler to teorier omkring differentiering af dark tourism produkter. Formålet med afsnittet er, at give et indblik i de forskellige teorier der er udarbejdet omkring dark tourism, og hvad der kendetegner fænomenet set ud fra forskellige perspektiver og fokus områder.

Definition af Dark tourism begrebet

Afsnittet redegør for de meste brugte dark tourism definitioner. Herefter følger en tabel, der på en overskuelig måde synliggør de forskellige forskeres holdninger. Afslutningsvis vil der være en opsummering og præsentation af den dark tourism optik som bruges i nærværende speciale.

Rojeks Black Spots

Rojek (1993) var en af de første der beskæftigede sig med at turister besøgte dødsrelaterede lokaliteter, som han døbte "Black Spots" og definere disse som lokaliteter, der har undergået en kommerciel udvikling, grundet lokalitetens forbindelse med død og ulykke gerne i tilknytning til kendte personers eller store folkemængders død⁵¹.

Overordnet arbejder Rojek (1993) med tre former for black spots sites (1) steder hvor der er sket en nutidig ulykke (2) steder hvor kendte personer er døde (fx myrdet) og (3) gravsteder generelt men også specifikt⁵². Rojek (1993) arbejder ikke med bygninger som fx koncentrationslejre (Miles (2000) og Beech (2000)), fængsler (Strange & Kempa (2003)) eller krigsområder (Slade (2003) og Seaton (1999)). Rojek (1997) vælger senere helt at omkarakterisere gruppe 1 og betegner nu de steder, hvor katastrofer er forekommet, som værende sensation sites⁵³. Dermed tager Rojeks (1997) black spots sites udgangspunkt i at lokaliteterne kan relateres til konkrete mennesker og personligheder og de er kun interessante at besøge pga. dette. Et karakteristika ved Rojek (1993) er, at han som en af de få skelner meget tydeligt imellem black spots og

⁵¹ Rojek, 1993 s. 136

⁵² Rojek, 1993 s. 137-141

⁵³ Rojek, 1997 s. 52-74

historiske lokaliteter (Heritage sites)⁵⁴, men han tager aldrig stilling til, om det er muligt, at der eksisterer overlapninger imellem disse to typer turisme produkter.

Lennon & Foleys Dark Tourism

Oprindeligt var det Lennon & Foley (1996) der introducerede betegnelsen dark tourism og ifølge Stone (2005) gjorde det til et validt og udbedt emne at forske i⁵⁵. I løbet af årene har Lennon & Foley (1996, 1998 og 2000) gradvis ændret deres definition, men oprindeligt definerede de dark tourism på følgende måde

"The phenomenon which encompasses the presentation and consumption [by visitors] of real and commodified death and disaster sites" (Lennon & Foley, 1996 s.198).

I denne definition lægges der vægt på at dark tourism produktet - om end det skal tage udgangspunkt i en virkelig hændelse - skal have undergået en kommerciel udvikling meget lig Rojekts (1993) synspunkt. Det kommercielle produkt skal samtidigt være genstand for konsumering. Det er vigtigt, at være opmærksom på, at definitionen contra senere ikke inkluderer en tidshorisont. Lennon & Foley (2000) udvikler senere deres tese om, at dark tourism udelukkende er et post-moderne fænomen og definere dark tourism således

"A tourist interest in recent death, disaster and atrocity borne of a fundamental shift in the way which death, disaster and atrocity are being handled by those who offer associated tourism products" (Lennon & Foley, 2000 s. 3).

Der er to årsager til, at Lennon & Foley (2000) definere dark tourism, som udelukkende et post-moderne fænomen. For det første skal den hændelse som dark tourism produktet tager udgangspunkt i, ifølge Lennon & Foley (2000) kunne valideres af personer, der enten var en del af hændelsen eller på anden måde blev berørt af hændelsen. Dermed skal hændelsen have haft et vist omfang og betydning for samtiden. Hændelsen skal have fundet sted i perioden som Lennon & Foley (2000) benævner living memory, som er den periode hvor personer, der har været direkte eller indirekte berørt af hændelsen, samtidigt eller umiddelbart efter, stadig er i live⁵⁶. Et punkt hvor de kan kritiseres er, at Lennon & Foley (2000) forudsætter, at det kun er mennesker, der er berørt af

⁵⁴ Rojek, 1993 s. 137, 146

⁵⁵ Stone, 2005 s. 112

⁵⁶ Lennon & Foley, 2000 s. 12

hændelsen, der kan validere den. Dermed postulerer de indirekte, at andre kilder såsom tekst, bygningskonstruktioner, mm ikke kan validere en hændelse.

Når de personer, der kan huske hændelsen, ikke længere er i live, karakterisere Lennon & Foley (2000) hændelsen som værende historie og historiske hændelser, kan ifølge dem ikke være udgangspunkt for et dark tourism produkt⁵⁷. Inde for faget historie vil Lennon & Foleys (2000) karakteristik af historie møde hård kritik, eftersom living memory perioden af historikerne - især af de historikere der betragter historie som samfundsfag - også vil blive kaldt historie. Både Stone (2005) samt Seaton (1996) er også uenige i Lennon & Foleys (2000) synspunkt. Deres modargumentation er bl.a. at pilgrimsrejser og deltagelse ved henrettelser mm. er tidlige former for dark tourism⁵⁸.

Den anden årsag til, at Lennon & Foley (2000) definere dark tourism, som udelukkende værende et post-moderne fænomen relatere til, hvorledes de definere formålet med dark tourism. Ifølge Lennon & Foley (2000) skal besøgende, når de besøger dark tourism produkterne, stille spørgsmålstejn ved moderniteten og dens konsekvenser. Produkterne skal således skabe ængstelighed og/eller tvivl omkring moderniteten og dens konsekvenser⁵⁹. Lennon & Foley (2000) pointerer, at grunden til, at dark tourism er populært er netop fordi, det giver nutidens mennesker mulighed for, at sætte spørgsmålstejn ved moderniteten. Det er vigtigt at bemærke, at Lennon & Foley (2000) derved til dels bruger det pragmatiske historieinteresse begreb. Dette begreb dækker over det forhold - som Lennon & Foley (2000) lægger vægt på - at mennesket ved at gense gårdagens hændelser, får mulighed for at få svar på nogle centrale spørgsmål om nutiden. Nogle svar som det ikke var muligt at besvare ved udelukkende at se på det, der foregår i nuet⁶⁰. De hændelser som dark tourism produkterne tager udgangspunkt i skal således være relevante for nutidens mennesker, et synspunkt som deles af Tarlow (2005). Det er interessant, at Lennon & Foley (2000) ikke antager, at hændelser som ligger udenfor living memory perioden kan være relevant for nutidens mennesker.

Lennon & Foley (2000) deler døds-relaterede produkter op i to grupper. Den første gruppe dark tourism produkter tager som før kun udgangspunkt i moderne hændelser (Titanic's forlis er den første hændelse, som et dark tourism produkt kan tage udgangspunkt i). Den anden gruppe, som ikke er dark tourism produkter, tager

⁵⁷ Lennon & Foley, 2000 s. 164

⁵⁸ Stone, 2005 s. 112 & Seaton, 1996 s. 235-237

⁵⁹ Foley & Lennon, 2000 s. 12

⁶⁰ Jensen, 2003 s. 66-68

udgangspunkt i ikke moderne døds-relaterede hændelser. Lennon & Foley (2000) definere dog aldrig den sidste gruppe nærmere.

Seatons Thanatourism

Seaton (1996) udgav tidsmæssigt sin artikel om dark tourism efter Lennon & Foleys (1996) artikel som et modargument til deres synspunkter. Seaton (1996) udgangspunkt er til forskel fra Lennon & Foley (1996), at dark tourism ikke er et post-modernistiske fænomen. Dark tourism har ifølge Seaton (1996) været en integreret del af folks rejsemønstre, primært pilgrimsrejser, der kan dateres tilbage til middelalderen⁶¹. Det skal dog pointeres, at Lennon & Foley (2000) anerkender at besøge steder associeret med døden ikke er et nyt fænomen, og at disse besøg ofte er og har været en vigtig del af turisme oplevelsen. Men ifølge Lennon & Foley (2000) betyder dette ikke, at alle produkter som kan associeres med døden nødvendigvis er et dark tourism produkt⁶², hvilket er Seatons (1996) optik.

Med udgangspunkt i det thanatologiske begreb (læren om døden) har Seaton (1996) valgt at erstatte dark tourism begrebet med thanatourism, fordi denne turisme form ifølge Seaton (1996) er "*[the] travelling dimension af thanatopsis*" (Seaton, 1996 s. 240). Selve begrebet thanatourism defineres som

"Travel to locations wholly, or partially, motivated by the desire for actual or symbolic encounters with death, particularly, but not exclusively violent death" (Seaton, 1996 s. 240).

I denne definition lægges der vægt på, at det er den rejsendes motivationer, der afgør om rejsen er en thanatourism aktivitet eller ej, og ikke selve produktet i modsætning til Lennon & Foley (2000)⁶³. Således er thanatourism en turismeform der defineres ud fra turisternes adfærd. Tanatourism er ikke en absolut form se Figur 5, idet den varierer alt efter, hvilke forhold der gør sig gældende for den pågældende turist. Formålet med at besøge et sted associeret med døden kan enten være fordi den besøgende har nogle bånd til den døde person(er) og således er der et svagt thanatourism element tilstede, eller også er den besøgende primært fascineret af døden, og derved er der et stærkt thanatourism element tilstede⁶⁴.

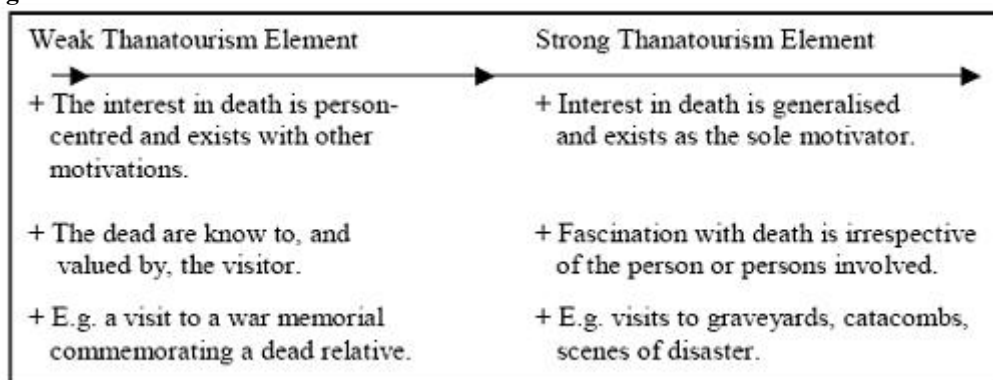
⁶¹ Seaton, 1996 s. 240

⁶² Foley & Lennon, 2000 s. 4

⁶³ Foley & Lennon, 2000 s. 3-4

⁶⁴ Seaton, 1996 s. 240-242

Figur 5 Thanatourism

Kilde: Seaton, 1996 s. 240-242

Seaton (1996) gør opmærksom på, at thanatourism i den stærke form er sjældent forekommende. Oftest bliver den kombineret med andre motivationer fx en interesse i krigshistorie⁶⁵, han pointerer yderligere, at en interesse i døden som et selvstændigt fænomen, ikke er moralsk velanset i det 20. århundrede. Derfor bliver motivationsgrundlaget og selve produkterne ofte repræsenteret som heritage, lærermæssigt eller historie. Produkterne bliver altså ikke fremstillet som værende produkter, der tilfredsstiller besøgendes døds interesse, fordi dette ikke er en anerkendt og velanset interesse⁶⁶.

Tarlows Dark Tourism

Ligesom Lennon & Foley (2000) tager Tarlow (2005) dark tourism definition udgangspunkt i produkterne. Ifølge Tarlow (2005) skal dark tourism produkter omhandle historiske hændelser, som har betydning for nutiden, således er dødselementet af sekundær betydning. Men det er vigtigt at være opmærksom på, at alle dark tourism produkter ifølge Tarlow (2005) automatisk er historie, hvor historie bliver sat lig med fortid⁶⁷. Tarlow (2005) arbejder ligesom Lennon & Foley (2000) i en tidsdimension, mens de betragter historiske hændelser forskelligt. Ifølge Tarlow (2005) kan en hændelse som skete for 200 år siden, rent teoretisk stadig have betydning for tiden i dag⁶⁸, og således være udgangspunktet for et dark tourism produkt, dette er ikke muligt ved Lennon & Foleys (2000) definition.

Tarlow (2005) definerer de hændelser som dark tourism produkter kan tage udgangspunkt i som værende

⁶⁵ Seaton, 1996 s. 243

⁶⁶ Seaton, 1996 s. 243-244

⁶⁷ Tarlow, 2005 s. 52

⁶⁸ Tarlow, 2005 s. 48-50

"Those events, which are more than just tragedies in history, but rather touch our lives not merely from the emotional perspective but also impact our politics and social policies" (Tarlow, 2005 s. 49).

Tarlow (2005) fremfører, at de hændelser som dark tourism produkter tager udgangspunkt i, skal være af sådan en vigtighed, at de forsat har betydning for nutiden. Ikke kun ud fra et følelsesmæssigt perspektiv, men også ud fra et socialt og politisk perspektiv. Derudover skal hændelsen være en definerbar event⁶⁹. Dette betyder, at steder som kun er forbundet med død, fx kirkegårde uden tilknytning til en bestemt person eller begivenhed ikke er dark tourism produkter, medmindre kirkegården på anden måde har en signifikant betydning for nutidens mennesker. Her er det dog vigtigt at være opmærksom på at, selvom kirkegårde har en vis betydning i forhold til sociale ritualer omkring begravelser og døden, er disse sociale ritualer ikke udviklet på baggrund af en bestemt hændelse og derfor er besøg af disse ikke dark tourism.

Tarlow (2005) udgangspunkt er følgende definition af dark tourism

"Visitations to places where tragedies or historically noteworthy death has occurred and that continue to impact our lives" (Marcel, 2003. Gengivet i Tarlow, 2005 s. 48)

I definitionen er turisternes motivation for besøget uden betydning. Definitionen giver yderligere, at dark tourism produktet skal være lokaliseret på stedet for den oprindelige hændelse⁷⁰. Dette er i modstrid med både Mills (2000,2002) og Stone (2006) der begge arbejder med, at dark tourism produkter godt kan være placeret væk fra den oprindelige hændelse.

Tarlow (2005) mener, at dark tourism produkterne skal tage udgangspunkt i hændelser som har betydning for nutiden. Dette betyder, at det tragiske er sekundært, men dog tilstedeværende⁷¹. Dette er i direkte modstrid med Seaton (1996), der finder, at dødselementet i produktet er af største vigtighed⁷².

⁶⁹ Tarlow, 2005 s. 48-50

⁷⁰ Tarlow, 2005 s. 48-49

⁷¹ Tarlow, 2005 s. 49

⁷² Seaton, 1996 s. 240-242

Opsummering af de forskellige dark tourism definitioner

Årsagen til at der eksistere forskellige definitioner af dark tourism er, at dette forskningsområde endnu ikke er færdigt defineret. Lennon & Foley (2005) samt Rojek (1993) analyser dark tourism ud fra en postmodernistisk tilgang. Seaton (1996) vælger at se på det som et historisk fænomen og Tarlow (2005) tager udgangspunkt i historieprocesbegrebet, hvor historiske hændelser opfattes som vigtige elementer for nutiden.

Tabel 1 viser overordnet på hvilke områder de forskellige forsker afviger fra hinanden, når de definere og behandler dark tourism.

Tabel 1 Oversigt over de grundlæggende forskelle ved de udvalgte dark tourism forsker

Forsker	Definition af dark tourism	Formålet med dark tourism	Vigtige bemærkninger
Rojek (1993 og 1997)	Definere sine black spots og Sensation sites som værende lokaliteter, der har undergået en kommerciel udvikling grundet lokalitetens tilknytning til en persons eller en stor folkemængdes død, ulykke eller andre forfærdeligheder.	Turisterne duplikerer og reproducerer igennem besøget	Dark tourism defineres ud fra personers adfærd Dark tourism er ifølge Rojek to ting; black sports og Sensation sites. Black sports tager udgangspunkt i en bestemt person. Sensation sites tager udgangspunkt i store folkemængder Rojek tager udgangspunkt i personer og fx ikke bygninger Dark tourism er et moderne og postmoderne fænomen, hvor medierne er af afgørende betydning
Lennon & Foley (2000)	Turisters interesse for steder der er forbundet med død, ulykker og andre forfærdeligheder af en nyere dato. Men denne interesse er skabt af de aktører, der forvalter stederne	Formålet er at de besøgende skal stille spørgsmålstejn ved moderniteten og dens konsekvenser, når de besøger dark tourism produkterne. Dark tourism produkterne skal skabe ængstelighed og/eller tvivl omkring moderniteten og dens konsekvenser	Dark tourism er udelukkende et postmoderne fænomen. Dark tourism produkterne omhandler kun hændelser der er tilknyttet living memory perioden Dark tourism produkter kan kun tage udgangspunkt i hændelser, som har fået stor opmærksomhed da de skete eller hvor mange personer blev berørt af hændelsen

			De moderne medier er af afgørende betydning
Seaton (1996)	Turisters rejse til lokalisationer, hvor turisten er delvis eller udelukkende motiveret af en interesse i og fascination af døden.	At tilfredsstille personers interesser i døden.	Seaton kalder sin dark tourism for thanatourism Det er persons motivation til at besøge et produkt der afgør om vedkommende deltager i dark tourism eller ej Thanatourism, hvor turisten udelukkende er motiveret af en døden er sjældent forekommende, ofte er turisten også motiveret af andre forhold fx en interesse i historien Dark tourism ikke er et post-modernistiske fænomen, men kan dateres tilbage til middelalderen Alle personer er interesseret i døden eller fascineret af denne, i en eller anden grad
Tarlow (2005)	Besøg af lokalisationer der har været omdrejningspunkt for tragiske eller historisk betydningsfulde hændelser. Den oprindelige hændelse skal stadig have betydning for nutiden.	Turisten oplever det farlige på en sikker måde Stimulerede oplevelsen. De færreste vil ønske at opleve den rigtige hændelse, men de vil gerne opleve den simulerede	Dark tourism produkter er kun de produkter der tager udgangspunkt i historiske hændelser som anses som værende vigtige i en nutidig optik. I den oprindelige hændelse indgår der tragiske elementer som død og ulykker. Fortid og nutid smelter sammen

Udgangspunktet for nærværende speciale er, at dark tourism er adfærdsbetinget. Altså tilnærmelsesvis samme udgangspunkt som Seaton (1996). Men til forskel fra Seaton (1996) er udgangspunktet for specialet, at besøgende ikke kun i en eller anden grad er motiveret af en interesse for døden. Det er muligt at turistens motivation til at besøge døds-relaterede produkter sker uden at turisten har interesse i produktets forbindelse med døden. Således er det muligt, at turister er motiveret af en eller flere andre forhold, som ikke nødvendigvis omfatter dødsinteressen. Dette vil blive undersøgt senere.

Der lægges i specialet vægt på, at de historiske hændelser som dark tourism produktet tager udgangspunkt i, er af betydning når potentielle turister vælger eller fravælger et

dark tourism produkt. Dermed inkluderes Tarlows (2005) synspunkt, at dark tourism produkter tager udgangspunkt i historiske hændelser, men dog ikke udelukkende de hændelser, som har betydning for nutiden. Dette sker, fordi det er svært at definere, hvorledes denne udvælgelsesproces evt. skulle foretages. Hvorledes vurderes en historisk hændelse at have mere vigtighed for nutiden end andre? Hvilke parametre kan bruges til at undersøge det, og hvilke overordnede teorier kan benyttes fx kaosteorien eller determinisme? For at undgå et krævede studie af forskellige historiske hændelsers vigtighed, er udgangspunktet i specialet, at alle historiske hændelser, hvori død, ulykke og andre forfærdeligheder forekommer, kan være omdrejningspunkt for et dark tourism produkt. Dermed bliver det også muligt, at undersøge om den oprindelige hændelses især dens alder har nogen betydning for personers motivationer for at besøge produktet og betydning for deres måde at konsumere produktet på.

Udgangspunktet for specialet er, at dark tourism produkter er alle de produkter, der i større eller mindre grad er forbundet med død, ulykke og andre forfærdeligheder. Det er dog i direkte modstrid med Lennon & Foley (2000) der mener, at dark tourism produkter kun kan tage udgangspunkt i moderne hændelser, hvor død, ulykke og forfærdeligheder indgår.

Idet alle produkter der relateres til død, ulykke og andre forfærdeligheder i dette speciale i udgangspunktet bliver defineret som værende dark tourism produkter er det muligt, at undersøge, om personer opfatter døds-relaterede produkter forskelligt, alt efter hvilke hændelser de tager udgangspunkt i eller om andre forhold, som fx de som Stone (2006) arbejder med, gør sig gældende.

Motivationerne for at besøge et Dark Tourism Produkt

Som nævnt er specialet inspireret af Preece & Price (2005) undersøgelse af personers motivation for at besøge Port Arthur, Tasmania. Denne undersøgelse viste, at de besøgende var motiveret af tre forhold, disse var læring, historisk interesse og fascination af det anormale og bizarre⁷³. Det historiemæssige motivations tema danner baggrund for nærværende speciale. Men også andre forskere end Preece & Price (2005) har forsket i dark tourism turisters motivationer. Disse fund vil blive præsenteret i dette afsnit. Formålet er, at give en fornemmelse af, hvor mange forskellige elementer der kan motivere potentielle turister til, at besøge døds-relaterede lokaliteter og en forståelse for, at motivationen kan opstå alene eller sammenblandet. I dette afsnit vil forskellige

⁷³ Preece & Price, 2005 s.193-195

forskeres holdninger til emnet blive gennemgået og afslutningsvis opsummeres ift. nærværende speciale

Lennon & Foley (2000) definerer dark tourism som produkterne, og derfor er de personer, som besøger produkterne automatisk dark tourism turister, uanset om det er et tilfælde, at de besøger produkterne, eller om de er motiveret af andre ikke specificerede forhold⁷⁴. Dog pointerer Lennon & Foley (2000), at personer der besøger kirkegårde og mindesteder pga. en personlige tilknytninger til stedet, mere er pilgrimme end dark tourism turister. Lennon & Foley (2000) anfører dog senere, at denne gruppe godt kan stille spørgsmål og have ængstelighed omkring moderniteten, hvilket kendetegner dark tourism turisten. Dermed er det svært at udelukke pilgrimsgruppen og sige, at de ikke er dark tourism turister⁷⁵. En modsætning til dette synspunkt fremfører Seaton (1996, 1999), hvis udgangspunkt er, at personer er motiveret til, at besøge dark tourism produkter grundet en interesse i døden. Denne interesse kan være kombineret med andre interesser, men døds interessen er altid tilstedeværende og således en af de faktorer, der kendetegner dark tourism turisterne⁷⁶.

Ligheden imellem disse to (tre) forskere er primært, at de anser turister som værende en stor homogen gruppe. De anerkender dog, at der blandt turisterne kan være personer, der har en personlig tilknytning til et bestemt dark tourism produkt, men det er ikke et område, som de beskæftiger sig indgående med. Dette gør Beech (2000) derimod. Beech (2000) tager udgangspunkt i Andertons (1995) taksonomi og relatere denne til dark tourism.

Beech (2000) identificerer i sin analyse af Buchenwald to grupper besøgende. Begge besøgsgrupper er motiveret af at lære⁷⁷ om produktet og den oprindelige hændelse. Men den ene gruppe var yderligere motiveret af, at de følte sig personligt tilknyttet til produktet enten familiemæssigt eller nationalt. Beech (2000) kaldte den gruppe som følte sig tilknyttet produktet for Survivors turister og den anden gruppe for Leisure turister. Det er vigtigt at bemærke, at Beech (2000) finder, at antallet af personer i survivors gruppen er naturligt faldende i takt med, at hændelsen, som produktet tager udgangspunkt i bliver ældre. Et produkt der tager udgangspunkt i en hændelse, der får tillagt en vigtig national betydning vil kunne tiltrække survivors gruppen længere end det

⁷⁴ Lennon & Foley, 2000 s. 23

⁷⁵ Lennon & Foley, 2000 s. 15-16, 23

⁷⁶ Seaton, 1996 s. 240

⁷⁷ Lærer aspektet er et element i Andertons (1995) taksonomi

produkt, der tager udgangspunkt i en hændelse der kun er vigtig for en familie eller en begrænset gruppe. Den anden gruppe leisure turisterne er ikke tiltrukket af et dark tourism produkt grundet nogen personlige tilhørsforhold. Således er denne gruppe ikke i samme udtrækning som den forrige berørt af livs cyklussen. Derfor udgør leisure gruppen over tid den største gruppe konsumenter af dark tourism produkter⁷⁸. Det som er interessant er, at selvom Beech (2000) arbejder med disse to grupper besøgende, pointerer han, at det er svært, at klassificere turisternes motivationer og at nogle motivationer godt kan eksistere udenfor disse to kategorier. Beech (2000) identificerer to grupper besøgende, men formår ikke at liste, hvilke andre faktorer der motiverer de to grupper udover de som opstår, når der henvises til Andertons (1995) taksonomi.

Tarlow (2005) arbejder også med dark tourism turisternes motivationer, dog i en socio-kultur kontekst. Tarlow (2005) tager ligesom Beech (2000) udgangspunkt i en motivations model som bruges i den generelle turisme litteratur. Plogs (1991, 1998, 2004) psychographic typology samt Boyms (2001) nostalgi begreb der inkluderer to former for nostalgi⁷⁹ Tarlow (2005) finder dog en tredje type nemlig Turisme Nostalgi som er

"...the blending of 'restorative' and 'reflexive' tourism: it is touching danger without actually being in it. Dark tourism may be a form of virtual nostalgia in which the traveller vicariously visits the tragedy's scene, experiencing the tragedy's place. Tourism nostalgia is a way to dedifferentiate the past from the present, to find danger in the safe. This does not mean that all history is dark tourism, but rather that all dark tourism is history."
(Tarlow, 2005 s. 52)

Nostalgiaspektet kan berøre alle turist grupper som Plogs (1991, 1998, 2004) model identificerer. Men teoretisk er det mest sandsynligt, at det er Plogs (1991, 1998, 2004) Dependables gruppen, der primært vil konsumere dark tourism produkterne, fordi de derved får mulighed for, at opleve det tragiske og uhyggelige uden selv at være i fare⁸⁰. Dette er i direkte modsætning til Sharpleys (2005) måde at definere sin mørkeste dark tourism kategori. I denne bliver turisten udsat for en reel dødsfare, enten fordi personen er dødende eller fordi personen opsøger områder, hvor død er almindelig forekommende fx i krigshærget områder⁸¹.

⁷⁸ Beech, 2000 s. 38

⁷⁹ Tarlow, 2005 s. 52-53

⁸⁰ Tarlow, 2005 s. 53

⁸¹ Sharpley, 2005 s. 223-24

Seaton (1996) fandt, at dark tourism (thanatourism) udelukkende kan defineres med udgangspunkt i turisternes motivationer for at besøge produktet. Den primære motivation er interessen i døden, som dog kan kombineres med andre interesser⁸². Ifølge Seaton (1996) er alle dark tourism turister dermed motiveret af en døds interesse, denne interesse kan dog enten være svag eller stærk jævnfør Figur 5. Dette synspunkt modaugmenterer Slade (2003) der argumentere for, at personer godt kan besøge dark tourism uden at være motiveret af en interesse i døden. Derfor er turister der besøger døds-relaterede produkter ikke nødvendigvis dark tourism turist⁸³, hvilket som før nævnt er i modsætning til Lennon & Foley (2000) holdning. Rojek (1997) begrundet turisternes motivation ved at henvise til turisternes fragmenterede følelse af social og kulturel identitet. Turisterne er altså motiveret af at få en bedre forståelse af dem selv i relation til deres kulturelle og sociale identitet⁸⁴. Stone & Sharpley (2008) derimod ser dark tourism som værende medvirkende til, at turisterne får en bedre forståelse af deres egen dødelighed og får stillet deres nysgerrighed omkring døden på en social acceptabel måde⁸⁵. Der er endnu flere grunde til, at turister besøger døds-relaterede produkter, fx for at vise deres respekt, for at opnå en slags forbindelse med stedet, eller for at opnå en større viden om stedet, eller af ren nysgerrighed⁸⁶. Sidst fremfører Dann (1998)⁸⁷ "fear of phantoms" motivationen, hvor grunden til besøget er at gøre op med en barnlig frygt.

Tarlow (2005) har på baggrund af disse forskellige teoretiske synspunkter identificeret syv overordnede motivationsgrunde. Dark tourism er:

- et påskud til at forstå vores egen alder, ved at besøge steder af tragedie. Den dybtliggende grund er, at dark tourism bruges som et forsvar af den aktuelle politiske situation. Det er en slags pilgrimsfærd, hvor den besøgende så at sige tvinges til at huske, jævnfør afsnit om mindekultur og erfaringssteder. Desuden forventes det, at den besøgende får indsigt i den kollektive erfaring, erfaringer som kan bruges i morgendagens beslutninger⁸⁸.

⁸² Seaton 1996 s. 240

⁸³ Hvis altså en dark tourism turist bliver defineret som værende interesseret i døden, Slade, 2003 s. 781

⁸⁴ Rojek, 1997 s. 52-74

⁸⁵ Stone & Sharpley, 2008 s. 588

⁸⁶ By Staff at New Scientist, 2007 s. 50

⁸⁷ Stone, 2005 113

⁸⁸ Tarlow, 2005 s. 54

- romantik (ofte i relation til besøg af slagmarkerne eller steder forbundet med tortur). Den besøgende kan ved at gæste disse steder, fx leve sig ind i rollen som en kriger der kæmper for en specifik sag⁸⁹.

- barbari. Dark tourism produktet er udformet på sådan en måde, at den besøgende føler sig overlegen i forhold til de skyldige, desuden medfølelse med ofrene og afsky overfor gerningsmændene. Denne form for dark tourism viser, hvorledes mennesker kan være onde ved hinanden⁹⁰.

- en del af den nationale identitet. Dark tourism produktet er med til at skabe det budskab, at "selvom vi har lidt har vi sejret". Der skabes en følelse af "vi" og "de"⁹¹ det fælles fjendebillede, som er et af grundelementerne i det forestillede fællesskab.

- et tegn på dekadence, som giver en ide om, hvordan de andre mishandlede den nuværende regerende gruppe⁹².

- en mystisk oplevelse. Mystikken vokser ofte ud af tragedien. Dette fænomen er især aktuelt, når den besøgende har forbindelse til stedet⁹³.

- en åndelig oplevelse meget lig og dog alligevel adskilt fra den mystiske oplevelse, som de besøgende får, når de gæster dark tourism produkter. Mens den mystiske oplevelse synes at afhænge af forbindelsen mellem den besøgende og ofrene, er den åndelige oplevelse bredere. Det er en trans-gruppe, trans-etnisk oplevelse, som i højere grad er baseret på en fælles følelse af menneskeheden end om race, etnicitet, nationalitet eller religiøs ensartethed⁹⁴.

Opsummerende vil turister ifølge Tarlow (2005) ved at besøge dark tourism produkter opleve en eller flere af følgende grundlæggende følelser, usikkerhed, taknemmelighed, ydmyghed og overlegenhed⁹⁵.

⁸⁹ Tarlow, 2005 s. 54

⁹⁰ Tarlow, 2005 s. 54

⁹¹ Tarlow, 2005 s. 54

⁹² Tarlow, 2005 s. 54

⁹³ Tarlow, 2005 s. 54

⁹⁴ Tarlow, 2005 s. 54

⁹⁵ Tarlow, 2005 s. 55

Opsummering af forskernes motivations teorier

Som vist i afsnittet eksisterer der mange forskellige teser om, hvilke forhold der motiverer personer til, at besøge dark tourism produkter. Det er også vist, at turister sandsynligvis er motiveret af forskellige forhold. Men det er svært at afgøre, om nogle motivationer er mere "korrekte" end andre, idet personers motivationer er individuelle.

Selvom flere forskere lister de forskellige motivations faktorer er der ingen, der prøver at rangere dem i forhold til hinanden. Det er således ikke muligt at vide, om der er nogle elementer, som motiverer turisterne mere end andre. Dette ville ellers være interessant i forhold til, hvorledes dark tourism produkterne skal markedsføres. Endnu et område der er mangelfuldt indenfor motivations forskningen, selvom både Beech (2000) og Tarlow (2005) overfladisk berør det, er at få forskere synliggøre, hvilke elementer der er afgørende for, om turisten er motiveret til at besøge et dark tourism produkt frem for et andet. Igen er dette område relevant når aktørerne skal markedsføre deres produkter. Dette handler første del af analysen om.

Et område der ligeledes forsat er underbelyst er, hvorledes turisternes motivation bliver påvirket af personens historieopfattelse, selvom Tarlow (2005) ubevidst berører det i sin opsamling samt at Preece & Price (2005) formår at identificerede det. Et andet aspekt ved dark tourism-historie sfære er, at personer måske besøger døds-relaterede produkter for at få et indblik i en anden kultur, en måde hvorved dette kan gøres er ved at turisten opnår viden om den tilknyttede historie. Død, krig og ødelæggelse indgår ofte i en kulturs historie. Der er ingen af de nævnte forskere, der har undersøgt om turisterne betragter dark tourism produkterne som noget enestående, eller som en naturlig del af historie(n). Ligeledes er der heller ingen af de nævnte forskere, der har fortaget linket imellem personers historieopfattelse og deres interesse for, at besøge et døds-relaterede produkt og om alderen på den hændelse, som produktet tager udgangspunkt i, har betydning for, hvorledes potentielle turister opfatter og konsumere produktet. Disse problemstillinger er nogle af hovedpunkterne i nærværende speciale.

Dark Tourism Spektrummet

I afsnittet præsenteres forskellige teorier ang. kategoriseringen af dark tourism. Formålet med afsnittet er at vise, hvorledes dark tourism kan kategoriseres for senere at sammenligne med hvorledes respondenterne opfatter dark tourism og rangere døds-relaterede produkter. Afsnittet vil desuden indeholde en opsummering der redegør for, hvorledes de præsenterede teorier er relevante for specialet.

Miles (2000) var en af de første der begyndte at kategorisere dark tourism produkterne i forhold til hinanden. Miles (2000, 2002) tager udgangspunkt i Lennon & Foley (1999) definition af dark tourism som er *"tourism associated with sites of death, disaster, and deprevity"* (Lennon & Foley, 1999 s. 46). Miles (2002) hovedargument for at skelne imellem forskellige typer af dark tourism, og dark tourism produkter er, at der er markant forskel på *"sites **associated with** death, disaster, and deprevity and **sites of** death, disaster, and deprevity"* (Miles, 2002 s. 1175). Dermed introducerer Miles (2000,2002) Dark-Darker tourism optikken, et tankemønster som Stone (2006) gør brug af i sin Shades of Darknes typologi og til dels Sharpley (2005) i sin Shades of Grey Tourism.

En af forskellene mellem Miles (2000, 2002), Stone (2006) og Sharpley (2005) er, at de arbejder med forskellige definitioner af dark tourism. Miles (2000, 2002) tager udgangspunkt i Lennon & Foleys (1999) definition, Sharpley (2005) tager udgangspunkt i Seatons (1996) og Stone (2005) har udarbejdet sin egen definition, som er

"Dark Tourism refers to visits, intentional or otherwise to purpose/non-purposeful sites which offer a presentation of death or suffering as the raison d'être." (Stone, 2005, s. 112).

Stone (2005) har samme holdning som Lennon & Foley (2000) der mener, at det er produkterne der afgør, om en turist deltager i dark tourism og ikke turistens motivationer⁹⁶.

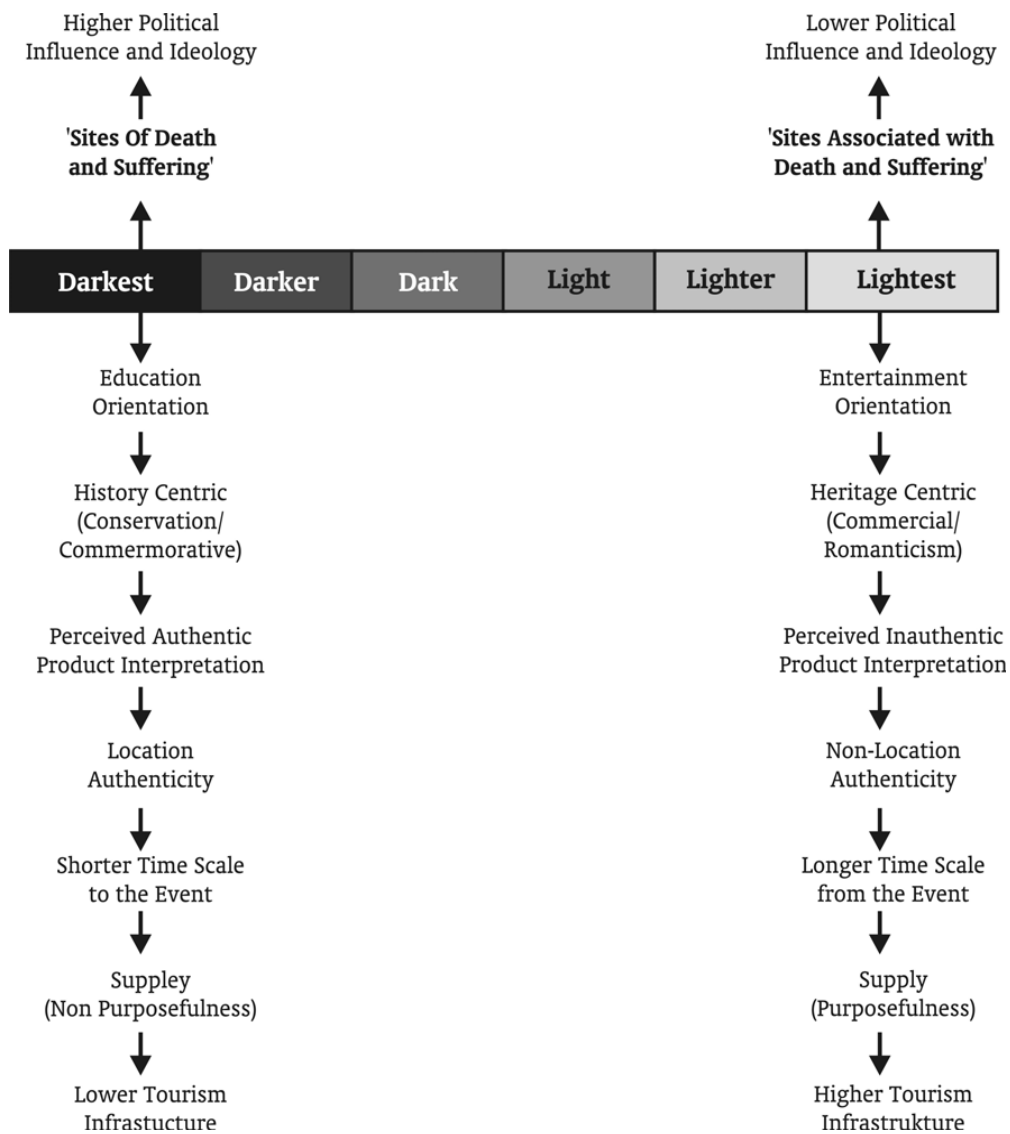
Stones (2006) hovedargument for at gruppere dark tourism produkterne er, at de er så alsidige (som Seaton (1996) også bemærker) og komplekse, at betegnelsen dark tourism er for diffus, når man som forsker skal beskæftige sig med produkterne. Dette er også en af årsagerne til, at betegnelser som Holocaust-, Cemetery-, Prison-, og Battlefield tourism bliver brugt indenfor det akademiske felt⁹⁷.

Stone (2006) rangere produkterne ud fra forskellige forhold som fx alderen på den hændelse, som produktet omhandler, hvor produktet er placeret, hvad formålet er med produktet (underholdning, læring mm.) og om de hændelser som produkter tager udgangspunkt er af politisk og ideologisk betydning se Figur 6.

⁹⁶ Stone, 2005 s. 112

⁹⁷ <http://www.dark-tourism.org.uk/>

Figur 6 A dark tourism spectrum: Perceived product features of dark tourism within a "darkest-lightest" framework of supply

Kilde: Stone, 2006 s. 151

Stone (2006) pointerer, at et dark tourism produkt godt kan indeholde flere forskellige elementer som gør det svært at placere det et sted i spekteret. Ligeså vil besøgendes egne værdier fx kulturelle eller etniske have indflydelse på, hvorledes produktet vurderes og kategoriseres jævnfør erindringsrum. Yderlig er dark tourism produkterne ifølge Stone (2006) meget følsomme overfor politiske og kulturelle forandring. Dette er årsagen til, at dark tourism produkterne på Dark-Darker skalaen i personers mentale opfattelse kan

skifte placeringen alt efter politiske omstændigheder såsom krig, fald af regimer, nye oplysninger eller kulturelle skift så som nye film, noveller mm.⁹⁸

Både Miles (2002) og Stone (2006) tager udgangspunkt i at rangere dark tourism produkterne i forhold til hinanden. I modsætning hertil arbejder Sharpley (2005) med to faktorer i sin Dark-Darker typologi, den ene turisternes motivationer - det samme som Seaton (1996) - og den anden aktørernes udvikling af dark tourism produkter med det formål, at opfylde turistens døds interesse. Sharpley (2005) rangere således ikke dark tourism produkterne i forhold til hinanden, men i forhold til hvor "gode" de er til at opfylde turisternes ønsker/behov. Des bedre aktørerne bag produkterne er til at opfylde døds interessen, des mørkere er produktet.

Sharpleys (2005) udgangspunkt er - ligesom Seaton (1996) - at turister er motiveret af en døds fascination, men udelukker ikke muligheden for, at der eksisterer mere magtfulde motivations faktorer⁹⁹ foruden muligheden for, at turister bliver motiveret af forskellige faktorer alt efter hvilken slags "kulør" dark tourism produktet har¹⁰⁰. Dermed opstår det scenarie, at dark tourism produkter muligvis bliver konsumeret på forskellige måder. Sharpley (2005) afgrænser sig dog fra dette.

Opsummering differentieringen i dark tourism

Som vist i afsnittet findes der forskellige måder at differentiere imellem forskellige typer dark tourism produkter. Da specialet tager udgangspunkt i, at dark tourism er et adfærdsmæssigt fænomen, er Sharpleys (2005) måde at differentiere imellem produkterne mest optimal. Men samtidigt er Stones (2006) fremgangsmåde også interessant fordi han bl.a. inkluderer et tidsmæssigt aspekt. Samtidigt identificerer han nogle forskellige produkter og synliggøre hvilke fælles kendetegn der eksisterer imellem dem. Dette er interessant, at være opmærksom på, når det undersøges om respondenterne har samme tilgang til dark tourism produkterne eller fokusere på forskellige forhold, når de udvælger mulige besøgs produkter.

⁹⁸ Stone, 2006 s. 157-158

⁹⁹ Sharpley, 2005 s. 217

¹⁰⁰ Sharpley, 2005 s. 221

Historie og dark tourism – mindekultur og erindring

En måde at bruge historie i relation til dark tourism sker, når dark tourism produkter oprettes/skabes som erindringssteder. Afsnittet består af to dele. Første del omhandler hvorledes individet og det forestillede fællesskabs erindringer er opbygget og fungerer. Formålet er at give en forståelse af, hvad erindringer er. Anden del af afsnittet omhandler mindekultur og erindringssteder, hvor erindringssteder bliver defineret som værende fysiske lokaliteter, herunder hvordan de skabes, hvorfor de skabes og hvilke problematikker der opstår omkring dem. Formålet er, at der opnås forståelse for deres kompleksitet og relevans.

I nærværende speciale er erindring og historie set som værende sammenhængende selvom faghistorikerne (de historikere der sætter lighedstegn mellem fortid og historie) har tradition for, at betragte disse to som værende adskilte¹⁰¹. Nærværende speciale omhandler personers historieopfattelse og brug. Personer bruger historie på en personlig og intim måde hvilket betyder, at skellet mellem "historie" og "erindring" bliver udvisket. Dermed bliver det relevant at inkludere erindringsbegrebet og gennemgang af dette i specialet.

Erindring

Sammenhængen mellem historiebevidsthed og erindringer er som følgende

*"Historiebevidsthed tager afsæt i det forhold, at fortiden er til stede i nutiden som **erindring** og fortidsfortolkning, og at fremtiden er til stede som et sæt forventninger"*
(Jensen, 1996 s. 5-6)

Det som bliver pointeret i citatet er, at i en levet nutid indgår der altid en erindret fortid samt en forventet fremtid. Erindring er altså fortid, men set i en nutidig fortolkningsramme.

Der findes, groft opridset, to tilgange til erindring. Den ene tager udgangspunkt i, at erindring er individuel og mere eller mindre statisk. I nærværende speciale tages der dog udgangspunkt i den anden tilgang, at erindring er dynamisk. Erindring er processer hvorved der skabes forbindelse mellem fortid og nutid som medfører, at individet og en given social gruppe kan orientere sig i nutiden¹⁰².

¹⁰¹ Jensen, 2000 s. 213

¹⁰² Warring, 1996 s. 220

Individets erindringer består af egne personlige oplevelser (autobiografiske erindringer) samt formidlet ikke-oplevede erindringer, der består af historiske erindringer samt kollektive erindringer, der kan defineres på følgende måde

"Is historical memory is memory that reaches us only through historical records. History is the remembered past to which we no longer have an "organic" relation — the past that is no longer an important part of our lives —whereas collective memory is the active past that forms our identities." (Olick, 2006 s. 20)

Disse to typer erindringer (oplevede og ikke oplevede) er vævet sammen. Et individ tolker sine erindringer (personlige oplevelser) i relation til den kollektivt erindrede fortid. Dette betyder, at individer kun er i stand til at lokalisere og genkende egne erindring gemme medlemskab af en social gruppe. Dermed bliver skellet mellem de to typer erindringer tilnærmelsesvis ophævet. De to typer udgør to sider af samme sag og er ikke to uafhængige og forskellige fænomener. Men selvom skellet tilnærmelsesvis ophører, vil det forsat eksistere, fordi individer i udgangspunktet ikke kan dele erindringer¹⁰³.

Individet har unikke erfaringer, men forudsætningen for at disse kan fastholdes over tid er, at de bliver gjort kollektive således, at det bliver muligt at erindre i fællesskab¹⁰⁴. Ifølge Halbwachs (1967)¹⁰⁵ bliver det dog svært for en gruppe at fastholde en erindring over længere tid, selvom den bliver gjort kollektiv, fordi kollektive erindringer ophører i takt med anden påbegyndes. Det bliver således svært for en gruppe at fastholde en erindring jo ældre den bliver, hvorved behovet for at fastholde erindringen igennem den skrevne historie opstår. En måde hvorved individuel erindring bliver gjort kollektivt er igennem oprettelsen af erindringssteder, dermed er erindring og erindringssteder to sider af samme sag¹⁰⁶.

Mindekultur og erindringssted

Mindekultur og erindringssteder er to vigtige aspekter i dark tourism. Oftest indgår dark tourism produkter i en mindekultur. Erindringssteder er fysiske lokaliteter, der igennem en politisk eller anden organisering har fået tillagt en funktion fx museer, mindegrave, statuer, inskriptionssteder mm. Erindringssteder kan have betydning for en enkelt

¹⁰³ Warring, 1996, s. 210- 216 & Wæhrens, 2007 s. 9-10 & Olick, 2006 s. 20-27

¹⁰⁴ Warring, 1996 s. 217

¹⁰⁵ Warring, 1996, s. 210- 216 & Wæhrens, 2007 s. 9-10

¹⁰⁶ Warring, 1996, s. 210- 216 & Wæhrens, 2007 s. 9-10

familie, men i forbindelse med dark tourism, har disse erindringssteder ofte betydning for en hel gruppe eller hel befolkning. Således indgår de i en bredere mindekultur¹⁰⁷.

I udgangspunktet deler folk ikke erindringer, dette betyder, at for at et erindringssted kan fungere, bliver de efterlevende nødt til at være i besiddelse af en kollektiv erindring eller sammenbragte erindringer. Dette består i princippet af udarbejdelsen af en fælles betydning til nogle uensartede erindringer. Erindringsarbejdet består således af, at skabe en fælles betydning som kan tillægges en person eller begivenhed som så kan symboliseres af et erindringssted. Men i kraft af erindringsstederne i sig selv er stumme og ikke kan fortælle hvad der skal erindres, er det den besøgende, der skal erindre. Dette betyder, at personer godt kan medbringe egne personlige erindringer som fx tager udgangspunkt i nogle etniske/nationale/kulturelle forhold og mindes disse ved erindringsstedet. Således er det ikke altid den fælles betydning som erindringsstedet symboliserer, der automatisk bliver fokuseret på. I disse tilfælde fungerer erindringsstederne som erindringsrum¹⁰⁸.

For at erindringssteders eksistens giver mening, især dem af ældre karakter, kræves det, at nutidens mennesker føler sig forbundet med datidens mennesker samt føler sig forpligtet overfor fremtidens mennesker (forstillet fællesskab)¹⁰⁹, således skal erindringsstederne overfor de efterlevende fx *"Forklare hvorfor krigens ofre og lidelser er til at bære."* (Jensen, 2003 s. 78). Dermed skal erindringsstederne også være med til at give de efterlevende håb, om at fremtiden bliver bedre, fordi fortidens "helte" gav deres liv. Håb aspektet er vigtigt, fordi det kan virke som en motivations for dark tourism turister.

En af de problematikker som opstår i forbindelse med skabelsen af erindringssteder er, at de skal kunne fungere i forskellige politiske og kulturelle sammenhænge. Det er således vigtigt, at skabe et erindringssted som udtrykker det, som aktørerne bag erindringsstedet finder vigtigt, uden at støde andre personer eller politiske organisationer. En yderligere faktor der gør det svært at arbejde med erindringsstederne som en homogen mængde er netop, at disse fungerer i forskellige politiske og kulturelle kontekster. Det er således svært at finde fælles træk for de forskellige mindesmærker og erindringssteder, og således svært at fortage en overordnet analyse, idet stederne er oprettet med forskellige formål og under forskellige politiske sfærer. Det er yderligere

¹⁰⁷ Jensen, 2003 s. 78-82

¹⁰⁸ Jensen, 2003 s. 77-81

¹⁰⁹ Jensen, 2003 s. 363-364

vigtigt at være opmærksom på, at selvom erindringsfaktoren er høj ved forskellige dark tourism produkter, er den ikke ens vægtet.

Dette berører en anden problemstilling, som bl.a. Edson (2004) og Strange & Kempa (2003) arbejder med. Der eksisterer altid flere forskellige samtidige tolkninger af historie, problemstillingen omhandler, hvem det er, der skal afgøre hvilken tolkning af historie de sammenbragte erindringer skal tage udgangspunkt i. Oftest vil det være den tolkning som har autoritær opbakning i nutiden, der vil være udgangspunktet for et erindringssted¹¹⁰. Dermed repræsenterer et erindringssted ikke udelukkende fortiden, men har automatisk inkorporeret nogle elementer fra nutiden, fordi det er de nutidige aktører der afgør, hvorledes historie (ofte som fortid) skal repræsenteres¹¹¹. Dette relatere også til en anden problemstilling, hvad det er der skal huskes og hvordan¹¹². Eller som Tim Moran¹¹³ udtrykker sig, hvem er det der skal afgøre, hvad der er "god" og "dårlig" smag.

Aktørerne bag erindringsstederne tager ofte udgangspunkt i, at erindringsstederne, ved at fokusere på historiske hændelser af tragisk karakter, skal medvirke til at give menneskeheden en lærerstreg, således at de ikke begår den samme fejl igen¹¹⁴. En lignende holdning har Dobbs (1999)¹¹⁵ der mener at erindringsstederne eller stederne hvor uhyggeligheder har udspillet sig, skal muliggøre politisk og spirituel refleksion, således at besøgende i sidste ende vil påskønne deres personlige frihed. Ved at besøge disse steder bliver nutidens mennesker mindet om at friheden eller demokratiet ikke altid har været en selvfølge, og derfor er noget der skal værdsættes.

En yderligere problemstilling som Young (1993)¹¹⁶ bearbejder er, at oprettelse af erindringssteder ikke nødvendigvis fremmer erindringsarbejdet, men derimod fremmer glemelsen. Det modsatte synspunkt fremføres af Steiner (1967)¹¹⁷. Steiner (1967) mener, at det er forståeligt, at personer ikke ønsker at udvikle erindringssteder, men stilhed (i form af undladelse af udvikling af erindringssteder) medfører, at fremtidige generationer vil glemme eller ignorere hændelsen (det er implicit forstået at hændelsen er grusom,

¹¹⁰ Edson, 2004 s. 338 & Strange & Kempa, 2003 s. 391

¹¹¹ Naoi, 2003 s. 45

¹¹² Wight, 2006 s.123, 127

¹¹³ <http://www.dark-tourism.org.uk/>

¹¹⁴ Glover, 2008 s. 110

¹¹⁵ Strange & Kempa, 2003 s. 386-387

¹¹⁶ Jensen, 2003 s. 81

¹¹⁷ Lennon & Foley, 2000 s. 32

men har betydning). Donat (1965)¹¹⁸ er enig og fremfører, at hvis en grusom hændelse ikke bliver mindet, vil det kunne sidestilles med, at fjenden vandt. Det vil være som om den egentlige vinder aldrig har eksisteret, det vil være som at få slettet hukommelsen og *”et samfund som ikke ved noget om sin egen fortid lider af et kollektivt tab af hukommelse”* (Kjeldstadli, 2002 s. 25). Det er derfor vigtigt at huske, for hvis en nation ikke husker, ved den ikke hvem den er. Denne tolkning af historiens vigtighed kan dog kritiseres, idet det implicit er forstået, at det er historikerens rolle at skabe en fælles identitet for et folk. Samtidigt er det nødvendigt at skabe fysiske genstande som fremmer hukommelsen og den fælles identitet. Men det er vigtig at være opmærksom på, at selve stedet hvor en forfærdelig hændelse udspillede sig, fx koncentrationslejre gør ondt, hvorimod mindesteder ikke gør ondt, det er derfor lettere, at oprette mindesteder eller museer end det er, at beskæftige sig med selve stedet¹¹⁹.

Endnu en problemstilling som opstår i forbindelse med oprettelse af mindesmærker og til dels erindringer er, når nogle af disse bliver gjort til en vare. I takt med at mindemarkedet bliver kommercialiseret vil det fremviste stykke historie ifølge Strange & Kempa (2003) automatisk blive trivielt¹²⁰. I forbindelse med kommercialiseringen af produktet sættes der også spørgsmålstejn ved, hvad det er, som turisterne ønsker at købe, ifølge Osborne og Kovacs (2008) er turister interesseret i at købe den forestillede fortid. I relation til dette opstår den etiske problemstilling ift. at takle historie på en forsvarlig måde¹²¹, er det den forestillede fortid, der skal fremvises eller den som fx historikerne udlægger (autencitet), som kan være i modsætning til den forestillede fortid (autoritet). Der opstår en form for konflikt mellem autencitet og autoritet¹²².

Historie og dark tourism – mediernes betydning

Dette afsnit omhandler hvorledes dark tourism og historie bliver koblet sammen vha. medierne. Hvor medierne ofte tager udgangspunkt i at underholde eller oplyse om bestemte døds-relaterede hændelser. Figur 4 viser at film og tv mm. er elementer der skaber og påvirkes af mennesket historiebevidsthed. Formålet med afsnittet er, at synliggøre hvorledes historie og medierne sammenblandes og derved skaber eller portrætterer dark tourism produkter. Sammenkoblingen mellem dette og forrige afsnit er, at vise at dark tourism produkter kan fungere som erindringssteder, men samtidigt

¹¹⁸ Lennon & Foley, 2000 s. 32

¹¹⁹ Beech, 2000 s. 37

¹²⁰ Strange & Kempa, 2003 s. 387

¹²¹ Osborne & Kovacs, 2008 s. 932

¹²² Glover, 2008 s. 118-124

kan hændelserne som dark tourism produkterne tager udgangspunkt i igennem medierne fremvises som andet end udelukkende erindringssteder.

Jensen (2003) behandler historie(n)s betydning i medierne med udgangspunkt i film der omhandler historiske hændelser. Det er vigtigt at være opmærksom på, at disse ofte kan kritiseres for at være for "rene", idet nogle historiske forhold er fjernet. Grunden til dette kan være, at en indlemmelse af de udeladte historiske forhold ville skabe et disharmonisk billede af den/de hændelser som filmen reproducere eller omvendt. Det som personer opnår ved at se film, der gengiver historiske hændelser er, at de får bearbejdet de civilisatoriske traumer og dilemmaer som er knyttet til de hændelser som filmene tager udgangspunkt i. Det er implicit forstået, at de historiske hændelser som filmene omhandler er af sådan en karakter, at de har afstedkommet traumer og dilemmaer, som nutidens mennesker stadig er påvirket af¹²³. Lignede forhold kan være tilfældet, når personer besøger dark tourism produkter. Der kan drages en parallel til Lennon & Foley (2000) tese om, at dark tourism produkter kun kan tage udgangspunkt i hændelser yngre end Titanics forlis, fordi det kun er sådanne hændelser, der kan skabe tvivl og ængstelighed omkring moderniteten og dens konsekvenser.

Mediers betydning for dark tourism behandles af flere dark tourism forskere. Lennon & Foley (2000) og Rojek (1993) definere dark tourism som et post-modernistisk fænomen. Den post moderne tidsaldre er ifølge Rojek (1993) kendetegnet af reproduktion og duplikation. Fortidige hændelser bliver reproduceret og duplikeret således, at de indgår som et naturligt element i nutiden. Det betyder, at grænsen mellem det faktiske i fortiden og det reproducerede i nutiden bliver tilnærmelsesvis ophævet¹²⁴. Man kan således stille sig selv spørgsmålet om det reproducerede bliver mere virkeligt end det oprindelige. Eksempelvis den situation hvor dark tourism produktet bliver synonymt med hændelsen. Det ligger dog udenfor dette speciales rammer.

Lennon & Foley (2000) behandler mediernes dobbeltrolle i relation til dark tourism. Medierne er med til at formidle viden om en bestemt hændelse. Derudover påvirker medierne potentielt turists motivationer for, at besøge lokaliseringen for en bestemt hændelse¹²⁵. Lennon & Foleys (2000) tese er, at medierne er af betydning af den ene grund, at det er meningsløst, at skelne imellem personer der konsumere medie produkter og, personer der søger turisme oplevelser. Ifølge Lennon & Foley (2000) er det

¹²³ Jensen, 2003 s. 73-77

¹²⁴ Rojek, 1993 s. 142

¹²⁵ Lennon & Foley, 2000 s. 16

selvindlysende, at størstedelen af de personer der søger turisme oplevelser automatisk besidder en viden om de events, der bliver fremvist i de globale medier¹²⁶.

Mediernes roller i forbindelse med dark tourism er mangfoldige, således fungere medierne både som reklamer for og oplysende om dark tourism produkter. Samtidigt skaber medierne dark tourism produkter i forbindelse med medier-ikoner eller dækning af sensationelle hændelser. Afslutningsvis er medierne igennem reproduktion og duplikation af fortidige hændelser med til at behandle de civilisatoriske traumer og dilemmaer, som evt. er opstået ved fortidige hændelser.

Opsamling af historie og dark tourism- mindekultur, erindring og medier

Formålet med afsnittet var, at vise hvorledes dark tourism og historie er knyttet sammen ved, at tage udgangspunkt i to meget forskellige måder at bruge historie og historiske hændelser på hhv. i medier og i mindekultur. Disse to elementer, erindringer og medierne forventes, at være meget betydningsfulde i personers historiebevidsthed-dannelse, og derfor blev de uddybet. Der eksisterer dog andre sammenkoblinger imellem dark tourism og historie og måder, hvorved denne kobling bliver synliggjort på, men i relation til nærværende speciale er disse to måde mest relevante, fordi de to eksempler Ground Zero og Auschwitz-Birkenau bliver brugt i både mindekultur og medier. Derfor må det forventes, at personers historieopfattelse af disse to produkter er stærkt påvirket af dette.

¹²⁶ Lennon & Foley, 2000 s. 6 , 166

Empiri metode introduktion

Indenfor dark tourism forskningen er der meget lidt litteratur der omhandler segmenteringen af dark tourism turister ift. alder, køn, uddannelse, religion mm. Beech (2000) segmenterer dark tourism turisterne ud fra deres tilhørs forhold til det enkelte dark tourism produkt og trak linjer til Andertons (1995) motivations taksonomi, hvilket har givet en meget bred karakteristik af dem, der besøger dark tourism produkter. Tarlow (2005) segmenterede dark tourism turisterne ud fra en psykografisk analyse, hvor han benyttede Plogs (1991, 1998, 2004) psychographic typology. Denne metode er ofte problematisk, fordi de psykografiske forhold kan ændre sig over tid¹²⁷. I dette afsnit redegøres der for, hvorledes respondenterne blev valgt, hvorledes interviewet var opbygget og hvorledes dataene er bearbejdet. Formålet med interviewene er, at afdække samt opnå forståelse og viden om dark tourism ud fra respondenternes perspektiver.

Udvælgelse af respondenterne

Med udgangspunkt i dark tourism overordnede turisme område som er culture og heritage tourism, viser Tabel 2 besøg af forskellige culture og heritage produkter fordelt på aldersgrupper. Tabel 2 viser at aldersgrupperne 30-39 år og 70-år er dem der færrest gange besøger disse kultur steder, og aldersgruppen 50-59 er dem der hyppigst besøger disse. Aldersgrupperne 16-29 år, 40-49 år og 60-69 år er nogenlunde ens placeret.

Tabel 2, Voksnes deltagelse i udvalgte kulturaktiviteter efter tid, alder og kulturaktivitet

	Besøgt historiske bygninger inden for det seneste år	Besøgt fortidsminder inden for det seneste år	Besøgt kulturlandskaber inden for det seneste år
2004			
16-29 år	41,5	29,9	39,6
30-39 år	34,8	26,5	36,6
40-49 år	44,7	29,7	41,7
50-59 år	53,2	35,3	42,5
60-69 år	52,6	31,0	34,9
70- år	42,1	23,0	29,7

Tallene er baseret på 1830 repræsentativt udvalgte interviewpersoner over 15 år. De er derfor behæftet med statistisk usikkerhed. Resultaterne er i procent og sat op, så aldersgrupperne er sammenlignelige. "Alle kulturaktiviteter" står for, om man som minimum har svaret ja til én af de nævnte aktiviteter. For afvigelser i forhold til publikationen "Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004" (Trine Bille, m. fl., AKF-forlaget, 2005)

Kilde: Danmarks statistik

Udvælgelse af et segment hvor iblandt der kan foretages en undersøgelse af personernes historieopfattelse i relation til dark tourism, sker bl.a. på baggrund af den information Tabel 2 giver. I specialet tages der udgangspunkt i 50-59 års gruppen, fordi de oftest

¹²⁷ Weaver & Lawton, 2006 s. 185

besøger kultur steder og derfor er der i denne gruppe stor sandsynlighed for, at de har erfaringer med dark tourism produkter. Dog kunne det være interessant at undersøge om der eksisterer forskellige historieopfattelser i forskellige aldersgrupper. Tabel 2 viser at personer i 16-29 års alderen sandsynligvis også har besøgt kultur steder, herunder sandsynligvis også dark tourism produkter. Med udgangspunkt i dette blev 16-29 års gruppen derfor også valgt.

En anden årsag til, at det er interessant, at inddrage begge disse grupper i undersøgelsen er, at de er opvokset under to forskellige folkeskolelove¹²⁸ hvorunder historieundervisningen er blevet vægtet forskelligt. Historieundervisning i bl.a. folkeskolen har betydning for hvor meget en person kender til historiske hændelser og hvor kvalificeret deres historieopfattelse er¹²⁹.

¹²⁸ folkeskoleloven af 18.5. 1937, der revideredes grundigt 8.6.1958. samt den nye En ny reform vedtoges i 1975.
<http://www.fynhistorie.dk/node/6181>

¹²⁹ Grinder-Hansen, 2005, <http://www.folkeskolen.dk/Docs/Artikler/Vag-Oluf-Nielsen.pdf>

Tabel 3 viser besøg af forskellige culture og heritage produkter ift. besøgendes uddannelsesmæssige baggrund. Der er størst sandsynlighed for, at veluddannede personer besøger kultur steder herunder sandsynligvis også dark tourism produkter. Det er derfor mest optimalt i relation til nærværende speciale, at respondenterne har en lang videregående uddannelsen og aldersmæssigst befinder sig i 16-29 års eller 50-59 års grupperne. Med udtagelse at første gruppe kun består af personer i alderen 20-29 fordi det er yderst sjælt, at en person der er yngre end dette, er påbegyndt en lang videregående uddannelse. Udvalgelse af respondenter er således foretaget med udgangspunkt i de informationer, der er at finde i Tabel 2 og

Tabel 3. Disse to tabeller omhandler ikke specifikt dark tourism produkter, men viser hvilke grupper der mest sandsynligt besøger dark tourism produkter. Veluddannede personer i alderen 21-29 år eller 50-59 år vurderes som værende dem der bedst kan belyse, hvad der motivere dem til at besøge dark tourism produkter, og hvorledes deres historieopfattelse influerer på motivationen og konsumeringen af dark tourism produkter.

Tabel 3 Voksnes deltagelse i udvalgte kulturaktiviteter efter tid, uddannelse

	Besøgt historiske bygninger inden for det seneste år	Besøgt fortidsminder inden for det seneste år	Besøgt kulturlandskaber inden for det seneste år
2004			
Ingen/kort uddannelse	37,2	24,6	28,8
Erhvervsfaglig uddannelse	37,6	22,3	31,3
Mellemlang videregående uddannelse	49,7	33,0	44,2
Lang videregående uddannelse	64,2	49,8	61,8

Tallene er baseret på 1830 repræsentativt udvalgte interviewpersoner over 15 år. De er derfor behæftet med statistisk usikkerhed. Resultaterne er i procent og sat op, så uddannelsesbaggrundene kan sammenlignes. "Alle kulturaktiviteter" står for, om man som minimum har svaret ja til én af de nævnte aktiviteter. For afvigelser i forhold til publikationen "Danskernes kultur- og fritidsaktiviteter 2004" (Trine Bille, m. fl., AKF-forlaget 2005)

Kilde: Danmarks statistik

Præsentation af respondenterne

Interview materialet udgøres af 10 interviews, alle af en båndet varighed på mellem 30 min og 1 time. De interviewede er både mænd og kvinder, med overvægt af mænd, fordi disse oftere end kvinder ønskede at blive interviewet. Personerne i 21-29 års gruppe er singler eller i parforhold uden børn. Personerne i 50-59 års gruppen er i parforhold, hvor børnene er flyttet hjemmefra. Respondenterne i 21-29 års gruppen er kendetegnet ved, at de forsat er under uddannelse, dog på forskellige semestre, og respondenterne i 50-59 års gruppen er forsat aktive på arbejdsmarkedet. Derudover har alle foretaget kortere eller længerevarende rejser. Ingen af de interviewede har en historiefaglig baggrund. Respondenterne fordeler sig som følgende

Tabel 4 Fordeling af respondenterne pr. alder

21-29 år	50-59 år
Ulrik	Susanne
Casper	Uffe
Rasmus	Palle
Anders	Søren
Kirsten	Mette og Jens

De personer som deltog i interviewet havde alle forskellige væremåder under forløbet. Der var nogle personer, som konstant fremlagde sine meninger og uden yderligere opfordring redegjorde for dem. Hvorimod andre synes meget afhængig af, at der blev stillet hv-spørgsmål under forløbet. Alle interviews var kendetegnet ved, at respondenter

til tider havde svært ved at udtrykke sig verbalt. Især ved emnet historie, som hovedparten fandt svært tilgængeligt, hovedsagelig fordi de ikke følte, at deres viden om emnet var tilstrækkelig

Interviewets opbygning og senere bearbejdning

Alle interviewes er fortaget enkeltvis, med undtagelse af et, hvor respondentens mand gerne ville deltage. Jeg valgte at interviewe dem sammen, fordi de således kunne supplere hinanden, når de svarede.

Interviewet var delvis struktureret, bestående af en interviewguide indeholdende ca. 12 overordnet spørgsmål, som jeg umiddelbart anså som stikord. Selve interviewet blev primært gennemført som samtaler. Spørgsmålene omhandlede forskellige aspekter og emner som det ville være relevant at søge belyst i interviewet. Disse spørgsmål kunne jeg tage udgangspunkt i, når og hvis samtalen åbnede mulighed for det. I de fleste tilfælde blev spørgsmålene dog automatisk besvaret i løbet af interviewet. Hovedsagelig var der en kort samtale før det egentlige interview blev påbegyndt, her forklarede jeg, hvad jeg lavede, hvad specialet handlede om, og hvorledes deres besvarelser ville blive brugt osv. Når jeg forklarede, hvad jeg undersøgte, henviste jeg til forskellige dark tourism produkter, således respondenterne fik nogle konkrete eksempler at tage udgangspunkt i, når interviewet startede.

Interviewet var opbygget omkring tre overordnede temaer. Det første tema omhandlede respondenternes erfaringer med dark tourism produkter. Her nævnte respondenterne ofte forskellige dark tourism attraktioner de havde besøgt, i forbindelse med dette blev samtalen ledt hen på, hvilke motivationer de havde for at se produktet, hvad de opnåede med at se det, og hvorledes de vurderede produktet. Ofte blev dark tourism produkter med tilknytning til anden verdenskrig nævnt. Hvis respondenterne havde problemer med selv at finde et eksempel brugte jeg koncentrationslejrene som et eksempel. Det medførte i de fleste tilfælde, at respondenterne nævnte andre produkter, som kunne relateres til denne tidsepoke. Interviewet indledtes med at tage udgangspunkt i respondentens egne erfaringer.

Det andet tema handlede om personernes historieopfattelse, et emne som mange havde problemer med at redegøre for og havde meget svært ved at udtrykke sig om. I de fleste tilfælde måtte jeg provokere og gå tæt på personerne, idet jeg tvang respondenterne til at tage stilling til noget, som de fleste aldrig havde overvejet på et dybere niveau og kun

forholdt sig meget overfladisk til. Denne fremgangsmåde gav positive resultater, nogle respondenter begyndte ligefrem at argumentere med sig selv. Dette tema fulgte i de fleste tilfælde lige efter første tema, fordi mange af respondenterne brugte historie og en interesse i denne som værende en motivation til at besøge dark tourism produkterne. Jeg fandt derfor dette element relevant at uddybe på det tidspunkt i interviewet.

Det tredje tema handlende om fremtidige besøg, her brugte jeg Ground Zero som et eksempel, hvis det var nødvendigt. De færreste havde besøgt dette sted og kunne derfor forklare, hvorfor de ønskede eller ikke ønskede at besøge stedet. Automatisk ledte jeg samtalen endnu engang ind på historieopfattelse og for det meste var der forskelle på, hvorledes respondenterne redegjorde for deres historieopfattelse i relation til Ground Zero kontra produkter som havde udgangspunkt i ældre hændelser.

Det skal pointeres, at mine foretrukne eksempler Ground Zero og Auschwitz-Birkenau primært er valgt pga. de samfundsmæssige konsekvenser hændelserne har haft uanset, at omfanget af dødsfald ikke er tilnærmelsesvis ens eller, at de i mange andre forhold ikke kan sammenlignes. Den eneste grund til disse to er vagt er, at de begge er dark tourism produkter, som det er sandsynligt, at respondenterne har en viden om samt holdning til, og derfor kan forholde sig til, om de vil besøge produkterne eller ej. Selvom jeg arbejdede med tre temaer, havde jeg ingen kronologisk arbejdsform. Ofte sprang jeg frem og tilbage imellem de forskellige temaer for enten at få en bedre forståelse af respondenternes svar, eller for at få et mere uddybet svar. At jeg vendte tilbage til emner som respondenten allerede var blevet spurgt om virkede godt, fordi respondenterne ofte var mere villige til at tale om forskellige forhold anden gang jeg spurgte, end de havde været første gang.

Interviewene blev foretaget i november-december måned 2008 og alle interviews blev transskriberet umiddelbart efter selve interviewet således, at jeg kunne notere evt. ikke verbale reaktioner på de emner, der blev berørt under interviewet. Interviewet er transskriberet ord for ord, dog med udeladelse af de fleste æh'er og åh'er. Denne fremgangsmåde medfører ofte, at interviewet kan fremgå som værende usammenhængende, forvirrende og uintelligent tale. Fordelen ved metoden er, at der sker en minimal subjektiv ubevidst tolkning og analyse af dataene, ved transskriberingen. En anden fordel denne fremgangsmåde giver er, at alle emner som behandles i interviewet bliver bevaret, også selvom visse emner ved første gennemgang synes irrelevante, kan det ved den senere analyse og yderligere bearbejdning af teorien vise sig, at være meget relevant. Metoden muliggjorde også, at jeg bare

nedfældende det jeg hørte, uden at skulle tænke på at finde meningen i ordstrømmen, hvilket især under de meget lange afsnit som nogle respondenter fremsagde, krævede meget opmærksomhed. Forhold som latter, pauser og tryk på ord er også indskrevet i det transskriberet interview foruden opfordringer - oftest ja'er - når jeg ønskede en respondent skulle uddybe det vedkommende lige havde sagt. De transskriberede interviews findes på den vedlagte CD, med undtagelse af Søren's eftersom båndet gik i stykker.

De undersøgte motivationer for at besøge dark tourism produkter

Ingen af respondenterne sagde, at de var motiveret af en interesse i døden, når de besøgte døds-relaterede produkter. Det betyder, at respondenterne ifølge Seaton (1966) ikke er dark tourism turister, men ifølge Lennon & Foley (200) og Slade (2003) er de, idet disse tre definerer dark tourism turister som værende de personer, der besøger døds-relaterede produkter uanset hvilke faktorer der motiverer dem.

I den efterfølgende analyse tages der udgangspunkt i Lennon & Foley (2000) og Slade (2003) optik, og respondenterne er derfor grundet deres besøg af døds-relaterede produkter automatisk dark tourism turister. Udgangspunktet for specialet er, at undersøge hvilken betydning personernes historieopfattelse har og hvorledes den kommer til udtryk i personernes motivation til, at besøge døds-relaterede produkter. Samtidigt undersøges det, om der eksisterer en differentiering i dark tourism, baseret på hvilke motivationer respondenterne fokuserer på ved døds-relaterede turisme produkter. Der kunne identificeres tre hovedtemaer i interview materialet, disse var (1) udvælgelseskriterier, (2) en generel motivation, samt (3) en motivation influeret af og baseret på respondenternes historieopfattelse.

Specialets analysedel er opbygget omkring de tre hovedtemaer, som interviewmaterialet har synliggjort. Første afsnit omhandler den overordnede udvælgelsesproces, som ingen af de benyttede forskere har redegjort for. Udvælgelsesprocessen er vigtig, fordi der i interviewmaterialet er fundet indikationer på, at det ikke i dark tourism produktet, i visse tilfælde er ligegyldigt, hvis bare produktet opfylder nogle overordnede udvælgelseskriterier.

Det andet afsnit omhandler respondenternes motivationer. I dette afsnit vil interviewmaterialet blive sammenlignet med teorien på et generelt niveau. At dette arbejde kun sker på det generelle niveau - og ikke på nuværende tidspunkt inkluderer betydningen af respondenternes historieopfattelse - skyldes at ingen af de udvalgte forskere beskæftiger sig indgående med denne problematik, som nærværende speciale omhandler. Men ved at holde interviewmaterialet op mod teorien er det muligt, at opnå en bedre forståelse af teorien og respondenternes egne opfattelser. I afsnittet vil interviewmaterialet blive relateret til og bearbejdet imod de syv af Tarlow (2005) identificerede motivationsgrunde, samt andre af de relevante forskeres synspunkter.

Det tredje afsnit omhandler specifikt de motivationer, der tager udgangspunkt i de undersøgte historieopfattelse, herunder også respondenternes generelle historieopfattelse. Dette afsnit vil især relateres til Jensen (2003). Formålet er, at belyse hvilken betydning respondenternes historieopfattelse har for deres motivationer til, at besøge dark tourism produkter herunder om alderen på hændelsen, som dark tourism produktet tager udgangspunkt i, er af betydning samt om personens historieopfattelse har betydning for hvorledes produktet konsumeres. I dette afsnit opstilles en alternativ teori til Stone (2006) og Sharpley (2005) typologier.

I interview materialet blev det fundet, at respondenterne differentierer imellem forskellige typer dark tourism baseret på respondenternes egen historieopfattelse. Det blev yderligere fundet, at respondenternes historieopfattelse havde betydning for, hvorledes respondenterne konsumerede de forskellige dark tourism produkter. Denne viden muliggør, at der kan opstilles en teori om to typer dark tourism. Teorien omhandler dermed, hvorledes respondenterne differentierer mellem produkterne med udgangspunkt i deres historieopfattelse og motivationer for, at besøge forskellige døds-relaterede produkter og deres forventede udbytte af besøget.

Uanset det er tilstræbt, at holde afsnittene adskilt, forekommer der i specialet overlapning mellem afsnittene.

Det som er værd at pointere er, at 50-59 års gruppen ofte havde en større viden om de historiske hændelser, både de nyere og de som lå forud for deres egen tid, end 20-29 års gruppen. Ofte havde 50-59 års gruppen også et mere komplekst billede af samfundet end 20-29 års gruppen. Dette fremgik ofte, når de forskellige dark tourism produkter blev behandlet, eftersom 50-59 års gruppen ofte drog paralleller til andre hændelser, mens de 20-29 oftest behandlede de historiske hændelser som selvstændige fænomener. Det moderne historie begreb (Historien med stort H, hvor Historien er summen af alle små historier og anskues som en stor og sammenhængende proces) var ofte mere tilstedeværende ved interview af 50-59 års gruppen end ved 20-29 års gruppen. Begge grupper opfattede både historie som proces og som fortid, alt efter hvilket emne, der blev bearbejdet i interviewet. Men flere respondenter fra 50-59 års gruppen redegjorde meget klart for procesbegrebet, hvorimod det kun var Rasmus som den eneste i 20-29 års gruppen, der verbalt formåede at redegjorde for procesbegrebet. Respondenternes historieopfattelse var til tider meget sammensat, og havde ofte karakter af at være en udefinerbar størrelse.

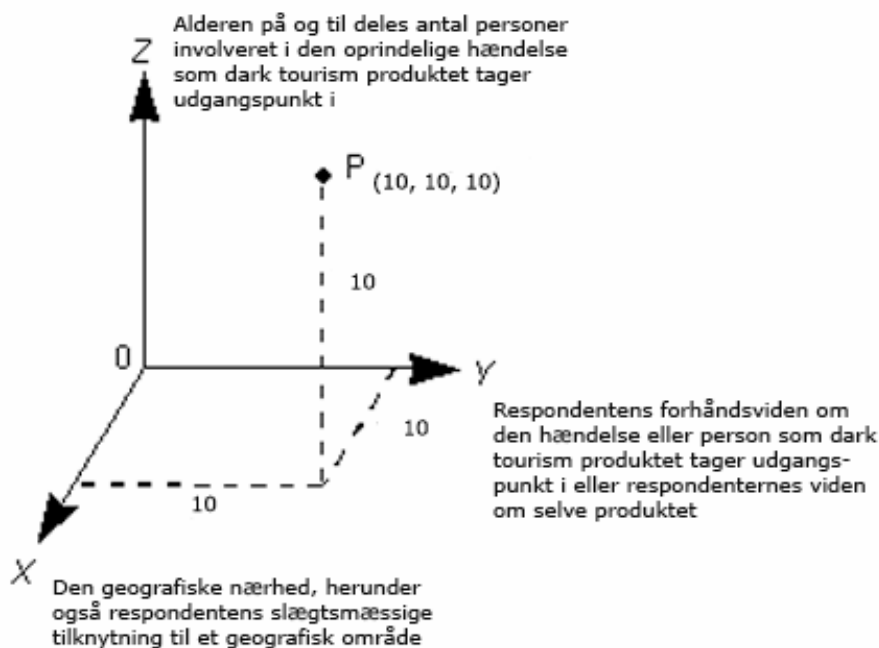
Udvælgelsesprocessen

Undersøgelsen vidste, at respondenterne ofte er motiveret af flere forskellige elementer, når de har besøgt dark tourism produkter eller har intentioner om at gøre det. Dette fandt Tarlow (2005) også frem til. Det er dog vigtigt, at være opmærksom på, at visse motivationer kun knytter sig til et bestemt dark tourism produkt. Således kan en person være motiveret af nogle bestemte faktorer i forbindelse med besøg af Ground Zero, mens det er andre faktorer der motiverer til et besøg af Auschwitz-Birkenau. Dermed er der intet der i denne undersøgelse tyder på, at det er de samme faktorer i samme blanding som motiverer personer til at besøge specifikke dark tourism produkter. Uanset dette er det alligevel muligt at identificere visse overordnet faktorer, der virker motiverende for personerne, når dark tourism generelt bliver behandlet i interviewet. Mange af de faktorer som Tarlow (2005) beskriver i sine syv motivationsgrunde går igen i de motivationer respondenterne gav udtryk for. Men hverken Tarlow (2005) eller andre af de forskere, der er benyttet i dette speciale har præciseret hvad der gør, at respondenterne vælger nogle dark tourism produkter frem for andre. Analysen af interviewmaterialet giver her nogle indikationer af de bagvedliggende motivationer for, at besøg dark tourism produkter de såkaldte udvælgelseskriterier. Indledningsvis påviser undersøgelsen, at impulsive besøg af dark tourism produkter er sjældne forekommende. I et interview gav respondenterne udtryk for, at de havde foretaget en impulsiv handling og besøgt Theresienstadt. Et valg som de aldrig vil foretage igen. I et andet interview forklarede respondenterne, at han aldrig undersøgte hvilke attraktioner der var i et område før han rejste ej heller når han var på stedet, således besøgte han kun de attraktioner han tilfældigvis kom forbi. Begge respondenter tilhører 50-59 års gruppen. Analysen viser også, at udvælgelsesprocessen egentlig er meget simpel, fordi den groft opridset kun består af tre elementer der afgør, om en person besøger et dark tourism produkt eller ej.

Interview mængden viser, at der er størst sandsynlighed for, at respondenterne besøger et dark tourism produkt, hvis følgende tre elementer, enkeltvis eller tilsammen er placeret højt i et rangerings system fx et koordinat system se Figur 7. Disse er

- Den geografiske nærhed, herunder også respondentens slægtsmæssige tilknytning til et geografisk område
- Respondentens forhåndsviden om den hændelse eller person som dark tourism produktet tager udgangspunkt i eller respondenternes viden om selve produktet
- Alderen på og til dels antal personer der var involveret i den oprindelige hændelse som dark tourism produktet tager udgangspunkt i

Figur 7 De tre elementer i udvælgelsesprocessen

Den geografiske nærhed, herunder også respondentens slægtsmæssige tilknytning til et geografisk område

Et gennemgående træk ved de foretagne interviews var, at hovedparten af respondenterne ingen intensjoner havde om, at foretage en rejse med det ene formål, at besøge et bestemt dark tourism produkt. Dog med undtagelse af Susanne, der havde et ønske om, at besøge samtlige koncentrationslejre fra anden verdenskrig, et ønske hun dog ikke vurderede realistisk på nuværende tidspunkt, idet hendes mand ikke var interesseret. Hendes interesse var dog også kun begrænset til disse dark tourism produkter. I forhold til andre dark tourism produkter pointerede hun, at hun gerne ville se dem, hvis hun af andre årsager besøgte det pågældende land eller region. Nogle produkter fravalgte hun på forhånd, fordi hun ikke ønskede at besøge det pågældende land. Til spørgsmålet om hun ville besøge produkterne, hvis disse befandt sig i et andet land, svarede hun ja.

Generelt tog respondenterne ikke primært udgangspunkt i hvilke dark tourism produkter de ønskede at se, men derimod hvilke dark tourism produkter der evt. var i nærheden af det område, de af andre årsager havde valgt at besøge. Den geografiske afstand til et

dark tourism produkt er således afgørende for, om respondenterne vil besøge dark tourism produktet.

Det fremgik også, at respondenterne mente, at visse produkter var en integreret del af hele rejseoplevelsen. Der var produkter **man bare skulle se**, når man var i det pågældende område, også selvom det måske ikke umiddelbart var noget man selv fandt interessant. Fx skulle man bare se Ground Zero, når man besøgte New York, men man besøgte ikke New York for at se stedet. Respondenterne havde dog svært ved at forklare, hvorfor dette must. Ofte blev denne **skal se** trang begrundet med, at man "skyldte" det, især i forhold til Auschwitz-Birkenau. Respondenterne gav ingen enslydende forklaring på, hvem det var man "skyldte" besøget. Forhold som de mennesker der var direkte ramt af hændelsen, samtiden, en selv osv. blev ofte angivet, som de forhold man "skyldte" at gøre besøget, men yderligere forklaringer var vanskelige at spore. En enkelt respondent begrundende besøg af Ground Zero med, at man ikke kunne komme hjem uden, at have set stedet, således "skyldte" man dem derhjemme det.

Derudover kunne man fornemme en hvis form for hierarki imellem de forskellige meget besøgte produkter både dark tourism og "almindelige" produkter som fx Eiffeltårnet. Casper, Rasmus og Kirsten pointerede, at visse former for produkter er vigtigere at se end andre. Således kunne man ifølge Rasmus fx undvære at se Eiffeltårnet i Paris, mens man ikke kunne komme uden om at se Ground Zero, hvis man var i New York. Dette hænger måske lige netop sammen med, at ved Ground Zero eksisterer der iblandt respondenterne en ide om, at man skylder nogen noget, ofte de døde. Derimod vil et besøg af Eiffeltårnet udelukkende ske for ens egen skyld og interesse.

Mette og Jens fortalte at, når de rejste, så tog de udgangspunkt i guidebøger (Turen går til) og mere eller mindre systematisk besøgte alle seværdigheder uden at spekulere nærmere over, hvilken type seværdighed der var tale om. Derfor spekulerede de heller ikke over, om de skyldte nogen at besøge produktet. De ville dog aldrig igen besøge en koncentrationslejr efter de havde besøgt Theresienstadt fordi det, ifølge dem selv, var for hårdt.

Det er ikke kun den geografiske nærhed der er af betydning, den følelsesmæssige nærhed til et produkt kan også influere på en potentiel turists motivationer. Rasmus forklarede, at der i nærheden af det sted han boede som barn var en hekse-sø, som han ofte besøgte. Men et tilsvarende produkt i et andet land ville han nok ikke besøge. Dette forklarede han ved at henvise til, at den danske hekse-sø var noget dansk, hvor egne

forfædre havde jublet over heksens endeligt, og det ikke forholdt sig på samme måde med udenlandske produkter. Heri kan spores, at produkter som de besøgende har en følelsesmæssig tilknytning til virker motiverende. Dette er tilnærmelsesvis tilsvarende Beechs (2000) survivors gruppe. Respondenterne finder generelt det mere vigtigt at besøge døds-relaterede produkter de på en eller anden måde har en følelsesmæssig tilknytning til. Den nære historie om ens egne forfædre gjorde altså, at respondenterne fandt visse hændelser og tilknyttede produkter mere interessante end andre. Susanne sagde, at hvis hun ikke havde vidst, at hendes egen oldefar havde deltaget i slaget ved Dybbøl i 1864, var hun aldrig begyndt at læse om emnet. At hun var begyndt at læse om emnet, havde motiveret hende til på sigt måske at besøge Dybbøl.

Respondentens forhåndsviden om den hændelse eller person som dark tourism produktet tager udgangspunkt i eller respondenternes viden om selve produktet

Eksemplet med Susanne, hvor hun påbegynder en videnindsamling og derefter på baggrund af dette ønsker at besøge et bestemt sted, er en fremgangsmåde som andre respondenter også benytter. Interview mængden viser tydeligt, at jo mere viden en person har opnået om en hændelse jo større er ønsket om at besøge de produkter, der tager udgangspunkt i hændelsen. Dog med undtagelse af Uffe der pointerede, at han ikke er interesseret i at besøge koncentrationslejre fra anden verdenskrig, fordi han føler, at den viden han allerede har om disse steder er så omfattende, at han ikke vil få tilført ny viden ved et besøg af disse steder. Der kan på baggrund af dette opstilles den hypotese, at nogen forhåndsviden omkring et produkt eller hændelser som produktet tager udgangspunkt i, virker motiverende og får personen til at besøge produktet. Men for meget viden om et produkt eller hændelse kan føre til at personen ikke føler, at yderligere "forskning" i hændelsen eller produktet vil give mere viden og derfor fravælger produktet. Hypotesen er betinget af, at personen ønsker og er motiveret af, at opnå mere viden om et produkt og/eller hændelse. Rasmus fremlægger dog den modsatte holdning, idet han udtrykker, at man kan læse nok så meget omkring hændelsen i en bog, men at forståelsen først opnås i det øjeblik man selv er i miljøet. Forståelsen bliver, som Rojek (1993) behandler, bl.a. opnået igennem duplikation og reproduktion. Det er først i det øjeblik hvor turisten prøver at forstå et andet menneske - og dermed hændelsen - ved at træde ind i personens tankemønstre og univers igennem duplikation og ved at reproducere det forløb som personen gennemgik, at en forståelse af personen og hændelsen opnås.

Det er dog også vigtigt at være opmærksom på, at Uffes argumentation for ikke at besøge koncentrationslejre fra anden verdenskrig, måske mere dækker over det forhold, at Uffe ikke ønsker at bruge sin ferietid på sådanne produkter. Ifølge ham selv vil han hellere på en fisketur til Norge. Døds-relaterede produkter er noget som Uffe bevidst fravælger i sine ferieplaner. Således er det måske mere et tilvalg af noget end et fravalg af noget andet. Lignede holdninger fremførte hovedparten af de andre respondenter. De fravalgte bevidst steder forbundet med død og ulykker, især dem i 50-59 års gruppen, og tilvalg noget andet. Det statistiske materiale viser dog, at der er størst sandsynlighed for, at disse grupper netop vil besøge døds-relaterede lokaliteter. Dermed kan yderligere forskning i emnet vise, at det forholder sig anderledes, og at de fund der er gjort i nærværende speciale mere er undtagelsen end reglen. En anden forklaring er, at selvom respondenterne besøger døds-relaterede lokaliteter identificere de ikke produkterne som døds-relaterede, fx sagde Palle, at han bevidst fravalgte døds-relaterede lokaliteter, men til trods for dette blev det tydeligt i interviewet, at han havde besøgt flere forskellige typer døds-relaterede produkter.

Alle respondenterne udtrykte, at de ønsker at få eller har en forhåndsviden omkrig et dark tourism produkt før de besøger produktet. I den forbindelse blev det klart, at lyd og visuelle medier især for 20-29 års gruppen er af stor vigtighed og at det primært er igennem disse medier, at respondenterne opnår en forhåndsviden om produkterne og hændelserne. Ulrik udtrykte, at han forud for et evt. besøg i Auschwitz-Birkenau gerne ville se en dokumentar om stedet eller kort læse om det i en folder eller diverse guide bøger. Kirsten fremførte samme synspunkt, men ville dog sammen med Rasmus yderligere gerne læse en bog om emnet forud for besøget. Dermed støtter denne undersøgelse Lennon & Foleys (2000) og Rojek (1993) tese om, at lyd og visuelle medier er yderst vigtige i forbindelse med markedsføringen af og skabelsen af dark tourism produkter samt deres tese om, at disse medier ofte virker motiverende for de besøgende. Det som respondenterne har set i tv, vil de gerne se i virkeligheden, ligesom de gerne vil se de ting i virkeligheden, som de har læst om i bøger. Problemet er, at lyd og visuelle medier i kraft af, de ofte viser de historiske hændelser meget "rene" mere er med til at opbygge respondenternes forestillede fortid, end deres kvalificeret historiebevidsthed. Dette kan medføre, at der opstår et spændingsfelt mellem produkterne hvis disse stræber mod, at vise de faktuelle forhold og respondenterne hvis de forventer, at blive bekræftet i deres forestillede historie.

Betydningen af alderen på, og til dels antal personer involveret i, den oprindelige hændelse som dark tourism produktet tager udgangspunkt i

Det sidste overordnede element som har betydning, når respondenterne skal udvælge et produkt, tager ofte udgangspunkt i den hændelse og/eller person, som dark tourism produktet omhandler. Respondenterne skelner imellem de dark tourism produkter, der tager udgangspunkt i døden og andre uhyggeligheder, og de produkter der tager udgangspunkt i hændelser og/eller personer, hvor døden er et tilstedeværende element, men dog ikke af betydning. Mange respondenter forklarede deres motivation for at besøge koncentrationslejre fra anden verdenskrig ved, at henvise til de forfærdeligheder der var foregået. Respondenterne opfatter koncentrationslejrerne fra anden verdenskrig som værende vigtige besøgs produkter netop pga. de menneskelige forfærdeligheder, der er foregået der. Minde elementet er meget fremtrædende og ønsket om, at forstå både hele hændelsen og den menneskelige psyke var ofte nævnte motivationer til, at besøge netop disse steder. Disse motivations elementer var dog ofte sekundære eller helt fraværende, især iblandt 20-29 års gruppen, når respondenterne forklarede deres motivation for, at besøge Ground Zero. I dette tilfælde var de fleste respondenter motiveret af, at se pladsen og dermed få en bedre forståelse af pladsens omfang og højden på de andre bygninger. At der døde 3000 mennesker ved angrebet 11. september 2001 var således beklageligt, men det var ikke pga. disse, at pladsen blev besøgt. Altså er forståelse af infrastrukturen et element som hoveddelen af respondenterne er motiveret af. Casper nævner også i sit interview, at en af de faktorer der motiverer ham til at besøge Ground Zero er, at dette område repræsenterer nutiden, det er et symbol på den tid vi lever i. Således er det ikke byggepladsen eller de tabte menneskeliv, der er vigtigt i sig selv, men det som pladsen repræsenterer – friheden, demokratiet, de vestlige/amerikanske idealer, men også den efterfølgende krig mod terror. I denne sontring kan der spores en anelse af amerikansk (vestlig) patriotisme, som medierne mm. kan tænkes har været med til at skabe. Det er således tænkeligt, at Casper er mere fokuseret på konsekvenserne af angrebet end 11.september hændelsen som produktet omhandler.

Et vigtigt udvælgelseskriterium var også alderen på den hændelse som dark tourism produktet tog udgangspunkt i. Ved produkter der tog udgangspunkt i ældre hændelser følte respondenterne, at det er "ok" at være fascineret af det uhyggelige og grusomme, det er "tilladt" at have "smarte" kommentarer til en ældre hændelse, selvom hændelsen var grusom og et eller flere mennesker var blevet udsat for forfærdelige ting. Ved besøg af produkter der tog udgangspunkt i yngre hændelser følte respondenterne ikke, at de kunne tillade sig de samme følelser og fx have "smarte" kommentarer til hændelsen.

Hvor den ældre hændelse primært giver en følelse af spænding og uhygge berører de yngre hændelser personerne følelsesmæssigt dybere. Mette og Jens forklarede, at de gerne besøgte produkter, der er relateret til ældre døds-relaterede hændelser, som fx Dybbøl og Katakomberne i Rom, men de fravalgt koncentrationslejre (selvom de havde besøgt en), fordi de synes det var for hårdt.

Disse tre kriterier udgør personers umiddelbare grunde til, at besøge et dark tourism produkt, og disse tre kriterier er ofte uafhængige af hvilken type dark tourism produkt, der er tale om. På baggrund heraf vil det dark tourism produkt der er placeret i punkt (10,10,10) Figur 7 være det produkt, som respondent højest sandsynligt vil besøge.

Motivation for besøget

Ved siden af de tre udvælgelseskriterier synliggør interview materialet yderligere, at flere forhold motivationer respondenterne, når der i interviewet fokuseres på konkrete dark tourism produkter. Disse er i vilkårlig rækkefølge:

- Nysgerrighed
- Den oprindelige hændelses betydning som selvstændigt fænomen, men især i relation til hændelsens betydning for nutiden og/eller udviklingen (primært i forhold til den politiske og/eller tekniske udvikling)
- Fascinationen
- Den generelle oplevelse (man kan ikke besøge et sted uden at se det og det)
- Det forbudte
- Det anderledes
- Ønske om at opnå forståelse
- Ønske om at se det i virkeligheden
- Personlig tilknytning til et produkt eller hændelse

I dette afsnit vil disse motivationer blive behandlet nærmere. Vægten vil være på, at relatere interview materialet til de relevante teorier og således sammenkoble undersøgelses fund med den eksisterende teori på området. Det er især Tarlows (2005), syv identificerede motivationer som vil blive brugt. Det er vigtigt at være opmærksom på, at personernes historiebevidsthed influere på disse motivationer, men det har været svært at identificere hvordan. Årsagen hertil er, at det ikke har været muligt at måle hvor kvalificeret respondenternes historiebevidsthed er, hvor omfattende deres viden er om de historiske hændelser, der blev debatteret i interviewet og yderligere kunne respondenterne ikke selv koble deres historieopfattelse sammen med de overnævnte motivationer.

Det forestillede fællesskab

Tarlows (2005) syv motivationsgrunde har ofte udgangspunkt i forhold der kan relateres til det forestillede fællesskab og historiens betydning, som behandles senere, og har i flere tilfælde kunnet genfindes i interview materialet. Et eksempel er Tarlows (2005) første motivationsgrund. Udgangspunktet for at turister bliver motiveret til at besøge dark tourism produkter er, at produkterne fremvises som værende af betydning for nutiden. Turister kan ved at besøge produktet opnå viden om nutiden, og dermed forstå nutidens samfund bedre. Dark tourism produktet bliver således et slags "forsvar" af den nutidige politiske og samfundsmæssige situation. Denne motivationsgrund fremførte

respondenterne ofte, når de snakkede om Ground Zero, hvor dette produkt blev fremstillet som værende vigtigt, fordi den var et symbol på 11. september og de efterfølgende antiterror handlinger. Det er derfor historiebevidsthed som en diagnosticerende funktion, der blev brugt når turister besøgte dark tourism steder, fordi deres formål er at opnå viden om nutiden.

Det forestillede fællesskab er tæt knyttet til den nationale identitet, og mange af Tarlows (2005) identificerede motivationer har udgangspunkt i dette. Ifølge Tarlow (2005) fremviser dark tourism produkterne bl.a. fjendebilleder. Produkterne er med til at kategorisere de besøgende i "vi" og "de" grupper. Denne motivationsgrund var dog svær at spore i interview materialet, når der blev snakket om specifikke produkter, men når respondenterne, primært 50-59 års gruppen, trak paralleller til andre forhold, som fx Danmark under anden verdenskrig, var fjende billedet mere tydeligt. Det forestillede fællesskab var også i fokus, når respondenterne snakkede om historiens betydning, men dette vil blive behandlet i senere afsnit.

Romantik, barbari, mystiske og åndelige oplevelser

Motivationer der har udgangspunkt i forhold som romantik, barbari, mystiske og åndelige oplevelser, er ikke noget som respondenterne direkte nævnte. Selvom det er tydeligt, at de fleste respondenter på nogle punkter identificerer sig med nogle af personerne i de hændelser som dark tourism produkterne omhandler. Men det er ikke i den romantiske forstand, hvor respondenterne identificere sig med krigeren, der kæmpede for noget værdigt. Men mere i den barbariske forstand, hvor respondenterne føler medfølelse med ofrene og afsky overfor gerningsmændene. Et eksempel er, Palles følelsesmæssige påvirkning af et besøg i et fængsel i Dublin havde givet ham. Palle oplevede en medfølelse med de mennesker, der var blevet fængselet, fordi det var umenneskelige vilkår de levede under, selv de skyldige havde ikke "fortjent" en så grusom straf, som de fik. Det der nok er mest overraskende i relation til dette er, at Palle forinden havde proklameret, at han ved besøg af Ground Zero ikke vil føle medlidenhed med ofrene af 11.september. Palles forklaring på dette er, at de personer der sad i fængselet i Dublin var ofre, hvorimod USA udråbte sig selv som ofre, hvor Palle egentlig stillede spørgsmålstejn ved, om det forholdte sig sådan. En lignende begrundelse fremlage han ang. et eventuelt besøg af Auschwitz-Birkenau. Palle ønsker ikke at besøge stedet, grundet jødernes fortsatte fokusering på og politiske udnyttelse af hændelsen. Paradoksalt nok havde Palle besøgt Frøslev lejren og følt medfølelse med ofrene i denne lejr. Palle sammenkoblede Auschwitz-Birkenau med jøderne og Frøselv lejren med ikke-

jøder, men Auschwitz-Birkenau er dog ikke udelukket et jødisk "fænomen" også ikke-jøder blev udryddet i denne lejr, selvom jøderne udgjorde hovedparten af de døde¹³⁰.

Barbari motivationen er tæt tilknyttet gerningsmand/offer aspektet. Dette aspekt indeholder mange dark tourism produkter og ofte at finde i interview materialet, men primært når nyere hændelser er i fokus, især Auschwitz-Birkenau. Det påfaldende i forbindelse med dette produkt er, at 20-29 års gruppen mest fokuseret på gerningsmændene, mens 50-59 års gruppen primært tænkte på ofrene. Det som 50-59 års gruppen også ofte udtrykte, når de snakkede om ofrene var, at de havde haft en åndelig oplevelse, hvor de havde oplevet en fællesfølelse med ofrene, fordi de alle var mennesker, Susanne udtrykte det således

[...] mennesker er jo mennesker, men man fatter ikke, at mennesker er så lidt værd, at du bare kan brænde dem af, det er jo det jeg synes der er ufatteligt, at man kan gøre det mod sine medmennesker. (Susanne, interview s. 48)

Et andet eksempel er Mette og Jens som fortalte om deres besøg af Theresienstadt. Mette og Jens oplevede på hjemturen en slags ærbødig stilhed i bussen, fordi alle i bussen på en eller anden måde var påvirket af besøget. Besøget havde været en slags åndelig oplevelse, som de besøgende var fælles om. Dette skel mht. hvilke personer (ofre eller gerningsmænd) respondenter primært koncentrere sig om, hænger måske sammen med, at 50-59 års gruppen er mere bevidste om anden verdenskrig, hvor 20-29 års gruppen ikke har samme tilhørsforhold til eller bevidsthed om anden verdenskrig.

Alle respondenterne udtrykte, at de havde haft romantik, barbari, mystisk og åndelige oplevelser. Men ingen af respondenterne nævnte, at de var motiveret af disse følelser, når de ønskede at besøge dark tourism produkterne. Disse fire følelser var et biprodukt af besøget, men ikke grunden til besøget, som Tarlow (2005) synes at indikere. Igen er respondenterne historiebevidsthed af afgørende betydning for disse motivationer. Der er forskel på kvalificeret historiebevidsthed og så det, der i nærværende speciale kaldes forestillede fortid. Hvor den kvalificerede historiebevidsthed er betinget af historieundervisning i uddannelses systemet, opbygges den forestillede fortid delvis igennem mediernes fremvisning af fortiden. Ofte fremstiller medier i tv-serier og film historiske forhold og hændelser meget "rene", nogle elementer er således fjernet fra de hændelser som medierne fremviser. Dette betyder at, hvor nogle respondenter måske

¹³⁰ Wæhrens, 2007 s. 49

oplever noget romantik oplever andre det barbariske, alt efter hvor kvalificeret deres historiebevidsthed er.

De døde eller hændelsen i fokus

Interview materialet viste, at døden ved visse attraktioner især Ground Zero er nærmest fraværende som motivation. Ulrik udtrykker, at det ikke var pga. de (sølle) 3000 personer der døde, at han besøgte Ground Zero, selvom det selvfølgelig var forfærdeligt, men som han selv udtrykker det, så er 3000 ikke så mange mennesker i det store og hele et synspunkt som Casper deler. Det er da forfærdeligt at 3000 døde, men der er 3000 der dør i Irak-krigen hver måned. Begge respondenter sætter antallet af døde i relation til andre forfærdeligheder og fremfører, at uanset antallet af døde, så er det mere selve hændelsen, dens efterfølgende konsekvenser, men nok primært mediernes dækning af episoden der gør, at de ønsker at besøge stedet. Tilsvarende siger Kirsten, at en af grundene til at besøge koncentrationslejre fra anden verdenskrig er, at man ikke må glemme, men i forbindelse med spørgsmålet om hvad det er, der ikke må glemmes, svarer hun

"Det er hele hændelsen, nærmest frem for de døde, men altså (pause) at folk døde det var bare noget der gjorde det endnu værre (pause) det ville jo også have været forfærdelig hvis de kun havde torteret dem og så vider, at de så havde overlevet, men det er altså stadig selve hændelsen selve ondskaben der har været" (Kirsten, interview s. 18).

Alle tre respondenter udtrykker, at dødselementet er af sekundært betydning. Det er selve hændelsens subjektive betydning der virker motiverende. Et synspunkt som hovedparten af respondenterne gav udtryk for mere eller mindre direkte. Seaton (1996) holdning om at personer hovedsaglig er motiveret af en interesse i døden er således ikke et synspunkt som respondenterne støtter, men det kan dog være en udtalt motivation, som de ikke vil vedgå. Det der ifølge respondenterne er afgørende for, om man ønsker at besøge et dark tourism produkt er, hvilken hændelse produktet tager udgangspunkt og hvilken subjektive betydning hændelsen tillægges, jo større subjektiv betydning hændelsen tillægges, jo større sandsynlighed er der for, at respondenterne vil besøge produkter, der er tilknyttet hændelsen. Disse fund i undersøgelsen støtter Tarlows (2005) definition af dark tourism, hvor dødselementet ikke er af primære betydning, men hvor hændelsen hvori døden er forekommet betragtes som det vigtigste.

Forståelse og tvivl

I relation til Lennon & Foley (2000) tese om at dark tourism produkter skal være medvirkende til at skabe tvivl og/eller ængstelighed omkring det nuværende samfund, var dette ikke et synspunkt, som blev støttet af hovedparten af de interviewede. Ofte tog respondenterne udgangspunkt i, at dark tourism produkterne var et slags spejl, der kunne vise de hændelser, som havde betydning for, hvorledes nutidens politiske billede tog sig ud, ligesom Tarlow (2005) også fandt. Besøg af dark tourism produkter fungerer som et spejl, der kan forklare hvorfor verdensbilledet tager sig ud som det gjorde, men respondenterne opfatter ikke besøg af produkterne som værende et springbræt til at spørge hvorfor, at verdensbilledet ser sådan ud.

I modsætning til Lennon & Foley (2000) forklarede respondenterne, at besøg af dark tourism produkterne ikke medførte tvivl og/eller ængstelighed, men derimod gav forklaring og vished på visse områder. Men selvom flertallet af respondenterne udtalte, at de fik en bedre forståelse af den hændelse som dark tourism produktet tog udgangspunkt i, efter de havde besøgt et tilknyttet produkt, udtrykte de også uforståelighed omkring den oprindelige hændelse, især ved besøg af koncentrationslejre. Rasmus udtrykker sig således i forbindelse med et besøg af Auschwitz-Birkenau

"Jeg tror ikke jeg bliver klogere på forståelsen af det, det bliver et endnu større spørgsmålstegn, hvorfor i alverden kunne det finde sted, fordi når det netop er så stort og makabert så tænker man; jamen hvorfor er der ikke nogen der sagde stop, det giver jo ingen mening" (Rasmus, interview s. 40),

Anders udtrykker også tvivl i forbindelse med sit Auschwitz-Birkenau besøg, men ikke tvivl og/eller ængstelighed omkring nutiden, men tvivl omkring tiden dengang samt tvivl om de mennesker der var involveret. Således udtrykker Anders sig

"[...] det jo ligesom lidt vildt at tænke på, at der bare var nogen der kunne få sig til at sige, at de her [mennesker/jøder] bare skal pløjes ned med jorden, de her mange tusind mennesker [...] du kan jo ikke få noget normalt menneske til at sige, at de vil gøre det...lige meget hvilken situation de stod i, så vil du ikke få noget menneske til at sige at jeg vil dræbe 100.000 mennesker" (Anders, interview s. 21-22).

Således skabte besøg af Auschwitz-Birkenau primært ængstelighed og tvivl om den tilknyttede hændelse, men ikke tvivl om nutiden. Respondenterne udtrykte heller ikke tvivl og/eller ængstelighed om moderniteten og dens konsekvenser. Men fordi at

respondenterne ikke støtter teorien på dette punkt er det ikke ensbetydende med, at det ikke forholder sig således. Det kan være en faktor som er ubevidst for respondenterne selv.

Undersøgelsen viser, at respondenterne primært bruger den viden, som de opnår ved besøget, til at forklare nogle nutidige forhold, således drog de paralleller mellem hændelsen og nutiden, derved bruger de historiebevidsthed som en diagnosticerende funktion. Respondenterne stillede dog spørgsmålstegn ved den oprindelige hændelse, men primært i relation til den menneskelige handling, hvad fik mennesker til at slå andre mennesker ihjel?

Det Forbudte

Seaton (1996) mener, at turister er interesseret i døden når disse besøger dark tourism produkter. Et synspunkt som ikke understøttes af hovedparten af interviewene. Det er dog muligt, at respondenterne kan være motiveret af en interesse i døden, uden selv at være bevidst om det. En anden grund til at en respondent måske ikke vil vedkende sig en interesse i døden er, at det ikke er en normmæssigt accepteret interesse i nutidens samfund, hvad mange af respondenterne også gav udtryk for. Det som hovedparten af respondenterne dog pointerede er, at de er fascineret af det forbudte. Det at slå andre mennesker ihjel er både i retslig og til dels i det vestlige samfund normmæssigt forbudt, men samtidigt også det som virker tiltrækkende.

Ulrik udtrykker i forbindelse med emnet, om hvad der virker tiltrækkende ved dødsrelaterede produkter og de tilknyttede hændelser

"Altså eventyr de handler om det forbudte (pause) sådan er det altid, der skal altid være (pause) en ting der fanger interessen ved folk, og det der med det skidte, det slemme [ja] det er jo det der fanger i historien" (Ulrik, interview s. 12)

Rasmus følger op på dette og siger

"Ja jeg tror altså der er et eller andet fascinerende ved død og ødelæggelse som...ja både fordi at det er sådan noget lidt forbudt noget og også at det er forskelligt fra hvad man selv kender og det er sådan lidt forbudt at være fascineret af det, altså pæne mennesker oplever ikke et sus ved at andre mennesker er kommet til skade" (Rasmus, interview s. 45).

Det sidste citat viser at respondenterne er fascineret af det forbudte, men samtidigt også af det anderledes, et andet vigtigt element. Dark tourism produkterne er måske ikke interessante rejsemål for de mennesker, der til dagligt konfronteres og påvirkes af død, krig og ødelæggelse fx i forbindelse med udstationering og daglige arbejder. Dermed kan der opstilles den hypotese, at interesseret i døden kun er et motivations element for de personer, der ikke har døden som et integreret element i hverdagen. Det er kun de personer som opfatter døden og ødelæggelsen som et forbudt og anderledes element, der motiveres af det.

Nysgerrigheden

Et område som diverse dark tourism forskere kun overfladisk behandler er nysgerrigheden som motivation. Hovedparten af respondenterne pointerede, at nysgerrigheden er en af de drivende motivationer, når dark tourism produkter skal besøges. Denne nysgerrighed opstår ofte ud af den forhåndsviden, som respondenterne har samlet omkring et dark tourism produkt eller en speciel hændelse eller person. I forbindelse med dette har lyd og visuelle medier stor betydning især for 20-29 års gruppen. Men også den forhåndsviden som respondenterne har opnået igennem bøger og mundtlige overleveringer er nævnt i de forskellige interviews. Men en forklaring på hvilken betydning nysgerrigheden har for respondenternes handlinger, havde de svært ved at udtrykke.

Et gennemgående tema var, at respondenterne følte, at de opnåede en bedre forståelse af en bestemt hændelse, hvis de besøgte tilknyttede produkter. Dette blev meget ofte nævnt i forbindelse med Ground Zero, hvor respondenterne pointerede, at de især ønskede at besøge pladsen, fordi de gerne ville danne sig et indtryk af hvor stort området var. Ligeså var det et argument der blev brugt, når respondenter snakkede om Auschwitz-Birkenau, hvorledes så sådan en lejr ud i virkeligheden og hvor stor den var. Hvor meget fyldte de mennesker og hvor meget krævede en dødsfabrik som Auschwitz-Birkenau. Respondenterne gav udtryk for, at jo større viden de havde om en hændelse, des mere nysgerrig var de efter at besøge det tilknyttede produkt med udtagelse af Uffe Jævnfør tidligere.

Det fremgik altså af interview materialet, at nysgerrighed motivationer, men respondenterne kunne ikke forklare, hvad nysgerrighed egentlig var og hvorfor de var nysgerrige. Rasmus havde dog en tese om, at mennesket altid er nysgerrigt, hvis der sker noget usædvanligt omkring en, kigger vedkommende automatisk om dette er et biluheld eller en person der går med en stor og iøjnefaldende hat er i og for sig sagen

uvedkommende. Mennesket kigger, når der sker noget udover det sædvanlige. Og for mange af respondenterne er død, ulykker og andre forfærdeligheden noget udover det sædvanlige og ligeså produkter der fremviser dette.

Respondenternes historieopfattelses betydning for deres motivation til at besøge dark tourism produkter

Det blev tydeliggjort allerede tidligt i alle interviews, at respondenterne intuitiv sammenkobler historie og dark tourism, selvom jeg som interviewer ikke fortalte, at jeg undersøgte deres historieopfattelse. Eksempelvis begrundende respondenterne hovedsaglig deres besøg af døds-relaterede produkter som Auschwitz-Birkenau og Dybbøl med, at de omhandler vigtige historiske begivenheder. Respondenterne havde dog svært ved at forklare, hvorfor det gjorde produkterne kvalificeret til et besøg. Det fremgik af interviewene, at når respondenterne besøgte forskellige døds-relaterede produkter, var de ligeså meget motiveret af produktets historiske relationer, som produktets relationer til døden og andre forfærdeligheder. Således udgør produktets historiske tilknytning en motivation i sig selv for respondenterne. Nogle respondenter fravalgte ligefrem at besøge fx Josef Frits hus, Veginia Tek eller andre lokaliteter, der havde været omdrejningspunktet for uhyggelige hændelser med den begrundelse, at stederne ifølge dem ikke var af betydning for nutiden, hændelserne fik således ikke tillagt historisk betydning. Casper udtrykte sig således, da han blev spurgt, om han evt. ville besøge Josef Fritzls hus

“Nej...det synes jeg ville være smagløst {griner} han er bare et røvhul som er pumpet op af medierne, helt ærlig, han har jo ingen historisk betydning overhovedet.” (Casper, interview s. 34).

Ulrik havde samme holdning ang. at besøge Virginia Tech, idet han sagde, at dagen i dag sikkert ikke er påvirket af, hvad gerningsmanden gjorde dengang. Casper og Ulrik giver udtryk for at lokaliteten, hvor der er begået uhyrligheder, skal være af vigtighed eller personen og/eller hændelsen af betydning i et historisk perspektiv. Således er det ikke nok at et dark tourism produkter inkludere død, ødelæggelse, morbide elementer mm. For at respondenterne ønsker at besøge produkterne er det vigtigt, at respondenterne er af den opfattelse, at hændelsen som produktet tager udgangspunkt i, er af vigtighed for nutiden eller har en historisk betydning.

Kirsten fortalte dog, da emnet bød sig, at hun gerne ville på en Jake the Ripper tur, fordi det var en god-uhyggelig fortælling, derudover ville hun gerne besøge et hjemstøgt hus, men hun opfattede ikke selv dette som dark tourism. Det åbner muligheden for at kategorisere dark tourism produkterne i to grupper; Den ene gruppe indeholdende de

produkter, hvor historie eller arv er vigtigst, og den anden gruppe indeholdende de produkter, hvor den gode fortælling er central og hvor vægten er på underholdning. I de fleste interviews var denne differentiering imellem dark tourism produkterne mulig at fornemme allerede tidligt i forløbet. Dette vil blive behandlet senere.

Forskellige historieopfattelser

Jensen (2003) pointerer, at historie er et meget kompleks begreb, som bruges på forskellige måder, fx det fortids fikserede og det procesorienteret begreb. Samtidig bruges historie begrebet også i forskellige kontekst, fagligt, socialt, politisk mm. Det der er kendetegnede for respondenternes synspunkter ang. historie var netop, at dette begreb var meget komplekst og ofte svært tilgængeligt for respondenterne. Således blev der i interview materialet identificeret følgende former for historieforståelse

Historie som forklarings model

- Historie kan bruges til at forklare, hvorfor det nuværende verdensbillede både politisk og socialt ser ud som det gør.
- Historie kan bruges til at forklare, hvem vi som nation er og hvad vores udgangspunkt er. Dette synspunkt er et af kerne elementerne i det forestillede fællesskab (vi er danskere, fordi vi har en fælles historie tilknyttet et bestemt geografisk område)
- Historie kan bruges til at forklare traditioner, hvorfor de er vigtige og hvorfor de ser ud som de gør (også traditioner er vigtige i det forestillede fællesskab fordi personer i nationen forestiller sig, at der eksistere fælles traditioner, der kendetegner lige netop deres nation)
- Historie kan bruges til, at forklare noget om andre kultur (igen er dette et vigtigt element i det forestillede fællesskab, fordi der skabes vi og dem relationer.)

Historie som bevis

- Historie er vigtig, fordi den kan bevise, at noget er sandt og at vide, at noget er sandt er vigtigt for mennesket ifølge respondenterne.

Historie som lærer

- Historie som livets læremester (Magistra Vitae). Ved at studere historie kan vi lære, hvorledes vi skal agere i nuet/nutiden.
- Forestillingen om, at bestemte hændelser kan gentage sig i det historiske forløb, og historie skal lære, hvordan personer kan undgå en gentagelse.

- Historie som Know-How-Not Historie viser, hvilke typer løsningsmodeller der er slået fejl, og derfor behøver nutidens mennesker ikke at genafprøve disse løsningsmodeller.
- Historie som læren om den menneskelige formåen. Læren om hvad mennesket er i stand til at gøre mod hinanden.

Historie som underholdning

- Historie som fortælling om det anderledes og forbudte
- Historie som fortæller det man ikke vil tro på ellers
- Historie som viser det "vi ikke må gøre"
- Historie som den gode (uhyggelige) fortælling

Uddybelse af historie som forklarings model og historie som lærer

Som det fremgår af det forrige, er respondenterne motiveret af forskellige forhold, der kan relateres til deres historieopfattelse. En af de mere benyttede motivationer, hvor respondentens historieopfattelse er centralt er, når respondenterne begrunder et besøg af et dark tourism produkt med udgangspunkt i; Den oprindelige hændelses subjektive betydning som selvstændigt fænomen, men også i relation til hændelsens subjektive betydning for nutiden og/eller udviklingen (forstået primært som den politiske og/eller tekniske udvikling). Denne motivation knytter sig primært til historie opfattet som læren og historie opfattet som forklaringsmodel. Et eksempel på dette er, når respondenterne forklarer deres motivation til, at besøge Ground Zero samt Auschwitz-Birkenau. For størstedelen af respondenternes vedkommen er 11. september 2001's betydning for verdens nutidige politiske situation, primært mht. krigen i Irak grunden til, at de ønsker at se Ground Zero. Uanset at hovedmotivation for at besøge Ground Zero er, at det er en af de attraktioner man bare skal se. Det samme argument gik igen ift. Auschwitz-Birkenau (og her som hovedargumentet), altså anden verdenskrigs betydning for nutidens politiske verdenssituation. Men primært for, at man som besøgende skulle lære af historie og på den måde være medvirkende til, at forebygge en lignende situation. Hvor motivationen for at se Ground Zero tog udgangspunkt i respondentens ønske om, at opnå forståelse af nutidens politiske verdens situation. Var respondenterne ved Auschwitz-Birkenau eksempelet også motiveret af at opnå forståelse, men samtidig også forebyggelse. Denne forskel kan dog skyldes, at anden verdenskrig er betydeligere ældre end 11. september, og derfor er en analyse af de forhold som 11. september påvirkede og deres konsekvenser måske endnu ikke afsluttet, eller for den sags skyld påbegyndt. For at bruge Jensen (2003) terminologi kan en af grundene til, at Ground Zero ikke indvirker på respondenterne på samme måde som Auschwitz-Birkenau eller andre anden

verdenskrigs produkter, at 11. september og dens eftervirkninger måske ikke er overstået, og derfor er nationen eller respondenterne ikke påbegyndt en behandling af de traumer, som perioden muligvis har afstedkommet.

Det er interessant at se, at alle respondenterne forklarede, at de var motiveret af at lære om anden verdenskrig igennem Auschwitz-Birkenau med det formål, at forebygge en lignende situation. Selv ved spørgsmålet om det er muligt, at lære af andre mennesker som har levet i en anden tid under nogle andre tankesæt og handlemønstre svarede hovedparten, især 20-29 års gruppen, ja. Den eneste der lige fra starten afviste dette synspunkt var Palle fra 50-59 års gruppen. Susanne (50-59 års gruppen) brugte den, men pointerede, at det kun var muligt for visse sociale klasser at gøre det, og Uffe (50-59 års gruppen) brugte "at det er muligt at lære af historie" i relation til, at det er nemmere at identificere faretegn og dermed modarbejde dem på et tidligt stadie. Det var Uffes holdning, at mennesket ved at lære af historie, kan opbygge en erfarings box, men det var ikke ensbetydende med, at en bestemt hændelse ikke vil kunne gentages. Respondenterne var således, med undtagelse af en af den holdning, at det er muligt for nutidige mennesker at lære af tidligere mennesker i en eller anden grad. Et punkt som historikere imellem stadig diskuteres. Iblandt historikerne er det en udbredt holdning, at nutidige mennesker er i stand til, at forstå tidligere mennesker, om end på et teoretisk plan. Forudsat, at man som beskuer af historie, har en viden omkring den tidsaldre og de tankesæt der herskede. Det kræver således en baggrundsviden omkring en historisk periode, før end man som nutidig person tilnærmelsesvis kan forstå de mennesker, der levede i den historiske periode. Men at forstå et fortidigt menneske er ikke det samme, som at man er i stand til at lære af dette menneske.

Som nævnt fandt mange respondenter at historie kunne bruges som en forklaringsmodel og som læringsmodel, umiddelbart som *Magistra vitae* (historie som livets lærermester). Et begreb som hører den før moderne historieskole til, og som ingen af respondenterne er blevet undervist i. Måske skal man nærmere finde grunden til, at respondenterne har denne tilgang i, at Never Agien aspektet ofte er proklameret i forbindelse med produkter, der tager udgangspunkt i anden verdenskrig. Hvilket forklarer hvorfor denne begrundelse ofte kun blev nævnt ved Auschwitz-Birkenau. Never Agien aspektet er tæt tilknyttet mindeaspektet. Det er vigtigt at huske, så det ikke sker igen. I forbindelse med mindeaspektet er det forestillede fællesskab et meget vigtigt element. Således er Auschwitz-Birkenau vigtig at mindes, fordi respondenterne derved føler sig forbundet med datidens mennesker og samtidigt føler sig forpligtet overfor fremtidens mennesker. Men i det forestillede fællesskab er fjendebilledet også centralt, historie er med til, at

forklare nutidens mennesker, hvilket fællesskab de er en del af med udgangspunkt i forestillingen om, hvilket fællesskaber de ikke er en del af. Ved at respondenterne udtrykke never agien, "lover" de at de i deres valg her i livet skal være med til skabe et fællesskab, hvor menneske udryddelse ikke forekommer. Respondenterne udtrykker således, at de anser sig selv for værende historiefrembringende, at individets valg har betydning for det historiske forløb. At besøge dark tourism produkter er attraktivt, fordi produkterne indgår som et element i den fælles historie, som eksisterer i det forestillede fællesskab. I relation til dette fandt respondenterne det således også vigtigt, at man som person i et givet fællesskab kender sin historie, om ikke andet så for at kunne begå sig i det samfund der eksistere omkring en. Dermed anser respondenterne sig også som værende historiefrembragt. Disse motivations aspekter var dog mest fremtrædende ved dark tourism produkter, der tog udgangspunkt i nyere hændelser, som fx anden verdenskrig og 11. September.

Respondenterne tilsluttede sig ofte meget tidligt i interview forløbet Magistra vitae tankegangen, men ved nærmere undersøgelse af dette emne over flere omgange, fremkom de ofte med en mere nuanceret holdning. Historie var noget man kunne lære af, men det var ikke en forklarings model på, hvorledes man som mennesker skulle agere i nutiden. Auschwitz-Birkenau og anden verdenskrig blev mere opfattet som et historisk eksempel på Know-How-Not i stedet for Know-How. Viden om anden verdenskrig perioden kan ikke fortælle, hvorledes respondenterne skal forholde sig i nutiden, men ved at studere anden verdenskrig kan respondenterne se, hvilke konsekvenser visse handlinger eller undladelse på handling kan afstedkomme. Respondenterne var fokuseret på, at man ved at besøge Auschwitz-Birkenau kunne blive bevidst om konsekvensen af egne handlinger. Respondenterne opfatter således sig selv som historiefrembragte såvel som historiefrembringende.

I forbindelse med respondenterne løfte til fremtiden om, at lignende handlinger, som dem der var foregået under anden verdenskrig ikke skulle gentages, blev der stillet spørgsmål ved om dette overhovedet var muligt, og hvis det var, hvem havde ansvaret? Størstedelen af respondenternes forklarede, at deres egne handlinger var vigtige for fremtiden, at de igennem de valg de foretog, kunne påvirke fremtiden, dermed anser de det historiske forløb som tilfældigt og det kontra faktiske historieforløb for muligt. Ulrik udtrykte dog skepsis og sagde, at hans handlinger nok ikke havde betydning for regeringen (regeringen havde ifølge ham det største ansvar for, at forhold som under anden verdens krig ikke igen blev aktuelle) fordi han kun var en ud af 3 millioner. Casper udtrykte den direkte modsatte holdning. Regeringen havde kun ansvaret i en begrænset

periode, hvorimod Casper selv havde ansvaret hele livet igennem. Ingen udtrykte dog den tese om, at mennesket gentager allerede eksisterende mønstre, således bliver menneskets projekter en kopi af andre menneskers projekter. Mennesket er ikke frit i sine valg, fordi det altid er underlagt nogle eksisterende normer og eksistens betingelser.

Teorien om to dark tourism kategorier

Stone (2006) og Sharpley (2005) arbejder begge med måder at differentiere imellem dark tourism produkter. To vigtige elementer bliver synliggjort i nærværende undersøgelse af historieopfattelsens betydning for, hvorledes respondenter vurderer og kategoriserer dark tourism produkter. Stone (2006) fandt, at de mørke dark tourism produkter bl.a. er kendetegnet ved, at den tilknyttede hændelse er yngre end ved de lyse dark tourism produkter. Alder på hændelser betyder noget, når produkter skal placeres og kategoriseres. Sharpley (2005) var mere bevidst om, at de besøgendes egne motivationer og forventninger til et produkt afgjorde, hvorledes produkterne blev vurderet og placeret. Det som respondenterne hæftede sig mest ved, når de snakkede om døds-relaterede produkter, var den tilknyttede hændelses alder og respondenternes forventninger til selve produktet. I relation til disse to faktorer er der således overensstemmelse mellem teorien og empirien.

I slutningen af hvert interview blev der spurgt om alle døds-relaterede turisme produkter kunne kategoriseres under en betegnelse. Dette var der mange forskellige holdninger til. Casper udlagde sin helt egen tolkning af dark tourism, hvor han sagde, at den mildeste form for dark tourism ville være, at besøge Josef Frist hus, men derimod kunne en snæver betegnelse af dark tourism ikke bruges på Ground Zero, fordi dette i lige så høj grad var en historisk begivenhed. Ulrik havde den holdning, at alle de begivenheder som i dag får tillagt historisk betydning på en et eller andet niveau indeholder død og uhyggeligheder, således adskiller dark tourism sig ikke fra heritage tourism og således udgøres dark tourism ikke af velafgrænsede turisme produkter, men derimod af produkter med en historisk tilknytning og betydning, hvor døds og ulykke elementet bliver udpenslet.

Ifølge nogle respondenter er der altså en forskel på de produkter der indgår i dark tourism. Nogle produkter bliver "retfærdiggjort" udelukkende pga. deres tilknytning til død og uhyggeligheder, hvorimod andre bliver "retfærdiggjort" grundet en subjektiv opfattelse af at den hændelse som produktet omhandler, er af betydning. Af Interview materialet fremgik det således, at der eksisterer to forskellige former for dark tourism, idet respondenterne er motiveret af forskellige forhold, men samtidigt er der nogle fællesnævner tilknyttet de produkter som respondenterne kategoriserede under de to former for dark tourism. En af disse fællesnævner er fx alderen på de hændelser som et produkt tager udgangspunkt i, selvom der eksisterer undtagelser, fx havde alderen på den hændelse som et dark tourism produktet er tilknyttet stor betydning når respondenterne

udtrykte fascination af det anderledes. Jo ældre en hændelse var des mere anderledes opfattede respondenterne den og mere "romantisk" blev forestillingen om den tid, hvor hændelsen indtraf.

Der eksistere således to former for dark tourism, hvori der kan indplaceres nogle forskellige produkter, der er kendetegnet af fx alder på tilknyttet hændelse mm. Den ene kategori af dark tourism produkter udgøres af de produkter, der har historisk betydning og dermed er vigtige at besøge, især hvis den oprindelige hændelse stadig har betydning for nutiden. Ved disse typer produkter er mindeaspektet samtidig af betydning. Den anden kategori af dark tourism produkter omhandler døds-relaterede hændelser, men hvor hændelsen ikke nødvendigvis opfattes som værende af betydning for nutidens mennesker. Produkterne i denne kategori symboliserer den "gode uhyggelige fortælling", og således opfattes det historiske element mere som underholdning, et eksempel på sådanne produkter er Titanic, Jake the Ripper tour, spøgelse huse, tutorkrammer mm. Det er vigtigt at være opmærksom på, at respondenterne er motiveret af nogle forskellige faktorer ved produkterne i de forskellige kategorier. Således viser interview materialet, at potentielle turister differentierer imellem de forskellige dark tourism produkter med udgangspunkt, hvorledes de opfatter produkterne og hvorledes de konsumere dem, men på en anden måde end den, som Stone (2006) og Sharpley (2005) bruger.

Kategori et kan benævnes som dark heritage tourism. Heritage betegnelsen indenfor denne kategori tager udgangspunkt i Nuryanti (1996) definition, hvor arv er historiske begivenheder og forhold herunder levninger, der stadig har betydning for nutidens mennesker. Hvorimod kategori to, i mangel på bedre, kan bibeholde betegnelsen Dark Tourism, dog skrives dette med stort således, at det bliver muligt at differentierer imellem Dark Tourism begrebet og det dark tourism begreb som er brugt i hele specialet.

Alle produkter i begge kategorier tager udgangspunkt i historiske hændelser eller personer. Forskellen er hvorledes den oprindelige hændelse opfattes og vurderes af respondenterne. Forhold som betydningen, omfanget og konsekvenserne af den oprindelige hændelse, som dark tourism produktet tager udgangspunkt i er afgørende for, i hvilken kategori et bestemt dark tourism produkt placeres, og hvilke forhold der motiverer respondenterne til at besøge produktet. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, som Søren også udtrykte, at en af grundene til at personer måske vurdere historiske hændelser forskelligt er, at nyere begivenheden fylder mere i bevidstheden. En anden grund til, at der eksistere et skel imellem dark tourism

produkterne er muligvis, at nutidige personer på et eller andet tidspunkt, når hændelserne bliver ældre, har sværere ved at identificere sig selv med de mennesker der levede i den historiske periode. Susanne udtrykte, at nogle hændelser bare er for gamle, et synspunkt som også Rasmus delte. Dette element kom også til udtryk ved de valgte eksempler Ground Zero og Auschwitz-Birkenau. Hændelserne som produkterne tog udgangspunkt i var tidsmæssigt for tæt på hinanden, således brugte respondenterne ofte samme overordnede motivations begrundelser. Men grunden til at nogle hændelser opfattes som for gamle er måske, at respondenterne på et eller andet niveau ikke føler sig forbundet med de personer, der indgik i den oprindelige hændelse, forhold som moralske og sociale kodeks er for anderledes i forhold til nutiden, og derfor bliver det sværere for nutidens turister at forstille sig, at man har noget tilfælles med disse mennesker, og båndet, som det forestillede fællesskab bygger på, bliver således tyndere og mindre betydningsfuldt.

Lennon & Foley (2000) arbejder også med det forhold, at der eksisterer et skel imellem døds relaterede produkter, således er det ikke alle døds-relaterede produkter der kan være omdrejningspunkt for et dark tourism produkt. Lennon & Foley (2000) udgangspunkt er, at det er udbredelsen af informationsmængden om en hændelse ved hjælp af medierne der afgør, hvilke type hændelser der kan danne basis for et dark tourism produkt. Interviewene har derimod vist, at der er forhold der indikerer, at det er mere optimalt, at skelne mellem døds-relaterede produkter ved at tage udgangspunkt i de besøgendes opfattelse af forskellige historiske hændelser og deres tilhørsforhold til disse, ergo deres historieopfattelse.

Dark Heritage tourism

Det som primært kender tegner dark heritage tourism produkterne og respondenternes motivationer for at besøge disse er mindekulturen. Men minde aspektet er mere vigtigt i relation til det forestillede fællesskab end den enkelte person, der døde eller på anden måde var involveret i det forfærdelige. Respondenterne indgik eller blev bekræftet i det forestillede fællesskab ved at mindes. Det som var interessant, især når samtalen drejede sig om Ground Zero var, at de mennesker der døde som personer var ligegyldige, det var hændelsen, der var i fokus samt selve området. Men selv om mindet om menneskerne ikke var en af de primære motivationer for at besøge Ground Zero nævnte de få respondenter, der havde besøgt stedet, at de automatisk mindedes de døde. Et forhold som Rasmus også nævnte var tilfældet, da han besøgte Auschwitz-Birkenau. Det Ulrik hæftede sig ved, var det ansigtsløse aspekt, dark heritage produkter som Ground Zero og Auschwitz-Birkenau bliver ikke personificeret ligesom Lady Diana produkter. Dark

heritage tourism produkter tager udgangspunkt i hændelser, hvor et større antal mennesker har lidt og et større antal mennesker har været ansvarlige.

Et andet element ved dark heritage tourism produkterne er, at disse fungerer i et større kulturelt og socialt perspektiv. Således forklarede Mette, Rasmus og Uffe, at man som person bør vise en form for respekt og ærbødighed ved besøg disse steder, såvel overfor dem der mistede livet, men i ligeså høj grad for dem, der mistede familie, venner mm. Samtidigt er det ikke tilladt ved besøg af disse steder at være fascineret af det morbide, dette element er stærkt tilknytning til tidspunktet for hændelsen. Produkter der tager udgangspunkt i yngre hændelser har ifølge nogle af respondenterne krav på, at man som besøgende udviser ærbødighed. Det er ikke socialt acceptabelt ved besøg af fx Auschwitz-Birkenau at mene, at krematorieovnene er "seje", det kan derimod være i orden at mene, at visse ældre totur instrumenter er "seje," ligesom det fx er acceptabelt at mene, at det er "sejt", at Inkaerne ofrede mennesker ved at rive hjerterne ud af brystet på dem.

Dette aspekt er vigtigt, for det viser tydeligt, at der er forskel på dark tourism og produkter. Jo ældre en tilknyttet hændelse er, des mere acceptabelt er det, at de besøgende er fascineret af det morbide, uden at mindes ofrene eller de efterlevende. Hvorimod respondenterne ifølge dem selv ikke må give udtryk for denne fascination ved produkter, der tager udgangspunkt i yngre hændelser. Der er indlejret en form for "behandlings tid". De besøgende er motiveret af at minde, men samtidig fortæller respondenterne, at de også er motiveret af ønsket om, at opnå en form for forståelse af hændelsen, ikke så meget på et fornufts og logisk tænkende plan, men mere på et følelsesmæssigt plan. Igennem processen med at opnå forståelse kan det tænkes, at de besøgende også får bearbejdet de traumer, som hændelserne evt. har afstedkommet, hvilket Jensen (2003) finder vigtigt. Jensen (2003) tager dog udgangspunkt i, at film bl.a. er medvirkede til, at personer får bearbejdet nogle af de traumer, som dramatiske begivenheder har afstedkommet. Hvis dette aspekt bliver sat i relation til dark heritage tourism, vil besøg af dark heritage tourism produkter kunne siges, at være en form for terapi.

Dark heritage tourism kan defineres på denne måde;

Dark heritage tourism er besøg af døds-relaterede produkter, hvor et større antal af de besøgende ved at mindes ikke på forhånd kendte personer primært konsumere

produktet, som et element i det forestillede fællesskab og dermed bliver bekræftet i egen tilhørs forhold til et forestillet fællesskab eller på anden måde føler jeg personligt berørt.

Dark Tourism

Produkterne i denne kategori er kendetegnet ved, at besøgende bl.a. er motiveret af den gode fortælling, denne fortælling omhandler ofte det anderledes og det forbudte. Det er disse elementer, der er vigtige i disse produkter. Ved besøg af produkterne er respondenterne motiveret af – Som Seaton (1996) vil udtrykke det – en døds interesse. Også ved besøg af disse produkter kan man som besøgende tænke på de døde, men ikke på samme måde som ved dark heritage tourism produkterne, hvor erindringsrummet er skabt omkring sammenbragte erindringer, ofte konstrueret af et overordnet politisk organ. Dark Tourism produkterne omhandler måske mere det aspekt, at man som besøgende kan opnå forståelse af "ofrenes" individuelle skæbner og den tidsalder, hvori de levede og mindes disse, hvis det er aktuelt, men minde elementet bliver ikke opfattet på sådan en måde, at der fra respondenternes side fokuseres på det forestillede fællesskab.

Dark Tourism produkterne tager udgangspunkt i den gode fortælling, disse fortællingerne kan være spektakulære og påvirke den besøgende, især hvis Dark Tourism produktet tager udgangspunkt i et bestemt idol eller lignede. Dark Tourism produkterne er centret omkring uhyggelige hændelser, men ofte er disse hændelser relativt isoleret, og det er kun et begrænset antal mennesker, der er involveret i selve hændelsen, selvom der findes eksempler på Dark Tourism produkter, som tager udgangspunkt i hændelser som involverede et større antal personer. Et eksempel på dette er Titanics forlis, ifølge Lennon & Foley (2000) ville denne hændelse ikke have fået så meget opmærksomhed af eftertiden, hvis det ikke havde været for de to film, der er produceret om hændelsen. Det som virker tillokkende på turister er således den gode fortælling om båden, der "ikke kunne synke".

Dark Tourism kan defineres på denne måde;

Dark Tourism er besøg af døds-relaterede produkter, hvor besøget tilfredsstiller turistens behov for den gode fortælling.

Konklusion

Målsætningen for specialet var, at undersøge hvilken betydning personers historieopfattelse har for motivationen til at besøge døds-relaterede produkter, samt hvilke betydning historieopfattelsen har, for hvordan produkterne konsumeres. Herunder om alderen på de hændelser som er tilknyttet det døds-relaterede produkt har nogen betydning for, hvordan personerne konsumerer produktet og om dette kan relateres til vedkommendes historieopfattelse. Specialet tog udgangspunkt i Preece & Price (2005) undersøgelse af personers motivationer for at besøge Port Arthur, Tasmania. De fandt, at personerne bl.a. var motiveret af en historisk interesse, men undersøgte ikke koblingen mellem personernes motivation og personernes historieopfattelse. Historieopfattelse er i dette speciale defineret som værende personernes intuitive sammenkobling mellem historie som begreb, brug og bevidsthed. Hvor historiebevidsthed både inkluderer den kvalificerede historiebevidsthed og den forstillede fortid.

Ved at tage udgangspunkt i de almindelige dark tourism teorier og historievidenskabsteori samt 10 kvalitative interviews synliggøres det, hvorledes respondenterne er motiveret af egen historieopfattelse. Et område som er stærkt underbelyst i den akademiske sfære.

Det er ikke umiddelbart muligt, at identificere i hvilket omfang historieopfattelsen er relevant for de motivationer som er fundet ved, at sammenholde teorien med interview materialet. Det som dokumenteres er, at respondenterne er motiveret af følgende elementer: det forestillede fællesskab, romantik-, barbari-, åndelig- og mystisk oplevelser, foruden, forståelse, tvivl, det forbudte og nysgerrighed. Derudover fascinationen af den tilknyttede hændelse og/eller de døde.

Analyse af interview materialet viser, at personers historieopfattelse har betydning, når turister vælger eller fravælger besøg af et dark tourism produkt. Men primært vælger eller fravælger turister et produkt ud fra tre kriterier som er:

- produktets geografiske nærhed
- forhåndsviden om produktet
- alderen på og betydningen af produktet

Der er indikationer som viser, at interessen i at besøge dark tourism produkterne kan illustreres i en kurve,, hvor den geografiske nærhed og alder/betydning udgør to toppe, forbindelsen imellem disse kan variere og er betinget af personernes forhåndsviden om

produkterne. Det er således mest sandsynligt, at personer besøger produkter der er tillagt historisk/underholdningsmæssige betydning og samtidig er i geografisk nærhed. Sandsynligheden for at besøge produktet er proportionalt stigende med personens forhåndsviden om produktet, jo mere viden des større sandsynlighed.

De tre udvælgelseskriterier er, på nær geografisk nærhed, betinget af respondenternes historiebevidsthed. Som igen er påvirket af deres kvalificerede historiebevidsthed. Det er tydeligt, at der i de to interviewede grupper er forskellige historieopfattelser. Forskelligheden er specielt synlig, når respondenterne i 50-59 års gruppen fremhævede, hvorfor historie er vigtig som forebyggelse og læring, ved at relatere til andre historiske begivenheder, især trak de paralleller mellem jøde udryddelsen under anden verdenskrig og andre folkemord fx mod kurderne i nord-Irak fra (1986-1989) og ved krigen i Bosnien-Hercegovina (1992-1995). 20-29 års gruppen relaterede også til andre hændelser, men ikke så detaljeret som hovedparten af 50-59 års gruppen gjorde. At de to grupper opfatter dark tourism produkterne og vigtigheden af disse forskelligt er tydelig, men begrundelserne for dette er mangfoldig. Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at disse to grupper er opvokset under forskellige folkeskolelove, hvor historiefaget har været vægtet forskelligt, dette kan have betydning for hvor kvalificeret deres historiebevidsthed er, og dermed hvorledes deres historieopfattelse er opbygget. Men som førnævnt er det ikke muligt at måle, hvor kvalificeret respondenternes historiebevidsthed er i nærværende speciale.

De to grupper redegøre for deres motivationer til at besøge døds-relaterede produkter forskelligt, og betydningen af det historiske element ved hændelserne bliver oftere redegjort mere fyldestgørende ved 50-59 års gruppen end ved 20-29 års gruppen, men dette kan skyldes det forhold at egne erfaringer fylder mere i ens bevidsthed end den kollektive og historiske erindring. Dermed vil 50-59 års gruppen bedre kunne redegøre for hændelser som er tilknyttet deres egen levetid end 20-29 års gruppen der ikke selv har oplevet de samme hændelser. Således har 50-59 års gruppen en bedre forståelse af især anden verdenskrig og de tilknyttede produkter, fordi de igennem længere tid har været underlagt og påvirket af perioden, og at anden verdenskrig perioden fylder mere i deres bevidsthed, fordi de tidsmæssigt er mere tilknyttet den end 20-29 års gruppen.

Respondenternes historieopfattelse er meget kompleks. Som begreb (historie) blive det ofte opfattet som værende fortid, men som element i forbindelse med specifikke dark tourism eksempler opfattes historie som et procesbegreb. Det er dog ikke muligt, at identificere hvilken af de forskellige typer procesbegreber respondenterne er mest

tilhængere af, men hovedparten anser sig selv som værende historiefrembragte såvel som historiefrembringende, men nogle af respondenterne fx Ulrik, følte sig samtidigt begrænset i sine valg.

I forbindelse med de enkelte døds-relaterede produkter som interviewet omhandlede, er historie en motivation, der ofte bliver nævnt. Det er dog svært for respondenterne at redegøre for, hvorfor en tillagt betydning til en historisk hændelse eller produkt gør dem kvalificeret til et besøg. Historie er ifølge hovedparten vigtig, og de fleste respondenter begrundet det med, at det er fordi det er muligt at lære af historie, meget lig den holdning som fremlægges i åbningscitateret af Scribner. Således er det vigtigt at besøge produkter tilknyttet historiske hændelser, fordi historie bliver forstået på følgende måder; som forklaring, som bevis, og som en slags læremester. Respondenterne udtrykker, at det er vigtigt, at det besøgte produkt opfattes som værende af betydning for nutiden, et produkt som tager udgangspunkt i en hændelse, som ikke opfattes som værende vigtige for nutiden, bliver konsumeret på en anden måde, dette især når historie bliver brugt som underholdning. Det er således ikke alle historiske hændelser, som respondenterne vægter som værende vigtige. Dette medfører, at respondenterne opdeler døds-relaterede produkter i to grupper, i dette speciale benævnt som dark heritage tourism og Dark Tourism.

Dark heritage tourism produkterne er lokaliteter, som respondenterne føler sig forbundet med grundet det forestillede fællesskab. Men også indenfor denne kategori kan der spores forskelle. Ground Zero er et sted respondenterne skal besøge, hvis de som turist befinder sig i området. Det der primært motiver er ønsket om, at se det i virkeligheden, hvor respondenterne tidligere kun har set det igennem medier som fjernsyn og film. Det som alligevel gør, at produkt kan kategoriseres under dark heritage tourism betegnelsen er, at der gives udtryk for, at hændelsen er vigtig til trods for, at respondenter ikke føler sig nært forbundet med hændelsen (det forestillede fællesskabs element er ikke så stærkt som fx ved Auschwitz-Birkenau eksemplet) og flere finder døds-elementet ved Ground Zero sekundært. Derudover udviser respondenterne også vis ærbødighed og respekt overfor hændelsen og dens konsekvenser. Ground Zero konsumeres ikke som underholdning, men som arv, måske ikke den nære arv, men alligevel som noget der har betydning i respondenternes egen livsverden.

Dark Tourism produkterne konsumeres som underholdning og ikke som læring og forståelse mm. Produkter der er kendetegnet ved, at blive konsumeret som underholdning er typisk tilknyttet ældre hændelser, hvor respondenternes tilknytning

igennem det forestillede fællesskab er svag. De tilknyttede hændelser er således elementer i et gammelt kollektivt erindrings billede, og respondenterne føler sig ikke tilknyttet til produktet, undtagelsen er, når der eksisterede en form for slægtsmæssig eller geografisk tilknytning (hvor produktet er placeret i nærheden af respondentens normale miljø- *usual environment*). Samtidigt får de hændelser, som produkterne tager udgangspunkt i ikke tillagt den samme betydning, at en uhyggelig hændelse har været omdejningspunkt i fx medierne er ikke ensbetydende med, at respondenterne anser hændelsen som værende vigtigt, og en hændelse som de ikke anser som vigtig, har de ikke noget særligt stærkt tilhørsforhold til (tilnærmelsesvis sammenligneligt med forestillede fællesskab følelse) og derfor ikke intentioner om at besøge, med mindre de tilfældigvis er i nærheden.

Teorien om, at dark tourism produkter bliver konsumeret på to forskellige måder, skal efterprøves mere empirisk. Det vil således være relevant at undersøge, hvorledes Auschwitz-Birkenau bliver konsumeret om 70-100 år og hvorledes Ground Zero bliver konsumeret om bare 10 år. Vil folk forsat være interesseret i at besøge stedet grundet 11. september, eller vil turister besøge stedet for at se Freedom Tower, og vil 11. september nu mere blive opfattet som den gode-uhyggelege historie. At produkter bliver konsumeret forskelligt, alt efter den tilknyttede hændelsens alder og opfattet/tillagte betydning samt de besøgendes historieopfattelse kan være vigtigt, når aktørerne bag produkterne markedsføre produkterne. Men dette ligger udenfor specialets rammer.

Afslutningsvis kan det nævnes, at Lennon & Foley (2000) også arbejder med kategorisere døds-relaterede produkter i to grupper som er dark tourism og en ikke navngivet gruppe. Lennon & Foley (2000) udgangspunkt er, at det er udbredelsen af informationsmængden om en hændelse ved hjælp af medierne der afgør, hvilke type hændelser der kan danne basis for et dark tourism produkt. Interviewene har derimod vist, at der er forhold der indikerer, at det er mere optimalt, at skelne mellem døds-relaterede produkter, ved at tage udgangspunkt i de besøgendes historieopfattelse og dennes betydning for hvorledes produkterne konsumeres.

Bilag 1, Bemærkninger til de to indledende citater

Fords standpunkt er, at historie er uden betydning, og det eneste der virkelig betyder noget er menneskets bedrifter i nu'et. Samtidigt sidestiller Ford historie med tradition og påpeger, at tradition ikke er brugbar, fordi den ikke er nyskabende. Men historie kan være en del af nutiden såvel som en del af fortiden. Ford sætter lighedstegn mellem fortid og historie, men det er vigtigt at være opmærksom på tradition stadig er en del af nutiden. Tradition udspringer oftest af historie, men ikke nødvendigvis en del af den. Traditioner kan ændre sig, og det kan historie delvis også, idet historie ofte udlægges på forskellige måder, alt efter hvilke aktør/bruger der analyser den.

Santayana fremfører derimod, at historie har værdi, fordi man som menneske kan lærer af historie, således kan historiske hændelser og konsekvenser af disse bruges som indikatorer for nutidens beslutningstager. Det er således muligt, at undgå at begå den samme fejl to gange. I dette synspunkt bliver det implicit antaget, at mennesker kan lærer af de fejl tidligere generationer har begået. Man skal dog være opmærksom på, at det ikke er muligt at gentage historie, selvom omstændighederne tilnærmelsesvis kan sammenlignes, optræder nutidige- og fortidige hændelser sig i meget forskellige kontekster og er underlagt mange forskellige parametre. De præmisser hvorunder forrige generationer handlende har ændret sig markant i forhold til den nutidige ramme, derfor vil den samme fejl automatisk ikke kunne gentages.

Litteratur liste

Bøger

Adriansen, Inge ”*Nationale symboler i Det Danske Ringe 1830-2000*” Bind II, København, 2003

Andersen, Ib “*Den skinbarlige virkelighed – Vidensproduktion indenfor samfundsvidenskaberne*” Forlaget Samfundslitteratur, 2005

Anderson, Benedict “*Forstillede fællesskaber - Refleksioner over nationalismens oprindelse og udbredelse*” Roskilde Universitets forlag, 2001

Ashworth, J.E. & Tunbridge, G. J. “*Dissonant Heritage – The management of the Past as a Resource in Conflict*” Wiley, 1996

Bauman, Zygmunt & May, Tim “*At tænke sociologisk*” Hans Reitzels forlag, 2003

Blom, Kari & Helle, Knut ”*Historie - hva' hvordan. Og hvorfor?*” Fagbokforlaget, 1997

Burns, Peter M. & Holden, Andrew ”*Tourism a New Perspective*”, Prentice Hall, 1995

Jensen, Bernard Erik ”*Historie – livsverden og fag*”, Gyldendal, 2003

Kjeldstadli, Knut ”*Fortiden er ikke hvad den har været – en indføring i historiefaget*” Roskilde universitets forlag, 2002

Kjørup, Søren ”*Forskning og samfund – en grundbog i videnskabsteori*” Gyldendal, 1997

Lennon, John & Malcolm, Foley ”*Dark Tourism – the Attraction of Death and Disaster*” Thomson, 2000

Olick, Jeffrey K “*The Politics of Regret. On Colletive memory and Historical Responsibility*” Routledge, 2006

Rojek, Chris ”*Ways of Escape – modern Transformations in Leisure and Travel*” Macmillan Press LTD, 1993

Smith, Anthony D. “*Chosen peoples*” Oxford University Press, 2003

Weaver, David & Lawton, Laura ”*Tourism Management*” Wiley, 2006

Young, James E. “*At Memory's Edge- After-image of the Holocaust in Contemporary Art and Architecture*”, Yale University Press, 2000

Artikler

Andersen, Heine ” Fortolkningsvidenskab” i Andersen, Heine (red) *Introduktion Videnskabsteori og metodelære*, Forlaget Samfundslitteratur, 1994 s. 153-182

Andersen, Heine ” Kritisk teori” i Andersen, Heine (red) *Introduktion Videnskabsteori og metodelære*, Forlaget Samfundslitteratur, 1994 s. 183-203

Beech, John “The Enigma of holocaust sites as tourist attractions – the case of Buchenwald” i *Managing Leisure* nr. 5, 2000, s. 29-41

Bjergstrøm, Anne-Vibeke “Historiebevidsthed og læring i historie” *EMU*, 2003 (<http://www.emu.dk/gym/fag/hi/inspiration/annevibeke.html>)

Bertelsen, Kristoffer B ”Benedict Anderson. Imagines Communities: Reflections on the origin and spread of Nationalism” i Høiris, Ole (red) *Antropologiske mesterværker*, Århus Universitetsforlag, 2007

By Staff at *New Scientist*, Vol. 3 nr. 31, 2007 s. 50

Casbeard, Rebecca & Booth, Charles ”Dark Tourism: A Methodological Appraisal” *Extended Abstract for the annual workshop of the management History Research group*, Newcastle, 2008

Due-Nielsen, Carsten ”Forsvar for fortiden” i *Historisk Tidsskrift* Vol. 104 nr. 1, 2006 s. 208-217

Edson, Gary “ Heritage: Pride or Passion, Product or Service” i *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 10, nr. 4, 2004 s. 333-348

Glover, Nikolas ” Co-produced Histories: Mapping the Uses and Narratives of History in the Tourism Age” i *The Public Historian*, Vol. 30, nr. 1, 2008 s. 105-124

Grinder-Hansen, Keld ”Historiefagets indhold gennem 100 år” *Skolebænken*, april 2005 (<http://www.folkeskolen.dk/Docs/Artikler/Vag-Oluf-Nielsen.pdf>)

Helles, Rasmus & Køppe, Simo ” Kvalitative metoder” i Collin, Finn & Køppe, Simo (red) *Humanistiske videnskabsteorier*, DR Multimedie, 2003 s.277-302

Jensen, Bernard Erik ”Diskussion: Faghistorikeres historiebegreb – Baggrund, kendetegn og virkninger” i *Historisk Tidsskrift* Vol. 104 nr. 1, 2006 s. 199-207

Jensen, Bernard Erik ”Diskussion: Et utidssvarende historiebegreb” i *Historisk Tidsskrift* Vol. 104 nr. 2, 2006 s. 406-410

Jensen, Bernard Erik ” Historie som erindring – på sporet af menigmands historiebrug” i Jensen, Bernard Erik (red) *At bruge historie – i en sen-/postmoderne tid*, Roskilde Universitets forlag 2000, s. 197- 226

Lennon, John & Malcolm, Foley “ Interpretation of the Unimaginable: The U.S. Holocaust Memorial Museum, Washington, D.C., and “Dark Tourism”” i *Journal of Travel Research*, Vol 38, august, 1999 s. 46-50

Lyck, Lise ” Efterspørgsel og udvikling af turistaktioner under globalisering” i Sørensen, Anders (red) *Grundbog i turisme*, Frydenlund, 2007 s. 237-250

Mills, William F.S “ Post-communist Holocaust Commemoration in Poland and Germany” i *The Journal of Holocaust Education*, Vol. 9 nr. 1, 2000 s. 33-50

Mills, William F.S “Auschwitz: Museum Interpretation and Darker Tourism” i *Annals of Tourism Research*, Vol. 29 nr. 4, 2002 s. 1175-1178

Naoi, Taketo “Visitors’ evaluation of a historical district: The roles of authenticity and manipulation” i *Tourism and Hospitality Research*, Vol 5 nr. 1, 2004 s. 45-63

Nielsen, Henrik Skovgaard, *Artikel i Dansk Noter*, 2003
(<http://www.emu.dk/gym/fag/hi/dansknoter.doc>)

Nielsen, Henrik Skovgaard ” Historiebevidsthed og viden” i Jensen, Jacob Ringsing & Wiben, Peder (red) *Historiedidaktik*, Forlaget Columbus og Historielærerforeningen for gymnasiet og HF, 2005 s. 26-38

Nuryanti, Wiendu “ Heritage and Postmodern Tourism” i *Annals of Tourism Research* Vol. 23 nr. 2, 1996 s. 249-260

Osborne, Brian S. & Kovacs, Jason F. “ Cultural Tourism: Seeking Authenticity, Escaping into Fantasy or Experiencing Reality” *Choice. Middletown*, Vol 45, nr. 6, 2008 s. 927-938

Pahuus, Mogens ”Hermeneutik” i Collin, Finn & Køppe, Simo (red) *Humanistiske videnskabsteorier*, DR Multimedie, 2003 s. 139-1169

Preece, Tanaya & Price, Garry G. “ Motivations og Participants in Dark Tourism: A Case Study of Port Arthur, Tasmania, Australia” i Ryan, Chris, Page, Stephen J. (red) *Taking Tourism to the Limits: Issues, Concepts and Managerial Perspectives*, Elsevier, 2005 s. 191-198

Rebendorff, Jens ”Dødens attraktioner” *Berlingske Tidende*, 22 marts 2008

Robinson, M & Novelli, M “Niche Tourism: An introduction “i Novelli, Marina (red) *Niche Tourism: Contemporary Issues, Trends and Cases*, Oxford, 2005 s. 1-14

Rojek, Chris” Indexing, dragging and the social construction of tourist sights” i Rojek, Chris & Urry, John (red) *Touring Cultures: Transformations of Travel and Theory*, Routledge, 1997 s. 52-74

Seaton, A.V. “ Guided by the Dark: From Thanatopsis to thanatourism “ i *International Journal of Heritage Studies*, vol 2, nr. 4 1996 s. 234-244

Seaton, A.V. "War and Thanatourism: Waterloo 1815-1914" i *Annals of Tourism Research*, Vol. 26 nr. 1, 1999 s. 130-158

Sharpley, Richard "Travels to the Edge of Darkness: Towards a Typology of "Dark Tourism"" i Ryan, Chris, Page, Stephen J. (red) *Taking Tourism to the Limits: Issues, Concepts and Managerial Perspectives*, Elsevier, 2005 s.215-226

Slade, Peter "Gallipoli Thanatourism – The Meaning of ANZAC" i *Annals of Tourism Research* Vol. 30 nr. 4, 2003 s. 779-794

Stone, Philip & Sharpley, Richard "Consuming Dark Tourism: A Thanatological Perspective" i *Annals of Tourism Research*, 2008, Vol 35, nr 2, s. 574-595

Stone, Philip R. "A dark tourism spectrum: Towards a typology of death and macabre related tourist sites, attractions and exhibitions" i *Tourism*, Vol 54 nr. 2, 2006 s. 145-160

Stone, Philip R. "Dark Tourism Consumption – A call for research" i *e-Review of Tourism Research*, Vol. 3 nr. 5, 2005

Strange, Carolyn & Kempa, Michael "Shades of Dark Tourism – Alcatraz and Robben Island" i *Annals of Tourism Research* Vol. 30 nr. 2, 2003 s. 386-405

Sørensen, Anders "Hvad er turisme – og hvordan forstår vi den?" i Sørensen, Anders (red) *Grundbog i turisme*, Frydenlund, 2007 s. 29-42

Tarlow, Peter E. "Dark Tourism, The Appealing "Dark" side of Tourism and More" i Novelli, Marina (red) *Niche Tourism: Contemporary Issues, Trends and Cases*, Oxford, 2005 s. 47-57

Warring, Anette "Kollektiv erindring – et brugbart begreb?" i Jensen, Barnard Eric, Nielsen, Carsten Tage M.fl. (red) *Erindringens og glemslens politik*, Roskilde forlag, 1996 s. 205-233

Wight, A. Craig "Philosophical and methodological praxes in dark tourism: Controversy, contention and the evolving paradigm" i *Journal of Vacation Marketing*, Vol 12, nr. 2, 2006 s. 119- 129

Specialer

Frederiksen, Lisbeth Skøtt & Schrøder, Signe "Som Part i en Strid- Opfattelser af historieundervisningen i gymnasiet" Roskilde Universitet, 2004
(<http://rudar.ruc.dk/handle/1800/664>)

Kazalarska, Svetla I. "Dark Tourism: Reducing Dissonance in the Interpretation of Atrocity at Selected Museums in Washington, D.C.", The George Washington University, 2002
(http://aladinrc.wrlc.org/dspace/bitstream/1961/117/5/MAThesis_Svetla_Kazalarska.pdf)

Konge, Rasmus "Historiske oplevelser- en komparativt turismesociologisk casestudie af middelalder festivalen og tordenskjoldsdagene" Aalborg Universitet, 2005

Wæhrens, Anne ”*Auschwitz-Birkenau: Erindringssted og turistattraktion. En analyse af erindringer og deres brug*” DIIS, 2007
(http://www.diis.dk/graphics/CVer/Personlige_CVer/Holocaust_and_Genocide/Publikationer/specialer/Erindringssted%20og%20turistattraktion.pdf)

Yuill, Stephanie Marie ”*Dark Tourism: Understanding Visitor Motivation at sites of Death and Disaster*” Texas A&M University, 2003
(<http://repository.tamu.edu/bitstream/handle/1969.1/89/etd-tamu-2003C-RPTS-Yuill-1.pdf?sequence=1>)

Internetsider

[http://vbn.aau.dk/research/doeden_er_ikke_laengere_et_tabu\(14933564\)](http://vbn.aau.dk/research/doeden_er_ikke_laengere_et_tabu(14933564))
<http://www.dark-tourism.org.uk>
(<http://www.information.dk/158162>)
<http://www.fynhistorie.dk/node/6181>
[http://vbn.aau.dk/research/doeden_er_ikke_laengere_et_tabu\(14933564\)/](http://vbn.aau.dk/research/doeden_er_ikke_laengere_et_tabu(14933564)/)
<http://www.dst.dk/>
<http://www.quotationspage.com/quote/24950.html> (Henry Ford)
http://en.wikipedia.org/wiki/George_Santayana